VAHDET RUHU

BEKLENEN BARIŞ

NECDET İÇEL

VAHDET RUHU

BEKLENEN BARIŞ

“Vahdet Ruhu”nda buluşmasını bin can ile
arzu ettiğimiz “Beklenen Nesil”in azîz hâtırasına...

VAHDET RUHU

BEKLENEN BARIŞ

NECDET İÇEL

IŞIK
YAYINLARI

VAHDET RUHU

BEKLENEN BARIŞ

Editör
Ömer ÇETİNKAYA

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Mehmet SÜM

ISBN
975-278-198-5

Yayın Numarası
446

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96
Ekim 2006

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Alayköşkü Cad. No: 12 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Işık Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm

GİRİŞ

İkinci Bölüm

İHTİLAFIN SEBEPLERİ

Üçüncü Bölüm

BİRLİK VE BERABERLİĞİN LÜZUMU

MUKADDİME

Ufkumuzda tüllenen bahara doğru yol alırken ne yazık ki bazılarımız itibarıyla herşeyi bir kenara bırakıp, asr-ı saâdetten beri kalbimize perçinlenmiş olan kardeşlik duygusunu tahribe yöneldik. Bu ne arsız bir hissiyâttı ki gözümüzü kan bürüyor, sabah-akşam düşmanlık solukluyorduk. Müminin diğer bir mümin için birbirini perçinleyen bir duvar olması gerektiğini belirten Nebevî ölçüyü göz ardı ediyor, kendi kardeşimizi kendi elimizle ateşe atıyorduk. Oysa kardeşliğe o kadar ihtiyacımız vardı ki!

Eğer uhuvvet hissini aramızda tam tesis edebilmiş olsaydık cihan, bizim yüksek ve gür sadâmızla inleyecek, çığlığımız Arş-ı Âlâ'da yankı bulacaktı. Yapamadık, yaptırmadılar! Kardeşi kardeşe vurdurup uzaktan seyre koyuldular. İnanan insanları birbirine düşürüp cemiyet içinde ferdiyete mahkûm ettiler. Bizi bize esir edip, baharımızı kışa çevirdiler.

Bundan beş asır önce yaşamış ve cihanı titretmiş olan Yavuz Sultan Selim ne güzel söylemişti:

Milletimde ihtilâf ü tefrika endişesi,

Hattâ kûşe-i kabrimde bî karar eyler beni.

İttihât etmekken a'dâya karşı çaremiz,

İttihât etmezse millet, dâğidâr eyler beni.

Ne yazık ki o büyük Sultan'ın korktuğu şey başımıza geldi. Milleti içten parçalamaya yönelik pek çok plan yapıldı ve araya

sürekli iftirak ve adavet tohumları serpilerek insanların iftiraklarına sebebiyet verildi. İslam'ın o kutsî atmosferini birlikte soluyan, kendisine çok uzak olan bir müminin acı ve ızdırâbını yüreğinde duyan bu necip milletin, kardeşlik anlayışı gün geldi bağı kopmuş tesbih taneleri gibi saçılıp gitti.

Bizi birbirimize düşürecek entrikalara alet mi olmalıydık? Bağrımıza serpilen kin ve nefret tohumları, yeşermek için fırsat mı bulmalıydı? Dün bizi götürüp bir bayıra gömen, "Aman kalkar!" deyip üzerimize taşlar koyan, vicdandan yoksun kem tâlihlilerin heveslerine tâbi mi olmalıydık?

Aynı kaderin, aynı mazlûmiyetin ve aynı mağduriyetin evlatları olan bizler, birlik ve beraberlik kokan bir çağı getirmek ve o çağı "Beklenen Nesil"e bir buket gül gibi takdim etmek için daha ne kadar bekleyeceğiz?

Kardeşlik anlayışı ve uygulamasının zirveleştiği, uhuvvet hissinin dâsitânî bir hâl aldığı ve başka hiçbir asırda öylesine güzel temsil edilemediği asr-ı saâdetin dünyevilikten ârî, saffet ve samimiyetle taçlandırılmış ve eşya ile de münasebet yollarını bulup, bütün bir kâinata "mehd-i uhuvvet" mülahazasıyla bakmayı düstur edinmiş, o kutlulardan kutlu kardeşlik anlayışının ikâmesi için çekilen her çileyi cana minnet bilip, her şeyimizle mücadele etmenin zamanı hâlâ gelmedi mi?

Kur'ân-ı Mu'cizü-l Beyan, Hucurât sûresindeki, "Şüphesiz ki müminler ancak kardeştirler." âyetiyle, inanan her insanı, inanan her insana kardeş kılarken; aramızda sahabe misal bir kardeşliğin ve rabıtanın tesis edilmesi ve hiç kopmayacak bir zincirin halkaları gibi birbirimize kenetlenmek için acaba neyi bekliyoruz?

***

Bizim kardeşlik anlayışımızda bir ülkü ve ideal birliği söz konusu olduğu için yüreklerimiz aynı duygu ve heyecanla çarpar; "birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için" felsefesiyle hareket eder,

başkalarının lezzetini de elemini de yüreğimiz de hisseder ve kardeşlerimizle hep omuz omuza yürürüz.

Bu perspektiften bakınca bizim kardeşlik anlayışımız çok engin, çok rengin, çok zengin ve çok derindir. Bu, öylesine kutlu bir kardeşlik anlayışıdır ki ölüm bile bu kardeşliği bozamaz ve kardeş kardeşini cennette de bulur.

Biz, birbirimizin fazilet ve meziyetleriyle iftihar eder ve onları aynen kendimizdeymiş gibi kabullenir, birbirimizde fâni olur, vefâ ile dolup taşar ve birbirimize hayırhahlık yapmaktan tarifi imkânsız bir haz alırız.

Nefsimiz adına sıkıntıda olsak bile kardeşimizi kendi nefsimize tercih eder ve bir bedende pek çok can taşırız.

Bizim kardeşlik anlayışımız o kadar mükemmel olmalıdır ki meselenin hissî yanlarını da mantıkî yönlerini de nazar-ı itibara almalı, asla tek buutlu bir kardeşliğin tesisini bir zorunluluk olarak kalplerimizde hissetmemeliyiz. Kardeşliği bir niyet hâlinde yüreğimizde taşıyıp yeniden ikâmesi adına adımlar atmalıyız. Böylece aramızda yeniden bir vifâk ve ittifâk tesis edilecek, inanmış gönüller anlaşıp bütünleşecek, insanlar birbirlerini bulundukları konumda kabullenecek, herkes birbirinin hizmetini alkışlayacak, Hak yolun yolcuları birbirine yardımcı olacak ve kardeşlik duygusu, inanan her insanın tabiatının ayrı bir buudu hâline gelecektir. Bunun akabinde Allah'ın inâyet ve keremi üzerimize sağanak sağanak yağacak ve tevfîki bize yâr olacaktır.

***

Kardeşlik yelpazemiz o kadar geniş olmalı ki dava yolunda dökülenlerle bile münasebetimizi kesmemeli ve civanmertliğimizi her fırsatta göstermeliyiz. Bize sırt çevirene sırt çevirmek, ayağı takılıp düşeni bırakıp gitmek, geri dönenden yüz çevirmek ve insanların bir boşlukta kaybolup gitmelerine göz yummak bizim kardeşlik anlayışımızla bağdaşamaz.

Zaman, teferruata ait meseleleri bir kenara bırakıp, hâricî ve dâhilî tehlikelere karşı birlik olma zamanıdır. Mütefekkirler ve hüşyâr kalpler bu ruh etrafında birleşmeli ve bütünleşmelidir. Yüreklerin birlikte attığı bir kardeşlik için Allah ve Resûlü'nün ölçüleri mihrabımız olmalıdır. "Neden parça parçayız?" diye dövünme yerine parçalanmaya götürücü söz ve davranışlardan uzak durmalı ve birleşme nasihatleri sarf etmek yerine, birleşmeye götürücü söz ve davranışların hayata geçirilmesi üzerinde durulmalıdır.

Ne olursa olsun, düşmanca duygularla oturup kalkan bir güruh karşısında vahdetimizi zedelememeliyiz. Vifâk ve ittifâk duygularıyla bezenen ruhlar, Hak yolundaki her hizmeti alkışlamalı, farklı meşrep mensupları arasında aynı anlayışın yollarını araştırmalı, müsamaha ve toleransı elden bırakmadan farklılıklara saygı göstermeli ve sertliği bir kenara bırakıp Hakk'a hizmet duygusuyla dolup taşan her Müslüman'ı takdir ve tebcil etmeliyiz. Binâenaleyh, hayâlî vahdet yolları aramayı bir kenara bırakıp, farklı fıtratlara hitap eden, farklı meşreplerin farklılıklarına saygı duymalı ve hak yolun yolcusu herkesi alkışlamalıyız.

Bediüzzaman: "Tevfik-i ilâhînin en büyük vesilesi vifâk ve ittifâktır." buyurur. Evet, eğer Allah'ın yardımını arkamıza almak ve zirvelere yükselmek istiyorsak, vifâk ve ittifâkı tesis etmekten başka çaremiz yoktur.

Birlik ve beraberliğin tesisi için dostlarımıza karşı mürüvvetkârane muamelede bulunmalı, benliğimizi bir kenara bırakıp taassup ve bağnazlıklarımızdan arınmalı, gaflet perdesini yırtıp asr-ı saâdeti model almalı, hırs ve ihtiraslarımızı bir kenara itip saffet ve samimiyetle donanmalı ve vefâ duygusu ile dolup taşmalıyız.

Yeniden dirilişimize engel olarak iftirak ve ihtilâftan daha büyük bir tehlike tasavvur etmek mümkün değildir. Bir an önce ortak noktalarımızı masaya yatırmalı ve gaye birliği etrafında bir ittihad meydana getirmeliyiz. Zeminimizi iftirak tohumlarıyla

bezeyenlere göz açtırmamalı ve kendi elimizle kendi sonumuzu hazırlamamalıyız.

Rekâbet hissinin tahrik edilmesi, kavganın teşvik edilmesi, yapılan hizmetlerin semerelerinin burada beklenmesi, dâhilî sürtüşmelerin meydana getirilmesi, hâricî vuruşmaların körüklenmesi ve muhabbet yerine adâvetle meşgul olunması gibi marazlarla ma'lûl bir milletin yeniden dirilmesi acaba mümkün müdür?

Vifak ve ittifak, rüşte ermemize bağlı bir husus olup, Allah bir gün onu da bu aziz millete nasip edecektir. Yeter ki biz, Kur'ân'ın o elmas düsturlarına sımsıkı sarılıp, vifak ve ittifak için her gün dua edelim. Bütün müminlere hürmet ve muhabbetle kalplerimizi sonuna kadar açalım.

***

"Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imânlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde imân edenlere karşı hiçbir kin bırakma". AMİN...

Ramazan BÖLÜKBAŞI

Kasım 2005 / İZMİR

İLK SÖZ

İhlaslı olmanın prensipleri anlatılırken "Kardeşlerinizin meziyetlerini şahıslarınızda ve faziletlerini kendinizde tasavvur edip onların şerefleriyle şâkirane iftihar etmektir." deniliyor. Evet bu yol, Kur'ânî ve Muhammedî *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bir yoldur.

Güzel bir davranışını, rehber bir vasfını gördüğümüz bir Müslüman'ın bu tarafını takdirle yâd edip, Müslümanlar arasında bu güzel vasfın yaygınlaşmasına çalışmamız gerekir. Nitekim, Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde, ashâb-ı kirâmın bazen umumi bazen de hususi meziyetleriyle sarih ve işârî olarak methedildiklerini görürüz. Bu cümleden olarak Kur'ân-ı Kerim *"Muhacirlerden ve Ensardan" (İslam'a girmekte) ilk önce geçenler ile bunlara güzelce tâbi olanlar... Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan. (Allah) Onlara; altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur." buyurmaktadır.*

Fetih Sûresinin sonunda da Nebî'den *(sallallahu aleyhi ve sellem)* sonra ashâb-ı kirâm umûmî olarak takdir edilmiş ve işârî olarak da "Nebî'nin maiyyetinde bulunan..." ifadesiyle Hz. Ebu Bekir Sıddık'a *(radıyallahu anh)* işaret edilmekte, "Kâfirlere çok şiddetli" ifadesiyle Hz. Ömer'e *(radıyallahu anh)* dikkat çekilmekte, "Çok şefkatli, çok merhametli" ifadesiyle Hz. Osman *(radıyallahu anh)* hatıra getirilmekte, "Çok rüku, çok secde" vasfıyla da Hz. Ali *(radıyallahu anh)* anlatılmaktadır.

Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de mutlak ve umûmî ifadelerle kendi cemaatini övmekte, sena etmektedir: "Ashâbım semadaki yıldızlar gibidir. Hangisine iktida etseniz hidâyet bulursunuz." ve "Ashâbıma sövmeyin. Sizden birisi Uhud Dağı kadar altın infak etse, onların iki avuç ya da yarısı kadar infak ettiği şeye denk olamaz." demektedir. Ayrıca O *(sallallahu aleyhi ve sellem)* her sahabîyi başkalarından üstün yönleriyle ele almış ve bu meziyetleriyle iftihar etmiştir. Nitekim "Fâtıma Cennet kadınlarının ulusudur.", "Ey Cafer gerek hilkatinde gerek ahlâkında bana benzersin." ve "Her nebînin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir." buyurmuştur.

Efendimiz çok sevdiği Hz. Talha'yı göremeyince "Ne oldu ki ben o melih, fasih dostumu göremiyorum." demiş, "Her peygamber ümmetinin güvendiği bir kimse vardır. Ey Muhammed ümmeti, bizim mûtemedimiz de (hâsseten) Ebu Ubeyde ibn Cerrah'tır." buyurmuş, Hz. Hasan için "Allah'ım ben bunu seviyorum sen de sev." diye dua etmiş ve Abdullah bin Ömer hakkında da "O, muhakkak Allah'ın kulu ve salih bir insandır." diyerek sena etmiştir.

İşte Kur'ân ahlâkı ve işte Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ahlâk-ı âlîyeleri! Her müminin diğer müminlerin meziyetleriyle iftihar etmesi ihlâsın gereği, ittihat ve ittifakın en büyük vesilesidir. Belki mümin başkalarının meziyetlerinin neşri, kendi meziyetinin ise ihfası için gayret göstermelidir. "Meziyetin varsa hafâ turabında kalsın ta neşv u nema bulsun."

Birbirinin meziyyetinin nâşiri olma, müminleri cemaat olarak ehl-i velâyet hâline getirebilir. Yapılan her iş kerametvâri olacak, ama kerametin kimde olduğu belli olmadığından her fert ehl-i keramet mertebesinde görülecek, nazar-ı hürmeti birbirine çekecektir. İnsanların ve gelecek nesillerin nazarında hüsnümisal bir topluluk olunacak, gelecek nesiller de o topluluğun arkasından gidecektir.

Bütün inanmışların ashâb-ı Resûlullah'ın arkasından gitmesi onların meziyyetlerinin nazarımızda bayraklaştırılmasındandır. Yani "Ashâbım yıldızlar gibidir. Hangisine tabi olursanız hidâyet bulursunuz." nebevî tevcihindedir. Kardeşlerimizin meziyyetlerinin

nâşiri olmakla, biz de semâvî bir cemaat gibi olacağız ki arkadan gelenler bizi büyük görecek ve arkamızdan gelebileceklerdir. Yoksa kusurlar görülerek anlatılırsa, kusurların nâşiri ve münekkidi olunursa, inanmış topluluk olarak bir çözünme söz konusu olacak, kalpler telif edilemeyecektir. Durum böyle olduğundan, gelecek nesillere örnek teşkil etme söz konusu olmayacak ve onlar gidip, kendilerine başka büyükler arayacaklardır.

İnsan, kendini beğeniyor ve seviyorsa başkalarını sevemez. Böyle bir insan başkalarını daima kusurlu görüp, suizan yapar. Suizan ise tecessüse, tecessüs de gıybete götürür. Gıybet yapan bir topluluk da manen felç olduğundan ayakta duramaz. Zira tenkit ve gıybet sa'ye şevki kırar, istidatları atalete uğratır. Bu ise potansiyel hayır enerjisini muattal hâle getirmektir. Ve kişinin kendi bindiği dalı kesmesidir, bundan dolayı her mümin, mümin kardeşinin diğer insanların nazarında sevimli hâle gelmesini bir vazife bilmelidir. Belki bu vazife en büyük ve en mühim vazifelerden birdir.

Müslümanların meslek, meşrep ve mezaklarında, birbirinin meziyetlerinin nâşiri olmaları, onların faziletlerini kendilerinde bilmeleri, kusurlarını da setretmeleri, İslam dünyası çapında vahdeti temin edecektir. Vâhid ve Ehad olan Hz. Allah'a vahdetimizle kendi vahdetimizi bulma yoluna girmişiz demektir.

Akıllı insan her şeyin iyi tarafını görür, iyi değerlendirir, daha da iyi olma gayretinde bulunur.

"Güzel gören güzel düşünür. Güzel düşünen hayatından lezzet alır." Güzel görelim, güzel düşünelim. Güzel müminler olalım. Güzeli temsil etme ufkuna yükselelim. Cemil olan Allah (celle celâluhu) da bizim bu güzelliğimize lütuflarda bulunsun. Bütün bir ümmet olarak bu ufka varmamız temennisiyle.

***

Necdet İÇEL

Kasım 2005 / İZMİR

necdet@necdeticel.com

Birinci Bölüm

GİRİŞ

"Cemaatta vahid-i sahih olmazsa cem' ve zam; kesir darbı gibi küçültür. İnsanlarda sıhhat ve istikamet ile vahdet olmazsa ziyadeleşmekle küçülür, bozuk olur, kıymetsiz olur..."[1]

Cemaat; fikir, his ve heyecan birliği kurabilmiş, dava ve gaye birliği tesis etmiş ve büyük bir ideal etrafında toplanmış kimselere denir. Cemaat olması için bedenlerin bir araya gelmesi şart değildir. Ama yukarıdaki şartlara bağlı olarak, bedenler de bir araya gelirse nurun alâ nur olur.

Buna karşılık fikir, his ve heyecan birliği, dava, gaye ve ideal birliği kuramamış insanların bedenleri bir araya gelse de bunlara cemaat denmez. Bunlara kitle, sürü veya güruh denir. Onun için İslam'da kitle değil, cemaat söz konusudur.

İSLAM CEMAAT DİNİDİR

İslam cemaat dinidir. Bizler fert olarak Allah'a kulluk yaparken bile, namaz içinde "...yalnız Sana ibadet eder, yalnız Senden medet umarız."[2] derken "...yalnız Sana ibadet eder ve yalnız Senden medet umarım." demiyoruz. "Biz" deyince; Kâbe merkeziyeti etrafında şu anda halka hâlinde ibadet edenlerden, dışa doğru dairevî olarak genişleyen yeryüzünde Hz. Adem'den *(aleyhisselâm)* bugüne ne kadar kulluk yapan muvahhidîn varsa tamamını kastediyoruz.

Yine "Hiçbir şey yoktur ki O'na hamd ile tenzih etmesin."[3] âyetinin de sarahatiyle her şey Allah'ı tesbih etmekte ve O'na ibadet etmektedir. Kâinatta bulunan bütün varlıklar düzenli bir

1 Bediüzzaman Said Nursi, Mektûbat, 459

2 Fatiha sûresi, 1/5

3 İsrâ sûresi, 17/44

hareket ile Allah'ı tesbih ederler. "Na'büdü: Biz ibadet ederiz." derken bütün bunları kastediyoruz. "Biz" deyince "Ben" de içindedir. "Ben"im içimde trilyonlarca hücre ve her hücrede binlerce atom var. "Biz" deyince, zahirde küçük olan ve haddizâtında büyük bir âlem olan "ben"deki hüceyrat ve zerrat ordusunu kastediyoruz. "Ben"de binlerce hissiyât ve letâif vardır. Onlar da Allah'a kulluk yapmakta ve yardımını Allah'tan istemektedirler. İşte namaz içinde şahsen kulluk yaparken bile bütün bunları kastederek "Ben" demiyor da "Biz" diyoruz.

Netice itibariyle; İslam cemaat dinidir. "Allah'ın rahmet ve inâyeti cemaatle beraberdir."[4]

Öyleyse müminlere düşen cemaat hâlinde hareket etmektir.

ESKİ ASIRLARLA BU ASRIN MUKAYESESİ

Bediüzzaman Hazretleri bu mevzunun ciddiyetini şu tespit ve ölçülerle ifade etmektedir:

"Eski zamanlarla şimdiki zaman arasında mühim farklar vardır:

1. Eski zamanda İslam'a hücum fertlerden geliyordu,

2. Fertlerin cehaletinden kaynaklanıyordu,

3. İslam'ın usulüne değil teferruatına hücum vardı.

Halbuki günümüzde:

1. Hücum fertlerden değil, kitlelerden geliyor. "Küfür tek bir millettir." fehvasınca küfür bir millet olmuş, İslam'a hücum ediyor.

2. Şu anda İslam'a hücum cehaletten değil, fenden, felsefeden, ilimden ve ilim mahfillerinden geliyor.

3. Günümüzde İslam'ın teferruatına değil, imana, imanın rükünlerine ve İslam'ın esaslarına hücum ediliyor.[5]

Binâenaleyh, hangi cephelerden İslam'a hücum ediliyorsa, bizim de o noktalarda tahşidat yapmamız, cepheyi güçlendirmemiz gerekmektedir.

---

4 Tirmizî, Fiten 7, 4/466, H. No: 2168; Nesâî, Tahrim 6,

5 Bediüzzaman Said Nursi, Hutbeyi Şamiye, 7-18

Eskiden İslam'a hücum fertlerden geldiğinde, İslam bünyesindeki Abdülkâdir-i Geylânî, İmam-ı Rabbânî ve İmam-ı Gazâlî gibi harika zâtlar, bu fertlere mukâbele edip, onları susturup, iknâ ve ilzâm edebiliyorlardı. Ama şu anda küfür bir şahs-ı manevî olarak, bir millet hâlinde İslam'a hücum ediyorsa böyle bir dönemde fertlerin şahsî dehasıyla, mukâbeleleriyle İslam müdafaa ve muhafâza edilemez. Ancak, Müslümanların bünyesinden cemaat hâlinde ortaya çıkmış bir şahs-ı manevî, küfrün şahs-ı manevîsine karşı galebe çalabilir, muvaffak olabilir.

Bunu Kur'ân-ı Kerim'deki şu âyete dayandırmak mümkündür :

"Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın. Savaş atları yetiştirin ki bu hazırlıkla Allah'ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı ve onların ötesinde sizin bilemeyip de, ancak Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutup yıldırasınız..."[6]

Bu âyette düşmana karşı kuvvet hazırlama emri oldukça dikkat çekicidir. Yani; düşman hangi noktalardan hücum ediyorsa, o noktalarda kuvvet, güç toplama emri. Binâenaleyh, düşman ilimle hücum ediyor, bizler ise cehaletle mukâbele ediyorsak, mağlubiyeti baştan kabuk ediyoruz demektir.

Düşman erkan-ı imaniyeye hücum ederken, İslam'ın teferruatını anlatmak ve ikame etmeye çalışmak da hiçbir zaman başarı getirmeyecektir.

Bu âyetin emrine imtisalen, küfrün bir millet hâlinde hücum ettiği bir dönemde müminler de kendi aralarında vahdet ile vahid-i sahih meydana getirip, küfrün şahs-ı manevîsine karşı mukâbele etmelidirler ki, lütf-u ilâhi ile muvaffak olunabilsin.

VAHİD-İ SAHİH NEDİR?

Vahid-i Sahih: Sıhhatli bir birlik, müminlerin birbirlerini sevmeleri, kalpten kalbe yol bulabilmeleri, te'lif-i kulûb içinde olabilmeleridir.

6 Enfâl sûresi, 8/60

Cem': Cemaatin kendi içinde çoğalması.

Zam : Cemaatlerin çoğalması.

Vahid-i sahih olmazsa, cem ve zam, kesir darbı gibi cemaatleri küçültür. Kesirli sayıları çarptığımız zaman rakam zahiren büyür, ama hakikatte küçülür. Mesela; sıfır tam onda üç ile sıfır tam onda üçü çarptığımız zaman sıfır tam yüzde dokuz olur. Rakam büyümesine karşılık değerinde düşme olur.

Binâenaleyh, Müslümanların aralarında birbirlerine kenetlenmiş tuğlalardan örülü bir bina gibi sıhhatli bir birlik yoksa, bunların kendi içinde çoğalması, zahiren çoğalma olsa bile aslında kıymetten düşme demektir.

Onun içindir ki vahid-i sahih olarak çoğalmaya dikkat edilmelidir. Aksi takdirde büyüme değil küçülme olacaktır.

Demek ki vahdetin olabilmesi için iki şart vardır:

Birincisi: Fikrî, kalbî, rûhî ve manevî sıhhat.

Ubudiyette zaaf varsa, manen bozukluk vardır. Bu durumda vahdet mümkün olmayacaktır.

İkincisi: İstikamet.

Zikzaklar içinde atılan adım tekrar geri alınıyor, bugün denilenler yarın unutuluyor ve her gün ayrı bir renge giriliyorsa vahdet olamaz.

NİFAK VE ŞİKAKIN ZARARLARI

Vifak ve ittifak öncelikle aleyhte olmamakla temin edilmeye çalışılır. 'Uhuvvet Risalesi' tamamıyla birlik ve beraberliğe götüren prensiplerle doludur. Şöyle ki "Müminlerde nifak ve şikak, kin ve adavete sebebiyet veren tarafgirlik, inat ve hased, hakikatçe ve hikmetçe ve insaniyet-i kübra olan İslamîyetçe ve hayat-ı şahsiyece ve hayat-ı içtimâîyece ve hayat-ı manevîyece çirkin ve merduttur; muzır ve zulümdür. Ve hayat-ı beşeriye için zehirdir.

Şu hakikatin birçok vücuhundan birinci vechini beyan ederiz:

Hakikat nazarında zulümdür.

Ey mümine kin ve adavet besleyen insafsız adam! Nasıl ki sen bir gemide veya hanede bulunsan, seninle beraber dokuz masum ile bir cânî var. O gemiyi gark ve o haneyi ihrak etmeye çalışan bir adamın, ne derece zulmettiğini bilirsin. Ve zalimliğini, semavata işittirecek derecede bağıracaksın. Hatta bir tek masum, dokuz cânî olsa, yine o gemi hiçbir kanun-u adaletle batırılamaz.

Aynen öyle de sen, bir hane-i Rabbaniye ve bir sefine-i ilâhiye olan bir müminin vücudunda, iman ve İslamiyet ve komşuluk gibi dokuz değil belki yirmi sıfat-ı masume varken, sana muzır olan ve hoşuna gitmeyen bir cânî sıfatı yüzünden ona kin ve adavet bağlamakla o hane-i maneviye-i vücudun manen gark ve ihrakına, tahrip ve batmasına teşebbüs veya arzu etmen, onun gibi şeni' ve gaddar bir zulümdür."[7]

Biz müminlerin aleyhinde olamayız. İman gibi masum bir sıfata sahip müminin sair sıfatları çirkin de olsa veya bizim meslek, meşreb ve fikirlerimize uymasa da hiçbir zaman aleyhinde konuşamayız.

"Adalet-i Mahza'yı ifade eden "Hiçbir kimse başkasının günahını yüklenemez."[8] âyetinin sırrına göre bir müminde bulunan cânî bir sıfat yüzünden, sâir masum sıfatları mahkûm etmek hükmünde olan adavet ve kin bağlamak, ne derece hadsiz bir zulüm olduğunu ve bahusus bir müminin fena bir sıfatından darılıp, küsüp, o müminin akrabasına (veya meslek-meşrebine) adavetini teşmil etmek, "Doğrusu insan çok zâlîmdir."[9] siga-i mübalağa ile gayet azim bir zulüm ettiğini hakikat ve şeriat ve hikmet-i İslamîye sana ihtar ettiği hâlde; nasıl kendini haklı bulursun, 'Benim hakkım var' dersin?"[10]

---

7 Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, 251

8 Fâtır sûresi, 35/18

9 İbrahim sûresi, 14/34

10 Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, 252

Bütün bunlar ne mühim tespitler, tavsiyelerdir. Sevemiyor, ittifak edemiyorsak, en azından aleyhinde konuşmamak, ihtilâfa düşmemek, ihtilâfı iftiraka dönüştürmemek için kâfî ve vafî ilaçlardır.

Bediüzzaman kendisinin aleyhinde konuşanların aleyhinde konuşmamış, bilakis hep kendi nefis muhasebesiyle meşgul olmuştur.

Rahmetli Bayram Yüksel Ağabey naklediyor: Isparta'da bir vaiz veya imam kürsüde veya minberde o günkü şartlarda hangi saiklerle bilemiyoruz, Üstadımızın aleyhinde konuşuyor. Bayram Abi de üstadına olan muhabbetinden dolayı o hatibin hakkında içinden kötü şeyler geçiriyor. Fevrî bir harekete girmiyor. Sonra gelip durumu üstadına anlatıyor. Ne yapması lâzım geldiğini soruyor ve ne buyurursa yapacağını söylüyor. Emir bekliyor. Üstadı ona: "Kardeşim onlar hoca. Onlar öbür âlemde kendilerini kurtaracak bir âyet, bir hadis bulurlar. Gel, biz ümmîyiz, biz kendi günahlarımızla meşgul olalım." diyor.

Evet, Bediüzzaman'ın bütün ifadelerinde vahdete davet edici ve vahdete götürücü, birlik ve beraberliği temin edici prensipler görülür. Hem de sıradan bir kardeşliğe, birlik ve beraberliğe davet değil, Halîliye makamında "îsâr" ufkunda bir kardeşliğe davettir. Vahîd-i sâhîh üzerinde ısrarla durulmaktadır.

Birlik ve beraberliğimizin teşekkül edebilmesi için gerekli hususları farklı açıdan -ileride- prensipleriyle anlatıp kaleme alacağız. Ama en başta 'Uhuvvet Risalesi'nin iyi okunması ve 'İhlas Risaleleri'nin çok iyi hazmedilmesi elzemdir.

EY ÂLEM-İ İSLAMÎ! HAYATIN İTTİHATTA

Üstad Bediüzzaman Lemaât adlı eserde, âlem-i İslam'ın hayata mazhar olup, ayağa kalkabilmesinin en mühim yolunun ittihad olduğunu anlatır: "İslamiyet, selim ve müsâlemettir: Dahilde niza' ve husumet istemez."

Bütün inananlar kendi arasında silm, hilm ve müsâlemet içinde olacaklar. Anlaşacak, uzlaşacak, sulh ve sükûnet içinde bulunacaklardır. Menfice, tahribe dönük hareket olmayacak, müsademe edilmeyecek, belki yardımlaşmaya ve tamire dönük gayret sarf edilecektir. Dahilde ve beyne'l-İslam asla niza', kavga, husûmet olmamalıdır. İslamî hayatın olması buna bağlıdır.

İslamî bir hayata mazhar olabilmenin şartı ittihattır, vâhid-i sahihtir. Eğer inanmışların arasında vahdet yoksa, her bir fert, her bir Müslüman, Abdulkâdir-i Geylânî makâmında velâyeti temsil etse de, yine Allah bize 'hayat' bahşetmeyecektir. Hayatımız ittihattadır. Buradaki ittihadın yolu da şudur: "Ger ittihat istersen" düsturun bu olmalı: "HÜVEL HAKKU" yerine "HÜVE HAKKUN" olmalı. "HÜVEL HASEN" yerine "HÜVE AHSEN" olmalı. Her müslim kendi meslek, mezhebine: "İşte bu haktır, başkasına ilişmem. Başkaları güzelse, benimki en güzelidir." demelidir, "Budur hak, başkaları bâtıldır. Yalnız benimkidir güzeli; başkaları yanlıştır, hem çirkindir." dememelidir.

Zihniyet-i inhisar, hubb-u nefisten geliyor; sonra maraz oluyor, niza' ondan çıkıyor.'[11]

İhtilafların sebebine dikkat çekilip, hastalık teşhis edilmiş, tedavisi, ilacı tespit ve tavsiye edilmiştir. Başkalarının mezhep, meşrep ve fikirlerinin de güzel olabileceğini kabullenmek lazımdır. Benimki daha güzel denilebilir. Zâten daha güzel denilmese o yoldan gidilmez. Ama sadece benimki güzel denilmemelidir.

İslam dünyasında, farklı meslek, meşrep ve cemaatler sadece bu prensibe riâyet etse, birlik ve beraberliğin oluşması için yeterli olacaktır.

"Ben olmazsam olmaz, ille de bulunmam lazım." sözü tam bir Firavun sözüdür. Müminin, cemaatin vâhid-i sahihi, İslam dünyasının birlik ve beraberliği için, orada bulunması ahengi bozuyorsa, mümin kendini azletmelidir. Feragat ruhunu yaşatmalı-

11 Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, 698

dır. Bu mevzuda örnek olmalıdır. Bugün İslam dünyasının ve milletimizin, isbat-ı vücut yapanlardan daha ziyade, kendini azledebilen, hafâ turabında kalmayı tercih eden, feragatın altın prensibini işleten yiğit oğlu yiğit insanlara ihtiyacı vardır.

VAHDETİN TESİSİNDE VE YÜKSELİŞLERDE, FERAGAT ESAS OLMUŞTUR

Kuruluşlarda ve yükselişlerde feragat esas olmuştur. Yıkılış ve çöküşlerde ise, iddialar ve isbat-ı vücudlar asıl olmuştur.

İşte şanlı Osmanlı... Bir âbide devlet olarak kurulup, çadırdan, muhteşem altı asırlık büyük imparatorluğa giderken, o ulu çınarın köklerinde feragatı görüyoruz.

Bilindiği gibi Osman Gazi, Ertuğrul Gazi'nin küçük oğludur ve ağabeyleri vardır ki, bey olma hakkına sahiplerdir. Ancak babalarının ve çevrenin isteğine rıza göstermek durumunda kalmışlardır. Amcası Dündar Bey ve diğer bazıları muhalefet etmek istemişse de etraftan fazla destek bulamamışlardır. Keza Osman Gazi öldükten sonra, Orhan Gazi ve Alaaddin Bey kardeşler arasında birbiri lehine tahttan feraget etmek istemeleri ve bu isteğin Türk göçebe hâkimiyet hukuku töresi aşılarak uygulamaya konulması, dayanışmada ısrar ve devamlılığın çok canlı bir abidesi olmuştur. Mesela, istişâre mahiyetli bir toplantıda Alaaddin Bey, kardeşine hitaben:

- Bizim taksim edecek bir şeyimiz yok. Bu vilâyetin bir çobana ihtiyacı var... deyince Orhan Gazi:

- Gel gardaş! O çoban sen ol! derse de Alaaddin Bey feragat göstererek:

- "Atamızın dua ve himmeti seninledir. Sağlığında atamızın askeri sana koşmuştu, şimdi çobanlık da senin olmalı!" der.

Rivayete göre, kendisi yaşça büyük olduğu ve töreye göre başa geçmesi gerektiği hâlde, hakkından feragat ederek hüküm-

darlığı kardeşine bırakmıştır. İleride taht etrafında şehzade, amca-yeğen kavgalarının ortaya çıkmasına ve devlete-millete zarar vermesine sebep olan bu durum kuruluş döneminin husûsiyetini yansıtması açısından kayda değer bir noktadır.[12]

Orhan Gazi'nin de iki oğlu vardır: Süleyman ve Murat. Hak Süleyman'da olduğu hâlde, kardeşi Murat lehine hakkından feragat etmesi Osmanlı'nın kuruluş döneminde, feragatın altın prensibinin ne müthiş işlediğini göstermektedir.[13]

Geçmişi bu nevi şanla ve şerefle dolu necip milletimizi ve İslam dünyasını ayağa kaldırabilecek en önemli çare birlik ve beraberliği tesistir. Aramızda bu vahdeti temin edemezsek, her birimiz kerametlere mazhar olup, sabah namazlarımızı kerametvârî olarak Kâbe'de kılsak, yine de Allah bizi muvaffak etmeyecektir. " Tevfik-i İlahinin mühim bir sebebi vifaktır." gerçeği, hükmünü her zaman icra edecektir.

BU ÜMMETİN EN BÜYÜK İMTİHANI, KARDEŞİN KARDEŞLE OLAN İMTİHANIDIR

Ümmet-i Muhammed'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* en çetin imtihanı; kardeşin kardeşle imtihanıdır. Her fert ve her ümmetin bir belası ve imtihan şekli vardır. Eski ümmetler semâvî ve arazî musibet ve bela ile helak olmuşlardır. Ancak, Hz. Muhammed'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ümmetinin imtihanı kardeşin kardeşle, müminin müminle imtihanı şeklinde olmuştur.

Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bir âyet nazil oldu:

"De ki: O size tepenizden, yahut ayaklarınızın altından azap göndermeye, yahut sizi gruplar hâlinde birbirinize katıp kiminize kiminizin hıncını tattırmaya kâdirdir. Bak âyetleri nasıl tekrar ediyor, türlü türlü ifade ediyoruz ki onları anlasınlar."[14]

---

12 Dr. Hüseyin Algül, Bir Fazilet Devletinin Kuruluşu, 7-8

13 Ahmed Aşıkpaşazade, Tevarih-i Al-i Osman'dan Aşıkpaşazade Tarihi, 41-50

14 En'âm sûresi, 6/65

İlk bela, üstten azap, yıldırım düşmesi, taş yağması, tufan olması gibi âfât-ı semâvîyedir.

İkincisi; “ayaklarının altından” maksat, zelzele olması, hasf; yani yer göçmesi, su ve ateş çıkması gibi âfât-ı arzıyye hakkında zahirde olan beladır.

Âyette geçen üçüncü beladan maksat ise; ‘şiya’ kelimesi ile ifade edilmiştir. Şiya’, şia kelimesinin çoğuludur. Şiya’, birbirinin arkasından giderek bir emire veya reise taraftar olan fırka demektir. Allah sizi şia şia gibi birbirinize geçirmeğe, yani her biri bir reise taraftar olmuş ve muhtelif hevalara ayrılmış, muhtelif fırkalara parçalayıp birbirinizle çarpıştırmaya, ve bazınıza diğer bazınızın katil ve saire gibi be’s-ü şiddetini acı acı tattırmaya Kâdirdir. Ve bunlara Kâdir olan ancak O’ dur.”[15]

Bu âyetin nüzülünden sonra Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* anlatıyordu ki, âyette geçen ilk iki bela, daha önceki peygamberlerin ümmetlerine aitti. Üçüncü bela ki; kardeşin kardeşle imtihanı, bu da kendi ümmetinin imtihanı için geçerli olacaktı. Efendimiz bu hususta Allah’a çok yalvardı.

EFENDİMİZ’İN KABUL OLMAYAN TEK DUASI

Âmir b. Sa’d babası Sa’d b. Ebi Vakkas’tan rivayet ediyor: Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bir gün yayladan geldi. Benî Muaviye’nin mescidine uğradığı vakit, içeri girerek, orada iki rekât namaz kıldı. Onunla birlikte biz de kıldık ve Rabbine uzun uzun dua etti. Sonra bize döndü ve şöyle buyurdu:

“Rabbimden üç şey istedim. Bana ikisini verdi. Birini vermedi. Rabbimden ümmetimi açlıkla helak etmemesini istedim, onu bana verdi. O’ndan ümmetimi suda boğmakla helak etmemesini diledim, onu da verdi. Felâketlerini kendi aralarında vermemesini diledim, bunu vermedi.”[16]

---

15 Elmalı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’ân Dili, 3/1952-1953

16 Müslim, 4/2215, H.No:19-20

İbn Abbas'tan gelen bir rivayette ise: "De ki; üstünüzden ve altınızdan size azap göndermeye, sizi fırka fırka yapıp kiminizin hıncını kimine tattırmaya Kâdir olan O'dur." âyeti nazil olunca; Hz. Peygamber *(sallallahu aleyhi ve sellem)* kalkıp abdest aldı, sonra şöyle buyurdu: "Ey Allah'ım! ümmetime üstlerinden ve altlarından azap gönderme. Onları fırka fırka bölme. Kiminin hıncını kimine tattırma." Ravi şöyle devam eder: "Cibril geldi ve dedi ki: Ey Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)* muhakkak Allah Teâlâ senin ümmetini; üzerlerinden ve altlarından azap ile azaplanmaktan korumuştur."[17]

Abdullah İbn Mesud bir mecliste –veya minberde- şöyle diyordu: "Ey insanlar! Uyanın; size mutlaka bir musibet gelecektir." Allah Teâlâ: "De ki: Üstünüzden ve altınızdan size azab göndermeye Kâdir olan O'dur." buyuruyor. Şâyet gökten size azab gelseydi, sizden hiçbirinizi bırakmazdı. "Altınızdan size azab göndermeye Kâdir olan O'dur." buyuruyor. Şâyet yer batsaydı, sizi helak eder ve sizden hiç kimse kalmazdı. "Sizi fırka fırka yapıp kiminizin hıncını kimine tattırmaya Kâdir olan O'dur." buyuruyor. Uyanın, muhakkak ki bu üç belanın en kötüsü sizin başınıza gelmiştir.[18]

ŞEFKATLİ NEBÎ'NİN ÜMMETİNE ETTİĞİ DUALARI

Ümmetinin elemiyle müteellim, lezzetleriyle mütellezziz olan Hz. Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, ümmetinin tefrika endişesiyle dağidar olmuş, üzülmüş, ağlamış ve pek çok defa Rabbine müracaat etmiş, dua dua yalvarmıştır. Bu husustaki duasının kabul olmayışı kim bilir O'nu ne kadar üzmüştür ve belki hâlâ kabrinde ney gibi inlemesine ve ağlamasına sebebiyet vermektedir.

Resûlullah'ın *(sallallahu aleyhi ve sellem)* duasının bereketiyle, Allah Teâlâ Hazretleri O'nun ümmetine umûmî kıtlık vermemiştir.

---

17 İbn Kesir, Tefsir, (Çeviri: Dr. Bekir Karlığa-Dr. Bedrettin Çetiner), 6/2679
18 İbn Kesir, Tefsir, (Çeviri: Dr. Bekir Karlığa-Dr. Bedrettin Çetiner), 6/2681

Bazı yerlerde zaman zaman kıtlık olmuşsa da umûmî İslam beldelerine nispetle bunun ehemmiyeti yoktur. Âyetin sarih ve işârî manalarıyla Efendimiz'in ümmetinin başına semâvî ve arâzî musibet gelirse Allah onları Lut kavmi, Ad kavmi vs. gibi toptan helak etmeyecektir.

İmam-ı Gazâlî bu nükteye işareten diyor ki: "O gemide seyahat eden seyyahlar ne mutlu, ne bahtiyardır ki, o geminin kaptanı Hz. Muhammed'dir *(sallallahu aleyhi ve sellem)*." Geminin kaptanı hatırına Allah, bu gemiyi batırmayacaktır. Ama âyette bir üçüncü beladan bahsedilmektedir. Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* üçüncü dileğini kabul etmediği için, İslam âlemi asırlar boyunca kendi aralarında zuhur eden büyük bir felâketle yüz yüze gelmiştir. Bu felâket tefrikadır. Allah Teâlâ Müslümanlara; "...bölünüp ayrılmayın,..."[19] buyurduğu hâlde, Müslümanlar bu emrin tam tersine hareket etmiş, bu sûretle parçalana parçalana kuvvetten düşmüşlerdir.

Ümmet-i Muhammed'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* en çetin imtihanıdır: Kardeşin kardeşle, müminin müminle olan imtihanı. İslam'a hizmet edenlerin yine İslam'a hizmet edenlerle imtihanı. Bu, olmayacağı müjdelenen diğer iki belâdan ve imtihandan daha şiddetli bir bela ve imtihandır. İnsan, ilk iki bela ile ölürse ma'sum ve mazlum olarak ahirete gidecek, onların günahları affolunacaktır. İmanı varsa şehit olabilecektir. Bu fitne ve tefrika belası öyle bir beladır ki, insanın sevaplarını da alıp götürmektedir.

Müminin müminle olan imtihanı öyledir ki, hem dünyada kaybettirir hem de ahirette. "Dünyayı da ahireti de kaybeder.."[20] tokatının yenmesine sebep olur.

Şu âyetler, birbirimizle imtihan olacağımıza dairdir:

---

19 Âli İmran sûresi, 3/103

20 Hac sûresi, 22/11

"O'dur ki sizi dünyada halifeler yapmış ve verdiği nimetlerle sizi denemek için kiminizi kiminize üstün kılmıştır..."[21] âyetiyle buyuruluyor ki, kendi katında bir hikmetten dolayı sizleri, renk, şekil, görünüş, iyilik-kötülük, huy, makam, ses, servet, şöhret, ilim, ve rızıklarda derece derece kılmıştır.

Başka âyetlerde de şöyle buyrulmaktadır: "...Hâlbuki bu dünya hayatında onların maişetlerini aralarında taksim eden, bir kısmını diğer kısmın çalıştırması için, kiminin derecesini kimine üstün kılan biziz..." [22], "Bak nasıl dünyada onların kimini kimine üstün kıldık. Elbette ahirette erişilecek daha büyük mertebeler, kazanılacak daha yüksek faziletler vardır."[23]

Allah'ın bizi birbirimizle imtihan etmesi en çetin imtihan şeklidir. Birini bir yerde müdür yapar, diğerini onun emrinde memur yapar, böylece her ikisini birbirleriyle imtihan eder. Bazımıza servet verir patron yapar, diğerimizi onun emrinde işçi yapar öyle imtihan eder. Bazımızı muttakî yapar, bazımızı beşerî zaaflarımızın esiri yapar, o şekilde imtihan eder. Netice itibariyle bizi çok ağır şartlarla birbirimizle sınar, sınıyor, sınayacak. İşte Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bu çetin imtihandan ümmeti adına korkmuş, bu yüzden Allah'a dua dua yalvarmış ve Allah'ın kendi duasını kabul buyurmadığını da bizzat kendileri ifade etmişlerdir.

SAFFET VE VAHDET MÜNASEBETİ

Beşer Hz. Adem'le bir saffet devrini yakaladı. Hz. Adem safiyyullahtır. Allah *(celle celâluhu)* kâinatı çalkaladı çalkaladı, onun hülasasından, kaymağından Hz. Adem'i yarattı. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, "Allah Ademi yeryüzünün ediminden yarattı."[24] buyurdu. Allah Hz. Adem'e Safiyyullah dedi. Yoğurdun çalkalanması sonucunda kaymak meydana geldiği gibi, yeryüzü-

21 En'âm sûresi, 6/165
22 Zuhruf sûresi, 43/32
23 İsrâ sûresi, 17/21
24 Taberi, Câmiu'l Beyan an Te'vili Ayil'l-Kur'ân, 1/160

nün çalkalanmasıyla da Safiyyullah Hz. Adem meydana geldi.[25] Onda saffet vardı. Oğullarında da müthiş bir vahdet vardı. Saffet dönemlerinde daima vahdet, birlik beraberlik meydana gelir. Bir cemaat hangi nisbette saffeti yakalarsa o nisbette vahdetini temin eder. Vahdetle saffetin sımsıkı münasebeti vardır. Ne zaman ki beşer zaaf ve kaprislerinin esiri olmuş, o zaman saffet bozulmuştur. İçine ne miktarda farklı düşünceler girmişse, o nispette vahdet de girmiştir.

BEŞERİYETE GİREN İLK FİTNE

Fakat, bu vahdet çok uzun sürmedi. En nihâyet Hz. Adem'in iki oğlundan birinin diğerini öldürmesiyle fitne beşerin içine girmiş oldu. O günden, son devre kadar da bu durum devam etti. Beşeriyet ilk defa Kabil'in Habil'i "hırs-ı sevab için" öldürmesiyle fitne girmiştir.

Hz. Adem'in iki oğlundan birisinin diğerini öldürmesi şu âyetle sabittir: "Onlara, Adem'in iki oğlunun gerçek olan haberini oku: Onların her ikisi de birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş, öbürününki kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, kardeşine: "Seni öldüreceğim." dedi. O da Allah müttakilerden kabul buyurur." dedi."[26]

"Sebebiyet veren işlemiş gibidir." fehvası ile Kabil'den sonra yeryüzünde kim kimi, haksız yere öldürüyorsa, onun günahının bir misli Kabil'in günah defterine kaydolmaktadır. Bu hususta, Abdullah İbn Mesud'un naklettiği hadis-i şerif çok dikkat çekicidir: " Bir kişi zulümle öldürülürse, mutlaka onun kanından bir miktarı Adem'in ilk oğlu üzerine olur. Çünkü öldürmeyi ilk kurallaştıran odur."[27] Beşer, bu fitne çağlayanlarında asırlarını geçirmiştir.

---

25 Âli İmran sûresi, 3/33

26 Mâide sûresi, 5/27

27 İbn Kesir, Tefsir, (Çeviri: Dr. Bekir Karlığa-Dr. Bedrettin Çetiner), 5/2209

EFENDİMİZ DÖNEMİNDE YAKALANAN SAFFET VE ULAŞILAN VAHDET

İnsanlık, Hz. Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)* devrinde zirve bir saffet dönemi yakalamıştır. Hz. Adem safîsinin de musaffası ve mustafası, Hz. Muhammed Mustafa'dır. O'na bakan, O'nda O'nu değil, Allah'ın tecelli ettiğini görecektir. Binâenaleyh O, tertemiz bir cam gibi, arkasında Allah'ı gösteren bir Zât'tır. O saffet devrinde ashâb-ı Resûlullah içinde îsâr makamında bir vahdet meydana gelmiştir. Meleklerin dahî gıpta edebileceği bir vahdet. En nihâyet bu vahdet de çok uzun ömürlü olamamıştır.

HZ. ÖMER'İN ŞEHADETİYLE İSLAM DÜNYASINA ÇAĞLAYANLAR GİBİ AKAN FİTNE

Hz. Ömer'in şehadetiyle İslam dünyasına giren fitne, yine hadisin ifadesiyle, ortadan kalkmamış o günden bu güne kadar çağlayanlar gibi devam etmiştir.

Hz. Ömer *(radıyallahu anh)*, Emirü'l-Müminin olarak, hilafet döneminde arkadaşlarıyla sohbet ederken, söz sözü açmış, çağrışımlarla söz fitne bahsine gelmişti.

Hz. Huzeyfe *(radıyallahu anh)* anlatıyor: "Hz. Ömer'in *(radıyallahu anh)* yanında idik. Bize: "Resûlullah'ın *(sallallahu aleyhi ve sellem)* fitne hakkındaki hadisi kimin hafızasında?" dedi. Ben: "Ben biliyorum!" dedim.

"Nasılmış söyle bakalım!" dedi. Ben de anlattım:

"Resûlullah'dan *(sallallahu aleyhi ve sellem)* işittim. Demişti ki: 'Kişinin fitnesi ehlinde, malında, çocuğunda, nefsinde ve komşusundadır. Oruç, namaz, sadaka, emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker bu fitneye keffaret olur!"

Hz. Ömer *(radıyallahu anh)*: "Bu fitneyi kastetmemiştim. Ben öncelikle denizin dalgaları gibi dalgalanacak (bütün cemiyeti saracak) fitneyi kastetmiştim!" dedi. Bunun üzerine ben;

"Ey müminlerin emiri! O fitne ile sizin ne alakanız var. Sizinle onun arasında kapalı bir kapı mevcut!" dedim.

"Bu kapı kırılacak mı, açılacak mı?" dedi.

"Hayır açılmayacak, bilakis kırılacak!" dedim. Hz. Ömer (hayıflanarak):

"(Eyvah) Öyleyse ebediyen kapanmayacak!" buyurdu.

Ravi der ki: "Biz Huzeyfe'ye *(radıyallahu anh)* sorduk: 'Hz. Ömer bu kapının kim olduğunu biliyor muydu?'

'Evet' dedi. 'Yarından önce bu gecenin olacağını bildiği katiyette onu biliyordu. Ben hadis rivayet ettim, boş söz, efsane anlatmadım.'

Huzeyfe'ye *(radıyallahu anh)* soruldu:

'O kapı kimdir?'

'Hz. Ömer'dir *(radıyallahu anh)*' buyurdu."[28]

Hz. Ömer *(radıyallahu anh)* hayatta ve ayakta olduğu sürece, fitne, İslam dünyasına girme imkânı bulamadı. O, bir kamet-i bâlâ, sağlam bir kapıydı. Belli ki Hz. Ömer'in şehit olmasıyla o kapı kırılacak ve böylece fitneler, İslam dünyasına çağlayanlar gibi girecek ve bu kapı ebediyen kapanmayacaktı. Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* saffetiyle yakalanmış bir vahdet de, çok uzun ömürlü olamadı. Hz. Ömer'in şehadetiyle İslam dünyasına giren fitne, o devirden günümüze kadar devam etti geldi ve günümüzde de hâlâ devam etmektedir.

Ahirzamanda zuhur edecek "İkinci garipler" tarafından bu fitnelerin bertaraf edilip yeniden bir vahdet tesis edileceğine inanıyoruz. İkinci garipler bu vahdeti meydana getirmeliler ki birinci gariplere benzemiş olsunlar.

---

28 Müslim, Fiten 26; 4/2218

İKİNCİ GARİPLER VAHDETLERİYLE YÜKSELECEKLER

Müslim-i Şerif'in iman kitabında Ebu Hureyre'den gelen "İslam garib başladı ve (günün birinde) tekrar başladığı gibi garib olacaktır. Ne mutlu o gariblere!..."[29] hadis-i şerifi vardır.

Din, garib olarak zuhur etmiş, garib bir cemaat de ilk dönemin başlangıcında o dine sahip çıkmıştır. Din-i İslam ikinci defa garib olmaya avdet edecek, nihâyet-i İslam'da bir garib cemaat daha dine sahip çıkacak. İki garibe ne mutlu! Başta ve sonda sahabî vasıflı kutlu bir cemaat.

Sahabe-i kiramı sahabe yapan aralarındaki vahdettir, kardeşliktir. Birlik ve beraberlik ruhudur. Muhtemelen âhirzamanda gelecek olan o ikinci garibler cemaatinin arasında da böyle bir vahdetin olacağı işarî olarak ifade edilebilir. Hatta bunu bir emr-i Peygamberî telakki ederek, ona göre vaziyet almamız gerekir.

Elmalılı Hamdi Yazır, hem Saf, hem de Fetih sûresinde geçen "O, Resûlünü diğer bütün dinlere üstün kılmak için, hidâyet ve hak din ile göndermiştir...."[30] âyetlerinin tefsirlerinde şu tespitleri yapmıştır: "HAK, Allah'ın güzel isimlerinden, DİNİ'L-HAK, Hakk'ın dini, bütün insanlığın hukukunu yüklenen, Hak Teâlâ'dan başkasına ibadeti kabul etmeyen İslam dini, din denilen her şeyin üzerine çıkarmak hepsine üstün kılmak için ki bu üstünlük iki yönlüdür :

Birisi; ilim yönünden delil ve vesikada üstünlüktür ki 'hidâyetle' ifadesi buna işarettir.

Birisi de; amel yönünden fiiliyatta üstünlük ve hâkimiyettir ki, dînî'l-Hak tabirinde de bunun gerçekleşmesine işaret vardır.

İslam ile çarpışmak isteyen dinler muhakkak mağlup olacaklardı. Bunlardan birincisinin tamamen ortaya çıktığında şüphe yoktur. İslam dini ilim yönünden her dine galiptir. İkincisi ise

29 Müslim, 1/128, H. No: 231
30 Saf sûresi, 61/9; Fetih sûresi, 48/28

tarihte bir dereceye kadar gerçekleşmiş ve bir zamanlar Müslümanlar her kavme galip gelmiş ise de bunun tamamı daha çok gelecekteki gelişmelerin bağrındadır. Bazıları bunun İsa'nın *(aleyhisselâm)* inmesiyle olacağını söylemişlerdir.[31]

Zamanımızın geçirmekte olduğu büyük inkılap buhranlarının sonucunda, dünya daha kim bilir ne gibi değişikliklere ve gelişmelere sahne olacaktır. Neler yıkılıp neler yapılacaktır. Her ne olursa olsun bu yeni asır fikir ve fen alanlarındaki ilerlemelerle gerek İslam âleminin ve gerek diğer çeşitli milletlerin vicdanlarında istikbalde pek çok değişiklik ve uyanma meydana getirecek ve bu vesile ile dünyayı altüst eden haksızlıklar ortadan kaldırılacak, Hakk'ın yüce adı layık olduğu mevkiye taşınacaktır. Tevhid fikri ile hak dininin öne çıkmasından dolayı İslam'ın yeni bir yükseliş ve inkişaf dönemine gireceğine inanmak gerekir. Zira Kur'ân bu manayı üç sûrede tekrar etmekle kalmamış, başka âyetlerle de te'yid etmiştir. Mücahit'ten gelen bir rivayete göre bu müjdenin en mükemmel şeklinin de İsa'nın *(aleyhisselâm)* yeryüzüne inmesinden sonra gerçekleşeceği belirtilmiştir.[32]

Böyle bir ufka giderken vahdet, kardeşlik olmazsa bunların gerçekleşmesi mümkün değildir. Öyle anlaşılıyor ki, bir vahdet devri daha olacaktır. Ama bu birlik ve beraberliği yakalayabilmek için, bir saffet devri olması şarttır. Saffet olmadan, vahdetin de olması mümkün değildir.

Ama Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* genel manada, Hz. Ömer'in şehadetiyle o kapının kırılacağını, fitnelerin çağlayanlar gibi gireceğini ve kapının ebediyen kapanmayacağını ifade etmektedir. O kapı o günden bu güne kadar da maalesef kapanmamıştır. İnşallah saffet ile vahdet devrinin açılacağını ümit etmekteyiz.

---

31 Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, 7/181

32 Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, 7/181

FİTNE NEDİR?

Fitne : İnsanları meşru bir fayda olmaksızın ızdıraba, ihtilâle, ihtilâfa, mihnet ve belaya düşürmektir. Fitne deyince ilk akla gelen mana, beşerî huzursuzluk, bozgun, kavga, kargaşa, dedikodu, fesat gibi menfî çağrışımlardır.

Hüseyin Kâzım Kadri, Türk Lügati'nde bu kelimeye; "Azdırma, baştan çıkarma, karışıklık, ara bozma" gibi birbirine yakın manalar vermektedir.

Kur'ân ve sünnetin mükerrer beyanlarla üzerinde durup reddettiği kavram, fitnedir. Kur'ân ve sünnetin reddettiği fitne, bütün cemiyetin fertlerine sirâyet edip, kardeşlik, yardımlaşma, birbirini sevip sayma gibi iyi münasebetleri bozup, bunların yerine düşmanlık, kin, husumet, kavga, katil gibi içtimâî huzuru, ümmet ve millet bütünlüğünü bozucu mahiyette olan fitnedir.

Fitne bir başka yönüyle de: "Dünyevî iktidar talebiyle düşülen ihtilaf olup, bu ihtilafta kimin haklı kimin haksız olduğu belli olmayan ameldir."

Fitnenin ayrı bir ifadesi de, fesattır. Fesat; lugat açısından bir şeyin itidal ve ölçüden dışarı çıkmasını ifade eder. Bu çıkış az da olsa, çok da olsa fesat diye ifade edilir. Zıddı sâlahdır, düzeltme ve ıslah etmedir.

Fitne kelimesi, katil dâhil her çeşit içtimâî bozukluk için kullanılmıştır. Ama, içtimâî bozukluklar dâhilî kıyım hâlini alırsa buna "herç" denir. Herç, bilhassa müminin mümini öldürmesi şeklinde dahîlî hesaplaşmaların aşırısını ifade eder. Hz. Peygamber *(sallallahu aleyhi ve sellem)*: "Davaları aynı olan iki büyük grup arasında büyük savaş vukua gelmedikçe kıyamet kopmaz."[33] buyurmakla fitnenin muzaafı olan herce dikkat çekmiştir. Diğer rivayet de: "Allah bu ümmet üzerinde iki kılıcı birleştirmeyecektir: Kendi kılıçları ve düşmanlarının kılıcı!"[34] Âlimler bunu

33 Müslim, Fiten 17

34 Hadis Ansiklopedisi, Prof. Dr. İbrahim Canan, 13/174

"Müslümanların ortadan kalkmasıyla sonuçlanacak böyle bir düşman olmayacak, dışa karşı birleşecekler, ancak dış düşman tehlikesi kalkınca birbirlerine düşecek" şeklinde anlamışlardır.

Ebu Umeyye eş-Şâbâni anlatıyor: " 'Ey Ebu Sa'lebe! Şu âyet hakkında ne dersin?' dedim: 'Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltmeye bakın! Siz doğru yolda olduktan sonra sapanlar size zarar vermez...'[35]

Bana şu cevabı verdi:

'Gerçekten iyi bilen birine sordun. Zira ben aynı şeyi Resûlullah'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* sormuştum. Demişti ki:

Ma'rufa sarılın, münkerden kaçının! Ne zaman uyulan bir cimrilik, takip edilen bir hevayı, (dine ve ahirete) tercih edilen görür, rey sahiplerinin (selefi dinlemeden) kendi reylerini beğendiklerini müşahede edersen, o zaman kendine bak. İnsanlarla uğraşmayı bırak. Zira (bu safhaya gelince) arkanızda sabır günleri var demektir. O günler avuçta ateş tutmak gibi sıkıntılıdır. O günlerde sizin kadar amel yapabilen bir kimseye elli kişinin ecri verilecektir."[36]

Vekid b. Muhammed babasından, o da Abdullah b. Amr b. As'tan *(radıyallahu anh)* anlattığına göre demişti ki:

"Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, (bir gün) parmaklarını kenetledi ve dedi ki: 'Ey Abdullah b. Amr! Ahitleri bozulup şöyle karmakarışık hâle gelen bir kısım ayak takımı (hezele) kimselerle baş başa kalırsan ne yaparsın?'.

'Ne yapmamı tavsiye edersiniz, ey Allah'ın Resûlü!' dedim. Buyurdular ki: "Güzel bulduğun şeyi yaparsın, kötü bulduğun şeyi de terk edersin. Kendi yakınlarının hallerini düzeltmeye yönelirsin, o hezele takımıyla da, onların cemaatiyle de uğraşmayı terk edersin.'[37]"

35 Mâide sûresi, 5/105

36 Ebû Dâvûd, H. No: 4341

37 Buharî, Salat 88, Fiten 13; İbn Mace, Fiten 10, H. No : 3957

Ebu Musa *(radıyallahu anh)* anlatıyor:

Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* buyurdular ki: "Kıyametten hemen önce karanlık gecenin parçaları gibi fitneler var. Kişi o fitnelerde mümin olarak sabaha erer, akşam kâfir olur; mümin olarak akşama erer, sabah kâfir olur. O fitnede oturan ayakta durandan hayırlıdır. Yürüyen koşandan hayırlıdır. Öyleyse yaylarınızı kırın, kirişlerinizi parçalayın, kılıçlarınızı da taşa vurun. Sizden birinin evine girerlerse, Hz. Adem'in iki oğlundan hayırlı olanı olsun (ölen olsun, öldüren değil)."[38]

Ebu Davud, "koşandan" kelimesinden sonra şu ziyadeyi kaydetmiştir: Yanındakiler, "Bize ne emredersin ey Allah'ın Resûlü!" dediler. "Evinizin demirbaşları olun" buyurdu.

Hz. Adem'in iki oğlundan hayırlısı Habil'dir. Kardeşi Kabil, onu öldürmek istediği vakit âyet-i kerimenin ifadesiyle kardeşine: "Sen beni öldürmek için elini bana kaldırsan da, ben seni öldürmek için elimi sana kaldırmayacağım."[39] demiştir.

Bu âyet-i kerimede, Cenâb-ı Hak fitne sırasında takip edilecek siyaseti, ölçüyü göstermiştir: "Fitneden kaçmak, öldürmektense ölmeyi tercih etmek."

İslam'da bunun ilk örneğini Hz. Osman'ın verdiği belirtilir. O fitnenin büyümemesi için öldürmeyi değil, öldürülmeyi tercih etmiştir.

Makıl b. Yesar anlatıyor: Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* buyurdular ki: "Herç zamanında ibadet tıpkı bana hicret gibidir."[40]

Mikdad İbnu'l Esved *(radıyallahu anh)* anlatıyor: "Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* buyurdular ki: 'Bahtiyar; fitneden ka-

38 Ebu Davud, Fiten 2, H. No: 4259, 4262; Tirmizî, Fiten 33, H. No: 2205

39 Mâide sûresi, 5/28

40 Müslim, Fiten 130, H. No : 2948 Tirmizî, Fiten 31, H. No: 2202

çan kimse ile belalarla karşılaşınca sabreden kimsedir. Ne mutlu ona!"[41]

Bu hususta kaydedilen hadisler fitneden kaçmayı, fitneye bulaşmamayı ve imkân nispetinde fitneden uzaklaşmayı tavsiye etmektedir. Kapıya kadar gelen fitneye, öldürülmeyi tercih edecek kadar bulaşmama emri, üzerinde durulması gereken bir husustur. Zira ulema, çeşitli nokta-i nazarları ve mukabil delilleri de göz önüne alarak, mesele üzerinde ziyadesiyle durmuş ve meseleyi enine boyuna tartışmıştır. Yaşadığımız ortamda fitnenin fazlaca bulunmasından bu hususların daha sistemli ve teferruatlı olarak bilinmesinin gerekli ve faydalı olacağına inanıyoruz.

FİTNE DÖNEMİNDE BİZE DÜŞENLER

Fitnede herkese ferdî olarak terettüp edecek vazifeleri şöyle sayabiliriz:

1. Fitnenin getireceği sıkıntılara sabır.
2. Fitnecileri yalnız bırakmak.
3. Uzlet; eve çekilmek, tebdil-i mekân etmek.
4. Zarar vermektense zarara uğramayı tercih etmek.
5. Dilini tutmak.
6. Kalben kerahet.
7. Silah edinmemek.[42]

SAHABE-İ KİRAM FİTNEDEN ÇOK KORKUYORLARDI

Evet, sahâbe-i kirâm, fitneden çok korkuyordu. Hz. Ali *(radıyallahu anh)* Hz. Ömer'in şehadetini duyunca da yere yıkıldı ve saatlerce kendine gelemedi. Bu fitnelerin önü alınamayacak diye endişe ediyordu. Kendisine "Osman şehit oldu, Osman'ı katlettiler." dediklerinde ayaklarının bağı çözüldü, bayıldı, yere yıkıldı. Saatlerce kendine gelemedi.

41 Ebû Dâvûd, Fiten 2, H.No: 4263

42 Geniş bilgi için bkz. Hadis Ansiklopedisi, Prof. Dr. İbrahim Canan, 13/186 vd.

Kur'ân-ı Kerim vahdeti yıkan fitneyi ağır bir ifadeyle tenkit eder: "Fitne çıkarmak adam öldürmekten beterdir."[43] buyurur.

Fitnenin dehşetiyle alakalı şu âyet de dikkatimizi çekmektedir: "Sana hürmetli ayları ve bu aylarda savaşmanın hükmünü sorarlar. De ki: 'O ayda savaşmak büyük günahtır. Fakat insanları Allah yolundan engellemek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ı ziyareti yasaklamak, o mescidin cemaatini yani Müslümanları oradan çıkarmak ise, Allah nazarında daha büyük günahtır. Dinden döndürmek için yapılan işkence (fitne), öldürmekten beterdir. Kâfirler, ellerinden gelse, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaktan geri durmazlar. Sizden her kim dininden döner ve kâfirlikte devam ederek ölürse, işte onların dünyada da, ahirette de yaptıkları boşa gider. Bunlar cehennemlik olup, orada ebedi kalacaklardır."[44]

Bizler de fitneden çok korkmalıyız. Fitneye vesile olmaktan tir tir titremeliyiz. Her küçük hadise, ilerdeki büyük hadiselerin çekirdeği mesabesindedir. Belirli rotalara göre ilerleyen gemiler, rotalarında ufak bir açı hatası yaptıklarında, ulaşmak istedikleri yere varacaklarına, hedeflerinin kilometrelerce uzağına giderler.

Temelde çok küçük ve şaka olan fitne tohumları, ilerde büyük bir zakkum ağacı olmaya müsaittir. Bizler, bu hususta çok hassas ve dikkatli olmaya mecburuz. Yoksa kendi elimizle bindiğimiz dalı kesme felâketine maruz kalma ihtimali vardır. Bir iş yaparken diğer mühim işlerimizi bozma, kaş yaparken göz çıkarma tehlikesi vardır. Bundan Allah'a sığınırız. "Fitne uykudadır, uyandırana lanet olsun" bedduasından ders almalıyız. Bu hususta çok dikkatli olmamız gerekmektedir.

Kardeşlik yeniden teşekkül eder mi? Acaba nelere dikkat edersek birlik ve beraberlik gerçekleşebilecektir? Bu geniş mevzunun daha iyi anlaşılabilmesi için evvela ihtilafın sebepleri üs-

43 Bakara sûresi, 2/191
44 Bakara sûresi, 2/217

tünde durulmalıdır. Her şey için bir sebep var edilmiştir. Sebeplere tâbî olmak, Peygamber ahlâkı ve fiilî bir duadır.

İslam dünyasında asırlardan beri farklı meslek, mezhep, meşrep, mezak ve fikir ayrılıkları vardır. Bu ihtilaflar o günden bu güne kadar geldiyse, elbette bunun bazı sebepleri olmalıdır. İşte bunları "ihtilafın sebepleri" başlığı altında ele alacak ve inceleyeceğiz.

İkinci Bölüm

İHTİLAFIN SEBEPLERİ

İhtilafın sebeblerini, kendi içinde, üç ana bölümde ele alıp incelemek mümkündür.

1- Fıtrî sebepler,

2- Dinî sebepler,

3- İçtimâî ve siyasi sebepler.

1. İHTİLAFIN FITRÎ SEBEPLERİ

Fıtratta çeşitlilik vardır. İnsanların boyu, rengi, siması, ses tonu, hatta parmak izleri dahi aynı değildir. Tabiatta hiçbir ağacın ne boyu ne de rengi aynıdır; yeşilin bile kendi içinde yüzlerce tonu bulunmaktadır. Demek ki tabiatta, fıtratta, farklılar vardır.

Bu hususta şu âyet ne kadar manidardır:

"O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de; gökleri ve yeri yaratması, lisanlarınızın ve renklerinizin, farklı olmasıdır..."[45]

Bakınız, bütün insanlığın sîması ses tonu, şivesi ayrı ayrıdır. Türkiye'de radyoyu açıp bir frekans yakalasak ve bu frekansta bir hafız Kur'ân okusa, sesinden 'Bu Abdulbasit Abdussamed'dir, bu Mustafa İsmail'dir, bu filan, bu da falandır.' diyebilmekteyiz.

Yine insanlar arasında kalbî hayatın farklı inkişafından, farklı maneviyat halkalarının teşekkülü de gâyet normaldir. Binaenaleyh, kalbî hayatın farklı inkişafından kaynaklanan farklı meşreb, mezak ve tarikatlar da ortaya çıkmıştır.

---

45 Rûm sûresi, 30/22

2. İHTİLAFIN DİNÎ SEBEPLERİ

Dinimiz, birlik ve beraberlik istemekte, kardeşliğe davet etmektedir. Buna rağmen, nasıl olur da dinin, ihtilafa sebebiyet verdiği ve zahiren bir zıtlık var olduğu söylenebilmektedir. Evet, dinimizce kutsî kabul edilen nice hususlar vardır ki, öteden beri ihtilafın dinî sebepleri olmuşlardır.

İhtilafın dinî sebeplerini de kendi içinde üç grupta mütalaa edebiliriz :

a. Müceddit inancı,

b. Âyet ve hadislerin farklı anlaşılmaya müsait olan mana tabakaları,

c. Esmâ-i ilâhiyeye farklı şekilde mazhariyetler...

A. MÜCEDDİT İNANCI

MÜCEDDİT KİMDİR, VAZİFELERİ NELERDİR?

Ebu Davud'un Sünen'inde Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*: "Allah, bu ümmet için her yüz senenin başında, dini tecdit edip yenileyecek kimseler gönderecektir."[46] buyurmaktadır.

Müceddit, tecdit yapar. Yani din zâtında taze, yeni ve canlıdır. Zamanla, bu dinin üstüne toz-toprak atılarak onun tazeliği örtülebilir. Müceddit, dinin üstündeki bu toz ve toprağı silerek onun tazeliğini temin eder ve zâtındaki tazeliği insanlara gösterir. Yani elmasa bir saykıl, cila vurur. Elmas yine zâtında elmastır.

Müceddit, teceddüt yapmaz. Teceddüt; tazelenme, yenilenme, yeni olmadır. Teceddüt, dini yenilemektir. Dinden olmayan şeyleri, din diye dinin içine sokmaktır. Müceddit, dini yenileyelim diye dinde reformlar yapamaz. Asrın getirmiş olduğu yenilikler karşısında dinin özünde olmayan bidatları, beşerî fikirleri dinin içine sokamaz. Hristiyanlıktaki gibi İslam'ın reformlara

46 Ebû Dâvûd, Melahim 1

ihtiyacı yoktur. Bediüzzaman, bunu şöyle ifade etmiştir: "Üstü paslanmış bîhemtâ bir elmas, daimâ mücellâ cama müreccahtır." İslam ve Kur'ân bîhemtâ bir elmastır. Ne var ki zaman içinde tozlanabilir. Müceddit bu tozları siler.

İslam'ın dışındaki fikirler, görüşler, sistemler ne kadar silinse de, parlatılsa da cilalanmış cam gibidir. Cilalı, parlak bir cam ve tozlu bir elmas... Hangisi tercih edilebilir? Tozlanmış elmas, tozlansa da yine elmastır. Ve parlak, cilalı camdan daha kıymetlidir. İşte, müceddit, üstü tozlanmış bu elmasa saykıl vurur.

İSLAM DÜNYASINDA MÜCEDDİT KABUL EDİLEN ŞAHSİYETLER

Hicrî birinci asrın mücedditi, Ömer b. Abdülaziz'dir. Hemen hemen bunda ittifak vardır. Ömer b. Abdülaziz hem mana âleminde sultan hem de madde âleminde sultandır, dolayısıyla makam-ı cem'in sahibidir. Ömer b. Abdülaziz'den sonra gelen mücedditler, mana âleminin sultanlarıdırlar. Ama devletin başında olmamışlardır.

Ömer b. Abdülaziz'den sonraki mücedditlerin, mücedditliklerinde ihtilaf olmuştur. Herkes kendi önünde bulunan büyük zata müceddit nazarıyla bakmıştır. Müceddit kabul edilen farklı şahısların etrafında toplanmalar olunca, farklı topluluklar zuhur etmiştir. Neticede farklı cemaat, grup ve sâliklerin teşekkülüne sebebiyet vermişlerdir.

Hicrî ikinci asırda, Şafiîler İmam-ı Şafiî'yi müceddit olarak kabul edereken, Hanefîler Hasan b. Ziyad'ı, Malikîler ise Eşhab'ı kabul ederler.

Üçüncü asırda Ali Şüreyhî müceddit olarak gösterilirken. Hafız ibnu Asakir , Ebu'l-Hasani'l- Eş'arî'yi, Hanefîler Tahavî'yi, Hanbeliler ise Hallâl'ı müceddit olarak göstermişlerdir.

Muhaddisler ikinci asırda Yahya bin Main'i, üçüncü asırda Nesâî'yi...

İdareciler içinde ise üçüncü asırda el-Me'mun, el-Muktedir, el-Kâdir'i kabul edenler olmuştur.

Zâhidler ise ikinci asırda Marufü'l-Kerhi'yi, üçüncü asırda Şibli'yi kabul etmişlerdir.[47]

Yukarıda da kaydedildiği gibi her sahanın insanları kendi önündeki büyüklerini müceddit olarak kabul etmişlerdir. Bu kadar büyük zevat, müceddit kabul edilince, onların etrafında toplanan farklı gruplar oluşmuştur. Bu da ihtilafın dini sebeplerinden biridir.

Ahirzamanda geleceği ifade edilen son müceddитin Mehdî olması anlayışı da vardır. Tabii olarak herkes kendi önündeki büyük zata müceddit veya Mehdî nazarıyla bakmıştır. İşte bu bakış, farklı cemaatlerin zuhuruna sebebiyet vermiştir.

Günümüzde çok fazla müceddit ve Mehdîlik iddiasında bulunanlar zuhur etmiştir. Günümüz adeta, tabir yerindeyse, müceddитler ve Mehdîler kolleksiyonu olan bir zaman dilimi olmuştur. Hatta bazıları, (hâşâ) müceddитliği, Mehdîliği, beğenmeyip, peygamberlik iddia etmişlerdir. Daha da öteye gidip ilahlık iddia edenler de vardır. Malesef bu kadar tehlikeli ve korkunç bir dönemde yaşıyoruz.

1979 senesinde yaptığımız bir seyahatte, Orta Anadolu'da bir ilimize gittik. Akşam bir evde az sayıdaki kıymetli bir cemaatle sohbet yapma imkânı bulduk. Sohbet sırasında çok yaşlı bir hocaefendi geldi. Bizim misafir ve büyük bir zatın talebesi olduğumuzu anlayınca, müsaade alıp evine gitti. Az sonra elinde otuz kırk sayfalık el yazması Arapça bir kitap ile döndü.

Bize dedi ki: "Benim bir şeyhim var. Bu kitabı o yazdı. Hiç kimse bu kitabı tercüme edemedi. Eğer hocanız da tercüme edemez ise, biliniz ki benim şeyhim Mehdîdir.." Getirdiğim kitabı

47 Aynî, Umdetu'l-Kârî 1/113; Aclûnî, Keşfü'l-Hâfa, 1/282-284

onun kastettiği zata verdim. Vakayı hikâye ettim. Cevabında dedi ki: "Suyun dibinin görünmemesi iki şıktan ileri gelir:

1) Su çok derin olduğu için dibi görünmez.

2) Su çok bulanık olduğu için dibi görünmez."

Acaba hiç kimsenin anlayamadığı bir kitap ile nasıl Mehdî olunur?

Evet, şimdi etrafında üç tane insan toplayan; "Ben Mehdîyim." diye ortaya çıkmaktadır. Bu kadar çok Mehdi'nin(!) olduğu asrımızda pek çok dînî ihtilafın olacağı da âşikardır.

MÜCEDDİT KAVRAMI HAKKINDA FARKLI MÜTALAALAR

Müceddit anlayışında aşağıdaki telakkilerin yerleştiği söylenebilir:

1. Müceddit, dine müteallik zahiri ve batini ilimlerin âlimidir, sünneti bidatten temizler, ilmi yayar ve ilim ehline yardımcı olur. Bidat ehline karşı koyar, onları zelil kılar.[48]

2. Her yüz senede gelecek müceddітin bir kişi olması gerekmez, aynı zamanda farklı yerlerde, çok sayıda müceddit gelebilir.[49]

3. Her grup kendi büyüğünü, imamını, hadiste vadedilen mezkûr müceddit bilmiştir. Hâlbuki bu mana her taifenin, müfessir, muhaddis, fakih, nahivci, lügatçı vs. her sınıftan büyüklerine şâmildir.[50]

4. Hadiste rivayet edilen müceddit, asrında kesin olarak "müceddit" diye bilinemez, muasırları onun izhar ettiği ahvalin karinesine dayanarak zann-ı gâlible müceddit olduğuna hükmederler.[51]

48 Münavi, Feyzül Kadîr,1/10
49 Münavi, Feyzül Kâdir,1/10
50 Münavi, Feyzül Kâdir, 2/282
51 Azîmâbâdi, Avnu'l-Mâ'bud, 11/391

5. Tecditten maksat Kitap ve sünnetin muktezasının emredilmesi, bir de sünnete aykırı bidatların yok edilmesidir.[52]

Müslümanların vicdanında böyle bir müceddit telakkisi olduğu müddetçe -ki kıyamete kadar devam edecektir- dine aykırı kötülüklerin arttığı dönemlerde ilmi, ameli ve din uğrundaki gayretiyle iştihar edecek olan kimseler daima diğerlerince takip edilecek ve kendilerine tâbi olanlar çıkacaktır.

Yukarıda yaptığımız iktibastan da anlaşılacağı üzere ciddi âlimlerce müceddit olduğu ileri sürülen isimler arasında bile daima ihtilaflar olagelmiş, hatta bizzat Sünnî âlimler tarafından bazı Şiîlere bile müceddit denilmiştir.[53] Daha câlib-i dikkat olanı Celâleddin-i Suyûtî gibi son derece meşhur ve muktedir bir âlimin, her asrın müceddditini tadat ettiği bir kaside de kendisini dokuzuncu hicrî asrın müceddditi ilan etmiş olmasıdır.[54]

Müceddditleri sadece Şâfii fakihlerine hasretmesi sebebiyle İbn Hacer'i tenkid eden Aliyyül-Kârî, dînî ilimlerin her birinde bir eser vermiş olması sebebiyle Celâleddin-i Suyûtî'yi müceddit lakabına müstahak görür.[55]

B- ÂYET VE HADİSLERİN FARKLI MANA TABAKALARI, FARKLI ANLAŞILMAYA MÜSAİT OLMALARI

Âyet ve hadislerin farklı mana tabakaları bulunması ve bunların farklı anlaşılmaya, tevile, tefsire müsait olması da ihtilafın dînî sebeplerden birisidir.

Şurası muhakkak ki âyetlerde;

1- Muhkemât

2- Muteşâbihat diye ifade edilen iki kısım vardır.

"Bu muazzam kitabı sana indiren O'dur. Onun âyetlerinin bir kısmı muhkem olup bunlar kitabın esasıdır. Âyetlerin bir kısmı

52 Azîmâbâdi, Avnu'l-Mâ'bud, 11/391
53 Azîmâbâdi, Avnu'l-Mâ'bud, 11/392
54 Azîmâbâdi, Avnu'l-Mâ'bud, 11/394
55 Aliyy-ül Kâari, Mirkatül-Mefatih, 1/247

ise müteşabihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar sırf fitne çıkarmak, insanları saptırmak ve kendi arzularına göre yorumlamak için müteşabih kısmına tutunup onlarla uğraşır dururlar. Hâlbuki onların hakikatini, gerçek yorumunu Allah'tan başkası bilemez. İlimde ileri gidenler: "Biz ona olduğu gibi inandık. Hepsi de Rabbimizin katından gelmiştir." derler"[56]

Açıklık ve delâlet bakımından da Kur'ân lafızları ikiye ayrılır:

1-Delâlet bakımından apaçık lafızlar ki, bunların gereğine göre teklif mümkün olur.

2-Bu şekilde açıklığa sahip olmayan lafızlardır.

Bu durum, Kur'ân nasslarında olduğu gibi, beşerî (mevzu) hukukta da mevcuttur. Bu yüzdendir ki, beşerî kanunların amaçlarını, muğlak ifadelerini, ibare ve yeni terimlerini açıklar mahiyette ek kanunlar yapılmaktadır. Bu arada kanunun bazı maddeleri birkaç çeşit tefsire müsait olabilir. Adil bir hâkim yargı sırasında bu tefsirlerden hakka en yakın olanı tercih eder ve elindeki meseleyi, kanunun ruhuna uygun olarak, adaletli bir şekilde neticeye bağlar. Kanunun bu pratik tefsirinin yanında bir de, nazarî ve serbest tefsir ve incelemeleri vardır ki, bunların bazısı, mesela, mevcut kanuna göre bir olayı suç sayar, bazısı da suç saymaz.

Kur'ân nasslarının da böyle tefsire muhtaç olan kısımları vardır. Bunları, Hz. Peygamber *(sallallahu aleyhi ve sellem)* irtihalinden önce açıklamıştır. Hz. Peygamber'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* açıklamadığı ve teklif bildiren hiçbir nassı yoktur. O, bunları fiiliyle veya sözüyle açıklamıştır. Bazı Kur'ân ibareleri bir kısım fakihlere açıklanmamış gibi görünüyorsa, bu onların sünneti bütünü ile bilmemelerindendir. Kesin bir dille söyleyebiliriz ki, geçmiş fakihlerin toplamı, sünnetin bütününü biliyordu; bir kısmının bilmediği sünnet varsa onu diğer kısmı elbet biliyordu. Herhâlde sünnetin tamamı, fakihlerin hepsi için meçhul değildi.

---

56 Âli İmran sûresi, 3/7

Lafızlar açıklık ve delâlet kuvveti bakımından dört kısma ayrılır:

1- ZÂHİR: Bu, delalet kuvveti bakımından en aşağı mertebededir. Lafzın manasında tevil ihtimali varsa, zahirdir. Zahir, lafzın ifade ettiği manaya ve içine aldığı teklifi hükme delâlet etmekle birlikte tahsis, tevil ve neshi kabul eder ki bu yönlerden ona ihtimal dahil olur, kesinliği azalır.

2- NASS: Bu, zahirden daha üstte bir mertebededir. Şâfii ve Malikilere göre nass asla ihtimal kabul etmez. Hanefîlere göre ise, nass, sevk edildiği manaya delâlet eden lafızdır.

Nassın hükme delaleti, zahirden daha kuvvetlidir. Bu sebepledir ki zâhirle çatışırsa nass tercih edilir. Bu da, zâhir gibi tahsis ve tevili kabul eder. Neshi de kabul eder; fakat neshe dair bir delil bulununcaya kadar, zahir gibi, bununla da amel edilir. Hemen belirtmeliyiz ki hiç kimse bu neshin her asırda sabit olacağını iddia edemez. Esasen nesih, sadece Hz. Peygamber'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* asrında sâbit olmuştur.

3- MÜFESSER: Bu da, nassdan daha üstündür. Lafzın manasında tevil ihtimali yoktur, fakat neshi kabul etmez ise müfesserdir. Müfesser, siyaka göre kasd olunan manaya delâlet eden lafızdır.

Müfesser bazen aslında mücmel olur ve başka bir nass tarafından açıklanır. Mesela; hata ile adam öldürmede diyet emreden; ".... Öldürülenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gerekir..."[57] âyetini, hadis tefsir etmiş, yani bu diyetin miktar, hudut ve çeşitlerini açıklamıştır.

Müfesser lafız, manaya delâlet hususunda zahir ve nassdan kuvvetlidir; çünkü bu tahsis ve tevile ihtimal bırakmaz. Ancak neshi kabul eder; dolayısıyla, zahir veya nassla çatışırsa müfesser tercih edilir.

4- MUHKEM: Bu ise en üstün mertebeyi teşkil eder. Muhkem, lâfzın manasında tevile ihtimâli olmayan, fakat neshi de

57 Nisâ sûresi, 4/92

kabul etmeyen lafızlardır. Muhkem, sevk edildiği maksada delalet eden bir lafız olup manası tevil ve tahsisi kabul etmeyecek derecede açıktır.

Muhkem lafızlar, hükme delâlet bakımından bundan önceki lafız çeşitlerinin hepsinden kuvvetlidir. Bu itibarla onlardan biriyle çatışırsa muhkem tercih edilir.

Açık lafızları kısaca sistematize ederek kaydetmeye çalıştık.

Yukarıda belirttiğimiz taksimat içinde bir de açık olmayan lafızlar vardır.

Bunlar;

1. Manası mutlak olarak açık olmayan,

2. Bazı yönden delaleti anlaşılmayan lafızlardır.

Açık olmayan lafızlar bazen kendiliğinden açık değildir ki, bunların manasını ancak Allah bilir ve bunlar teklif konusuna girmez. Meselâ; sûre başlarındaki: “Kâf hâ, yâ, ayn, sâd” ve “hâ, mîm”, “ayn, sîn, kâf” gibi huruf-u mukattaanın manası açık değildir ve bunları Allah’tan başkası bilemez. Bunları açıklayan başka bir nass da yoktur.

Açık olmayan lafızları bazen Kur’ân ve sünnet açıklar; çünkü Kur’ân âyetleri birbirini açıkladığı gibi sünnet de Kur’ân’ın tefsiri mahiyetindedir. Bazen de kapalılık lâfzın kendinden olmaz; belki onu, delâlet ettiği şeylerden bazısına tatbikten doğar.

Açık olmayan lâfızlar dört kısımdır:

1- Hafî

2- Müşkil

3- Mücmel

4- Müteşâbîh

1- HAFÎ: Bu sîgasından başka bir arız sebebiyle delâlet ettiği şeylerin bazısı hakkında manası kapalı olan nasstır. Fahru’l-

İslam Pezdevî bunu şöyle tarif eder: "Sîgası dışındaki bir ârız sebebiyle manası iyi anlaşılmayan, kapalı olan ve ancak araştırma ile kavranabilen şeydir."

2- MÜŞKİL: Bizzat lâfzında bulunan bir sebepten veya başka bir nassla karşılaşmasından dolayı manası kapalı olan bir ifadedir. Hafî ile müşkil arasındaki fark şudur: Hafîdeki kapalılık bizzat lafzından değil, lafzın tatbik sahasındaki şümulünden gelmektedir.

3- MÜCMEL: Manasında birkaç hâl ve hükmü ihtiva eden, ancak bir açıklayıcı ile anlaşılabilen nassdır. Pezdevî, Usûl'ünde mücmeli şöyle tanımlar: "Mücmel, kendisinde manalar izdiham eden, ne kasdettiği ibâresinden anlaşılmayacak derecede muğlak olan, tefsir ve araştırmaya ihtiyaç gösteren şeydir."

4- MÜTEŞÂBİH: Manası kapalı olan, anlaşılması için akli bir yol bulunmayan, Kitap ve sünnette tefsirine rastlanmayan ve manası Allah'a havale edilen nassdır.

Yukarıda lafızların açıklık ve kapalılık bakımından taksimini anlattık.

Ayrıca lafızların delaletleri de vardır. Buna göre farklı manalar ve manaların farklı mana tabakaları ortaya çıkar :

Hanefî Fakihleri Lafızların Delâlet Yollarını Dörde Ayırırlar

1- İbarenin delaleti

2- Nassın işareti

3- Nassın delaleti

4- İktizanın delaleti

Buna, cumhur beşinci bir delâlet daha ilave eder. O da, mefhum-u muhalefettir. Bütün bunlar, bir kısım Kur'ân ve hadis nasslarını, hatta herhangi bir kanun metnini anlatmak için prensip teşkil etmektedir.

Lafızlar şümul bakımından da iki yönden tetkik konusu olmaktadır :

1- Amm ve Hass,

2- Mutlak ve Mukayyed.[58]

Yukarıda ifade edilen "usûl prensipleri" ölçüsünde Kur'ân ve sünnete tefsir getirenler vardır. Buna göre herkes Kur'ân-ı Kerim'in âyetlerini bu şekilde farklı farklı anlayabilir. Kur'ân âyetleri de böyle anlaşılmaya müsaittir. Cenâb-ı Hak öyle hitap eder-ki içtimâî hayatları, kültürleri, ırkları, mekânları, asırları ve zamanları farklı insanlar, aynı âyetleri değişik şekilde anlarlar. Kelamcılar ayrı ayrı asırlarda yaşamalarına rağmen aynı âyetleri farklı anlamışlardır. Farklı zaman ve mekânlarda yaşayıp farklı meslek ve meşrepten olanlar, Kur'ân'ı farklı anlamışlardır. Çünkü âyetlerin ruhu buna müsaittir.

Müfessirlerin Kur'ân'ı Tefsir Etmesinde Üç Ana Esas

Burada dikkat edeceğimiz husus şudur. Bir müfessirin veya herhangi bir zatın Kur'ân'dan anlayacağı mana:

1-Dinin usulüne ters değilse,

2-Arapçanın sarf-nahiv ve belâgatına uygunsa,

3-Sair âyet ve hadislere yani, sair nassa ters değilse bütün müfessirlerin Kur'ân'dan anladığı bütün manalar hak ve doğru olabilir. Zıt gibi, görünse de doğru olabilir. Aynı ölçüler, hadis-i şeriflerin anlaşılması için de geçerlidir. Bütün bu manalar Allah'ın muradına ve Resûlünün arzusuna muvafık olabilir.

İbn Hibban'ın Sahih'inde ve Münâvinin Feyzü'l-Kâdir'inde naklettiği bir hadis-i şerifte: "Her âyet tıpkı bir ağaca benzetilmiştir. Ağacın kökü var, gövdesi var, dalları var, daha küçük dalları var vs... Bütün bunlar ahenkli, sistemli bir ağacı meydana getiriyor. İşte bunun gibi, her âyetin ağacın kökü mesabesin-

58 Prof. Muhammed Ebu Zehra, İslâm Hukuku Mitolojisi "Fıkıh Usûlü" (Çeviren: Doç. Dr. Abdulkâdir Şener), 104; Molla Hüsrev Hüsrev Mehmed Efendi, Mir'atü'l-usul şerhu mirkati'l-vüsul, 39

de asıl manası, gövdesi mesabesinde sarih manası, büyük dalları mesabesinde delâleti, küçük dalları mesabesinde ise işari, telmihatlı manaları ortaya çıkar."[59]

Meselâ; Kübreviye tarikatının büyük şeyhi, kurucusu, Necmeddin-i Kübra, (ö.618\1221) Kur'ân-ı Kerim'de geçen Musa *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile Firavun'un kıssasını şöyle ele almıştır: "Musa'dan maksat kalptir. Firavun'dan maksat, nefs-i emmaredir. Kur'ân, Musa ile Firavun'un şahsından da enfüsî dünyamızdaki kalb ile nefsin mücadele ve münâkaşasından bahsediyor." O devirde hiçbir müfessir çıkıp da: "Sen bunu niye böyle anladın? Bu yanlış!" dememişlerdir. Çünkü yukarıda geçen üç şarta ters olmadığından, böyle anlaşılmasında mahzur yoktur.

İtikâdî mezheplerdeki çeşitlilik de bundan kaynaklanmaktadır.

Amelde hak mezheplerin müteaddit olması da yine aynı sebeplerden kaynaklanıyor. Hanefî bir âyeti böyle anlamış, Şafiî aynı âyeti şöyle anlamaktadır, diğer imamlar daha farklı şekilde anlamışlardır. Hak bir olduğu hâlde farklı anlaşılmış ve farklı amelde mezheplerin zuhuruna sebebiyet vermiştir.

Yukarıda ifade edilen üç ölçü çerçevesinde Kur'ân'dan anlaşılan bütün manalar murad-ı ilâhî olabilmektedir.

KUR'ÂN LAFIZLARININ MANA ŞÜMULÜ

"Kur'ân lafızları" öyle bir tarzda vazedilmiş ki, her bir kelamın, hatta her bir kelimenin, hatta her bir harfin ve hatta her bir sükûnun birçok vücuhu bulunuyor, her bir muhatabına ayrı ayrı kapılardan hissesini veriyor.

Mesela: " Dağları da arzı tutan birer destek yapmadık mı?"[60] âyetini ele alalım.

59 İbn Hibbân, Sahîh, 1/146; Münavi, Feyzül Kâdir, 3/54
60 Nebe' sûresi, 78/7

Okumamış sıradan bir insanın şu kelamdan hissesi: Zahiren yere çakılmış kazıklar gibi görünen dağları görür, onlardaki menfaatlerini ve nimetlerini düşünür. Hâlikına şükreder.

Bir şairin bu kelamdan hissesi: Zemin, bir taban; ve kubbe-i semâ, üstüne konulmuş yeşil ve elektrik lambalarıyla süslenmiş muhteşem çadır; ufkî bir daire sûretinde ve semanın etekleri başında görünen dağları, o çadırın kazıkları misalinde tahayyül eder, Sân-i Zülcelâl'ine hayretkârane perestiş eder.

Çadırda oturan bir edibin bu kelâmdan nasibi: Zeminin yüzünü bir çöl ve sahra, dağların silsilelerini pek kesretle ve çok muhtelif bedevi çadırları gibi, güya toprak tabakası yüksek direkler üstüne atılmış, o direklerin sivri başları o perde-i türabiyeyi yukarıya kaldırmış, birbirine bakar, pek çok muhtelif mahlukatın meskeni olarak tasavvur eder. O büyük azametli mahlukları böyle yeryüzüne çadırlar misilli kolayca kuran ve koyan Fatır-ı Zülcelâl'ine karşı secde-i hayret eder.

Coğrafyacı bir edibin o kelâmdan kısmeti: Yer kürenin, atmosferde veya hava esiri denizinde yüzen bir sefine; ve dağları o sefinenin üstünde tespit ve muvazene için çakılmış kazıklar ve direkler şeklinde tefekkür eder. O koca küre-i zemini muntazam bir gemi yapıp bizleri içine koyup aktâr-ı âlemde gezdiren Kâdir-i Zülkemal'e karşı sen her türlü kusur ve noksandan münezzehsin. Ne yücedir senin şanın!" der.

Medeniyet ve heyet-i içtimaiyenin mütehassıs bir hakîminin bu kelâmdan hissesi: Zemini, bir hane ve o hanenin direği, hayat-ı hayvaniye ve hayat-ı hayvaniye direği, şerait-i hayat olan su, hava ve topraktır. Su, hava ve toprağın direği ve kazığı, dağlardır. Zira dağlar, suyun mahzeni, havanın tarağı (pis gazları temizleyip, havayı tasfiye eder) ve toprağın hâmisi (bataklıktan ve denizin istilasından muhafâza eder) ve sair levazımat-ı hayat-ı insaniyenin hazinesi olarak fehmeder. Şu koca dağları, şu sûretle hane-i hayatımız olan zemine direk yapan ve maişetimize ha-

zinedar tayin eden Sâni'-i Zülcelal ve'l-ikram'a, kemal-i ta'zim ile hamd ü sena eder.

Hikmet-i tabiiyenin bir feylesofunun şu kelâmdan nasibi şudur ki: Küre-i zeminin karnında bazı inkılabat ve imtizacatın neticesi olarak hasıl olan zelzele ve ihtizazatı, dağların zuhuruyla sükûnet bulduğunu ve medar ve mihverindeki istikrarına ve zelzelenin irticacıyla medar-ı senevîsinden çıkmamasına sebeb, dağların hurucu olduğunu ve zeminin hiddeti ve gazabı, dağların menafiziyle teneffüs etmekle sükûnet ettiğini fehmeder, tamamen imana gelir.[61]

HAK BİR İKEN MÜTEADDİT VE ZIT HÜKÜMLERİN HEPSİ NASIL HAK OLABİLİR?

Eğer desen: Hak bir olur; nasıl böyle dört ve on iki mezhebin muhtelif ahkâmları hak olabilir?

Elcevab: Bir su, beş muhtelif mizaçlı hastaya göre nasıl beş hüküm alır; şöyle ki: Birisine, hastalığının mizacına göre su ilâçtır, tıbben vâcibdir. Diğer birisine, hastalığı için zehir gibi muzırdır; tıbben ona haramdır. Diğer birisine, az zarar verir; tıbben ona mekruhtur. Diğer birisine, zararsız, menfaat verir; tıbben ona sünnettir. Diğer birisine ne zarardır, ne menfaattir; âfiyetle içsin, tıbben ona mubahtır. İşte hak burada taaddüt etti. Beşi de haktır. Sen diyebilir misin ki: "Su yalnız ilâçtır, yalnız vacipdir, başka hükmü yoktur."

İşte bunun gibi, ahkâm-ı ilâhiye mezheplere, hikmet-i ilâhiyenin sevkiyle ittiba edenlere göre değişir, hem hak olarak değişir ve her birisi de hak olur, maslahat olur. Meselâ, hikmet-i ilâhiyenin tensibiyle İmam-ı Şafiî'ye ittiba eden, ekseriyet itibariyle Hanefîlere nispeten köylülüğe ve bedeviliğe daha yakın olup cemaatı bir tek vücud hükmüne getiren hayat-ı içtimaiyede nâkıs olduğundan, her biri bizzât dergâh-ı Kâdıu'l-Hâcât'ta kendi derdini söylemek ve hususi matlubunu istemek için, imam ar-

61 Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, 382

kasında Fatiha'yı birer birer okuyor. Hem ayn-ı hak ve mahz-ı hikmettir. İmam-ı A'zam'a ittiba edenler, ekseriyet-i mutlaka itibariyle, İslamî hükümetlerin ekserisi, o mezhebi iltizam etmesiyle medeniyete, şehirliliğe daha yakın ve hayat-ı içtimaiyeye müstait olduğundan; bir cemaat, bir şahıs hükmüne girip, bir tek adam umum namına söyler; umum kalben onu tasdik ve rabt-ı kalp edip, onun sözü umumun sözü hükmüne geçtiğinden, Hanefî mezhebine göre imam arkasında Fatiha okunmaz. Okunmaması ayn-ı hak ve mahz-ı hikmettir.

Hem meselâ, madem şeriat, tabiatın tecavüzatına set çekmekle onu tadil edip nefs-i emmareyi terbiye eder. Elbette ekser etbaı, köylü ve nim-bedevi ve amelelikle meşgul olan Şafiî mezhebine göre "Kadına temas ile abdest bozulur, az bir necaset zarar verir." Ekseriyet itibariyle hayat-ı içtimaiyeye giren, nim-medenî şeklini alan insanlar, ittiba ettikleri mezheb-i Hanefîye göre: "Mess-i nisvan abdesti bozmaz, bir dirhem kadar necasete fetva var."

İşte bir amele ile bir efendiyi nazara alacağız. Amele, tarz-ı maişet itibariyle ecnebî kadınlarla ihtilata, temasa ve bir ocak yanında oturmaya ve mülevves şeylerin içine karışmaya müptelâ olduğundan; san'at ve maişet itibariyle, tabiat ve nefs-i emmaresi meydanı boş bulup tecavüz edebilir. Onun için, şeriat onların hakkında, o tecavüzata set çekmek için, "Abdest bozulur, temas etme; namazını iptal eder, bulaşma der." Manevî kulağında bir sadâ-yı semavî çınlattırır. Amma o efendi, namuslu olmak şartıyla âdât-ı içtimâîyesi itibariyle, ahlâk-ı umûmîye namına, ecnebî kadınlara temasa müptelâ değil, mülevves şeylerle nezafet-i medeniye namına kendini o kadar bulaştırmaz. Onun için şeriat, mezheb-i Hanefî namıyla ona şiddet ve azimet göstermemiş; ruhsat tarafını gösterip, hafifleştirmiştir. "Elin dokunmuş ise, abdestin bozulmaz; hicap edip, kalabalık içinde su ile istinca etmemenin zararı yoktur. Bir dirhem kadar fetva vardır." der, onu

vesveseden kurtarır. İşte denizden iki katre sana misal. Onlara kıyas et. Mizan-ı Şa'ranî mizanıyla, şeriat mizanlarını bu sûretle muvazene edebilirsen et.[62]

Amelde hak mezheplerinin de farklı farklı olması, yukarıda anlatılan hikmetler ile beraber, âyet ve hadislerin de farklı anlaşılmaya müsait olmasının da payı vardır. Allah âyetlerin böyle anlaşılmasını, ihtilâfın rahmet olması yönüyle istediği için âyetler farklı anlaşılmıştır. Yani Allah âyetlerin bazılarını müteaddit anlamaya müsait olarak indirmiştir.

Hanefî mezhebi abdest âyetine[63] bakarak abdestin farzı dörttür demiştir. Şâfiîler ve Hanbelîler âyetteki sıraya bakarak tertip de farz demişlerdir. Mâlîki ve Hanbelîler altıncı bir farz eklemiş; müvâlât da farzdır demişlerdir. Yani, uzuvların ara verilmeden yıkanması, da farzdır demişlerdir. Abdest âyetinin bu manaların hepsine ihtimâli vardır. Yine Hanefîlerin dışında olan üç mezhep yine abdest âyetine dayanarak niyet de farz demişlerdir. Her mezhep aynı âyete dayanarak, ihtilaf içinde farklı fetvalara ulaşmaktadır.[64]

İTİKÂDÎ İHTİLAFLAR

İtikâdî ihtilaf olarak mevzuyu ele alacak olursak;

Selef ile halef (mütekaddimîn ile müteahhirîn) arasında ihtilâflar vardır.

Mesela Fetih sûresi 10. âyetinde geçen “yed” kelimesini selef-i sâlihin “el” olarak açıklamıştır. Allah’ın ‘yed’i vardır. Fakat keyfiyeti bizce meçhuldür. Aslını, âyetin sarahati üzere kabul ederiz, keyfiyetini bilemeyiz. Allah’a havale ederiz.

Halef ise bu âyetteki yed’i; kudret, üstünlük olarak te’vil etmişler, Allah’ın gücü, kuvveti, kudreti bütün güçlerin üzerinde-

---

62 Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, 472-474

63 Mâide sûresi, 5/6

64 Ceziri, Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı (çev. Hasan Ege) 1/85-60

dir diye teville ele almışlardır. Bu âyet, selef ve halef tarafından farklı tefsir edilmiştir.

Halefe göre “yed” mana-yı hakikisiyle, Cenâb-ı Hak hakkında kullanılması muhal olan müteşâbîhattandır. Müteşâbîhatta, mana-yı mecazînin, mana-yı hakikînin lafzıyla, üslûbuyla gösterilmesindeki hikmet, insanların me'luf ve malûmları olmayan manaları ve hakikatları zihinlerine yakınlaştırıp kabul ettirmekten ibarettir. Meselâ "yed"in mana-yı mecazîsi insanlara me'nus olmadığından, mana-yı hakikînin şekliyle, lafzıyla gösterilmesi zarureti vardır.[65]

Kader ve kaza hususunu alakadar eden, insan iradesiyle alakalı “...Sizi de yaptığınız şeyleri de yaratan Allah’tır.”[66] âyetine bakarak, Cebriye mezhebi meydana çıkmış; “De ki: İşte Rabbiniz tarafından gerçek geldi. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin...”[67] âyetine bakarak da Mu’tezile mezhebi ortaya çıkmıştır. Cebriye’nin de Mu’tezile’nin de Kur’ân’da dayandıkları nice âyetler vardır.

Ehl-i sünnet ise bunu telif ederek: “Kul ister Allah yaratır.” demişler, sırat-ı müstakimi temsil etmişlerdir.

Dinî ihtilafın sebeplerinden biri, âyetlerin ve hadislerin farklı farklı anlaşılmasıdır. Arapçanın dil kurallarına uygun, nasslara ve usulu’d-dîne ters değil ise Kur’ân ve sünnetten anlaşılan bütün manalar doğru ve hak olabilir.

Şunu da ilave edelim ki, Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* “Köpek olan eve melek girmez.”[68] buyurmuşlardır. İmam-ı Gazâli ise, “Köpekten maksat; kin, düşmanlık ve nefrettir. Melekten maksat ilhamdır. Evden maksat kalpdir. Buna göre: ‘Bir insanın kalbinde kin ve nefret varsa, o kalbe ilham gelmez.

65 Bediüzzaman Said Nursi, İşârâtu’l-İ’câz, 16-17

66 Saffat sûresi, 37/ 96

67 Kehf sûresi, 18/29

68 Müslim, Libas, 103 H. No: 2113-2114; Ebû Dâvûd, H. No: 2555-2556; Tirmizî, Cihad 25, H. No: 1703

Feyz-i akdesten gelen sırlardan ve nurlardan mahrum olur' demektir." diye tevil etmiştir.

C- ESMA-İ İLÂHÎYE'YE FARKLI ŞEKİLDE MAZHARİYETLER

İhtilafın dînî sebeplerinden biri de, fertlerin veya cemaatlerin Allah'ın farklı isimlerinin tecellisine mazhariyetleridir.

Meseleyi genel olarak şu şekilde açıklamak gerekir

Allah'ın zatı, sıfatları ve isimleri vardır. Allah'ı tarif edenler şöyle tarif etmişlerdir: "Allah *(celle celâluhu)* esmasıyla mâlum, sıfatlarıyla muhât, zatı ile mevcud-u meçhul bir Zât-ı Ecell-i Âlâdır." Tariften anlaşıldığı üzere Allah'a iman sadece Zatına iman değil, isim ve sıfatlarına inanıp, kâinattaki tasarrufları ile fiillerinde de birlemektir. İmanda ihlâs dendiği zaman da akla bu gelir. Yani; eski ifademizle ele alacak olursak; Tevhid-i Zât, tevhid-i sıfat, tevhid-i rububiyet ve tevhid-i efal'dir.

İbrahim Hakkı'nın ifadesiyle;

Bulunmaz Rabbimin zıddı ve misli âlemde

Ve sûretten münezzehtir, mukaddestir Teâlâllah

Şeriki yok, beridir doğmadan doğurmadan ancak

Ehaddir küfvü yok, "İhlas" içinde zikreder Allah

Ne cismu ne arazdır; ne mütehayyiz, ne cevherdir

Yemez, içmez, zaman geçmez, beridir cümleden Allah

Tebeddülden, teğayyürden dahî elvânu eşkâlden

Muhakkak ol müberradır, budur selb-i sıfatullah

Ne göklerde, ne yerde, ne sağu sol ve ön artta

Cihetlerden münezzehtir hiç olmaz mekânullah[69]

Allah'ın zâtı bizim için mevcud-u meçhul, sıfatları ise bizim için hayret ve şaşkınlık makamıdır. Herkes ulaşamaz. Ulaşsa bile bazı büyük veliler için hayret ufkudur.

---

69 Erzurumlu İbrahim Hakkı, Marifetname, 1/68-69

Biz, Allah'ı sadece kâinattaki tecelliyatı ve O'nun bize öğrettiği isimleriyle bilebiliriz. Kur'ân-ı Kerim'in Allah'ı tanıtması da isimleriyledir. Dikkat edersek, pek çok âyette Allah, icraatlarını, âlemdeki tasarrufatını anlatıyor, arkasından bir ismini, bazen iki ismini zikrediyor. O icraat, o isimlerden kaynaklanıyor demektir.

ALLAH'IN İSİMLERİ DÖRT ÇEŞİTTİR

Allah'ın isimleri kendi içinde dört çeşittir:

1. Allah'ın has ismi olan "Allah" ismi,

2. Azam isimleri,

3. Güzel isimleri (Esma-i Hünsâ),

4. (Sair Esma-i İlâhiye)

Biz Allah'ı ancak isimleriyle tanıyabiliriz. Allah'ın isimleri bize, varlıklara ve kâinatın tamamına tecelli eder. Bu sayede O'nu bilebiliriz. Bunu bir misalle izah edecek olursak, senin zatın var, kendi zatına bağlı kabiliyetlerin ve kabiliyetlerine bağlı yaptığın işler ve fiiller vardır. Sende bulunan bu kabiliyetlere göre, bir sanat eseri icra ettiğinde, yaptığın esere göre sana bir isim verilir. Bu isim senin fiiline, fiilin kabiliyetine, kabiliyetin de zatına bağlıdır. Yazı yazdığında kâtip, resim yaptığında ressam, eser bestelediğinde ise bestekâr diye isimlendirilirsin.

Rabbimiz Zatında mevcudu meçhuldür. Vardır ama vücudunun keyfiyetini biz bilemeyiz. O'nu ancak isim ve sıfatlarıyla tanırız. Benim kabiliyetlerim mesabesinde Allah'ın zâtına bağlı sıfatları vardır ki, bu makam, bizim için hayret ve şaşkınlık makamıdır. Allah'ın isimlerinin bine kadar bâliğ olduğunu söyleyen âlimler vardır.

Abdullah b. Mesud'un naklettiği bir hadis-i şerifte de Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "...Ey Allah'ım! Kendini isimlendirdiğin veya yarattıklarından birine bildirdiğin veya kitabında indirdiğin veya katında gayb ilminde kalmasını tercih ettiğin is-

min hürmetine…"[70] buyurmuştur. Bu hadis Allah'ın isimlerinin çokluğunu gösterir. Gayb olup katındaki kenz (gizli) isimlerini ise Allah öbür âlemde, cennette tecelli ettirecektir. Onun için cennette şu anda dünya gözümüzün görmediği, kalbimize hutur etmeyen ve kulağımızla duymadığımız nimetler göreceğiz. Bu nimetler bir kutsî hadiste bildirildiği gibi: "Ben cennette sâlih kullarıma öyle şeyler hazırladım ki, ne göz görmüş, ne de kulak işitmiş, ne de kalb-i beşere hutur etmiştir."[71] İşte cennette göreceğimiz ve şimdi bilmediğimiz bu nimetler Kur'ân'da "…biz bu nimetlerin benzerini dünyada da görmüştük…"[72] şeklinde anlatılmaktadır. Öyle ki; göreceğimiz nimetler, dünyada tecelli eden esma-i ilâhiyenin, bir de cennette tekrar tecelli etmesidir.

Allah'ın isimleri nâmütenahidir. O'nun için Mehmet Akif, Asr sûresinin şiir hâlindeki tefsirinde: "Hâlık'ın nâmütenahi adı var, en başı Hakk…"demektedir. Kısaca Allah'ın isimleri çoktur.

HER NEBÎDE ALLAH'IN FARKLI İSİMLERİ Â'ZAM MERTEBEDE TECELLİ EDER

Efendimiz'den önce gelen nebîler Allah'ın bir veya birkaç ismine azamî derecede mazhar olmuşlar ve o isimler onlar için İsm-i A'zam olmuştur. Onlar için hangi isimler en a'zam mertebede tecelli ettiyse şeriatlarının odak noktasını o isimler teşkil etmiş ve kâinata o isimlerin gözüyle bakmışlardır. Mucizeleri bile o ismin tecelli ettiği varlıklarla alakalı olmuştur. Virdlerini bu isimler oluşturmuş, dinleri bu noktada ağırlık kazanmıştır. Onun için o peygamberler, has bir mekâna, has bir kavme gelmişlerdir. Şeriatları hususidir.

Efendimiz ise, Cenâb-ı Hakk'ın bütün isimlerine en a'zam mertebede mazhardır. Onun için Kur'ân bütün peygamberlerin şeriatına câmidir. Bu sebepledir ki, Efendimiz'in arzda ve

70 İbn Kesir, Tefsir, (Çeviri: Dr. Bekir Karlığa-Dr. Bedrettin Çetiner), 7/171

71 Müslim, İman, 312

72 Bakara sûresi, 2/25

semada bütün varlıklarla alakalı, bütün nebîlerin gösterdiği mucizeler çeşitliliğinde mucizesi vardır. Getirdiği din bütün insanlığı kucaklayacak mahiyettedir. Bundan dolayı has bir mekâna ve zamana gelmemiştir. Efendimiz Cenâb-ı Hakk'ın sadece bütün isimlerine tam bir mazhar, tam bir ayna olmaktan öte, Cenâb-ı Hakk'ın sıfatlarına, hatta Zât'ına bir mir'at-ı mücellâ olabilecek muallâ bir makama yükselmiştir. Onun içindir ki Süleyman Çelebi;

"Zâtıma mir'at edindim Zâtını,
bile yazdım adım ile adını."

"Adını adımla beraber yazdım, zatını zatıma ayna eyledim." demiştir.

Efendimiz'den sonra gelen ümmetin âlîmleri ve velileri aynen İsrailoğullarının peygamberleri gibi olmuşlardır. Ümmetin içinden çıkan âlim ve veli zatlar, Cenâb-ı Hakk'ın bütün isimlerine tam ayna olamamış, her yönüyle Efendimiz'e vâris olamamıştır. Ümmet-i Muhammed içerisinde, Allah'a doğru seyr-i sülûkunu yapanlar, Cenâb-ı Hakk'ın bir-iki veya üç ismini, gökten inen nuranî bir ip kabul etmiş, onları vird edinerek, ruhları ve kalpleri ona göre şekillenerek, şeriat ve Kur'ân'a o nazarla yaklaşarak, o ismin arkasındaki Müsemma-yı Akdes'e doğru yol almaya çalışmışlar, seyr-i sülûk-u ruhanîlerini tamamlamışlardır.

Cenâb-ı Hakk'ın isimleri sayısınca İslam dünyasında veliler zuhur etmiştir. Bunlar lider insanlar olmuşlar, halk bunları sevmiş ve peşlerinden gitmişdir. Liderler çoğalınca, cemaatler de çoğalmıştır. İşte Allah'ın isimlerindeki bu farklı tecelliler, farklılıkların da sebebi olmuştur.

Hatta o kadar ki; Allah'ın isimleri arasında zahiren zıt isimler vardır. Celâlî isimlerde kahhariyet, cemâlî isimlerde ise lütuf ve rahmet vardır. Mesela; iki veliden birisi, Allah'ın Gaffar ismiyle seyr-i sülûk ederken, diğeri Kahhar ismiyle seyr-i süluk yapıyor-

sa, ikisi de birbirinin veli olduğunu göremeyebilmektedir. Hatta birbirlerine haklarında sorulsa ikisi de (meslek ve meşrep taassubu da varsa) diğerinin veli olmadığını iddia edebilmektedir. Bu şuna benzer; siz telsizin otuz yedinci frekansından konuşuyorsanız, otuz sekizinci frekanstakiler sizi duyamazlar. Veliler de böyledir. Bu da, farklı cemaatlerin zuhur etmesinde esma-i ilâhiyenin de bir payı olduğunu göstermektedir.

3-İHTİLÂFIN İÇTİMÂÎ SEBEPLERİ

İhtilâfın içtimâî sebeplerini iki grupta mütaala edebiliriz:

1. Herkesin kurtuluş yollarını araması ve bunu yaparken de farklı metotlar ve görüşler ileri sürmesi.

2. Münafık ve ajanların bizi bölme ve parçalama gayretleridir ki, bunu da kendi içinde iki bölümde inceleyeceğiz.

İç Bünyeden Kaynaklanan Sebepler

Nazif Tepedelenlioğlu "Komitacılar" adlı kitabında şu tabiri kullanıyor: "Eskiden biz ne kadar zirvelerde idik ki, Avrupalılar bize bakmak için başlarını ne kadar kaldırsalar da, bizi göremiyorlardı da kaşlarını kesme lüzumu hissediyorlardı. Şu anda ise Avrupalılar bize bakmak istediklerinde, başlarını ne kadar eğseler bizi göremiyorlar da, bıyıklarını kesme ihtiyacı hissediyorlar." Bu ifadeler her ne kadar mübalağalı olsa da hakikati ifade etmiyor mu? Yani; bizler eskiden insanlık minaresinin şerefesinde, bütün insanlığa büyük hakikatleri inşat ve intak eden, necip bir millet iken, sonraları kuyunun dibine düşmüş zavallı bir millet haline gelmedik mi?

Şimdi siz kuyunun dibine düşen bir topluluk düşününüz. Oradakiler diyor ki; bizim yerimiz minarenin şerefesi iken biz buraya nasıl oldu da düştük? Bizler buraya ait değiliz ve buradan çıkmalıyız. Pekala bu çıkış nasıl olacak? İşte ihtilâfın baş gösterdiği içtimai sebeplerden birisi budur. İnsanlar çıkış yolları konusun-

da farklı arayışlar ve farklı anlayışlar sergilemektedir. Tıpkı bir kuyuya düşüp de oradan çıkmak için farklı metotlar üzerinde düşünen bir grup insanın durumu gibi.

İçlerinden bir tanesi diyor ki: "Hep birlikte bağıralım, yardım isteyelim, ihtimal kuyunun yanından geçmekte olan birisi sesimizi duyar, bize bir ip uzatır ve bizi kurtarır." Birkaçı onu destekliyor ve: "Kurtuluşumuz ancak bu yolla olur." diyorlar. Bir başkası diyor ki; "Tamam ama bu yolla hareket edersek tükettiğimiz nefesler boşa da gidebilir. Birisi kuyunun yanından ya geçer ya geçmez. Yardım için ipi ya uzatır ya da uzatmaz. Gelin biz, bizi buraya düşüren Allah'a yalvaralım. O'nun gücü bizi buradan kurtarmaya yeterlidir. Hep beraber dua edelim, O'na münacatta bulunalım ve yardımı O'ndan dileyelim."

Bu topluluğun içerisinden bir grup da bu zatı destekliyor ve kurtuluşlarını da bu çarede görüyorlar. Diğer birisi; "Kardeşlerim, biz sebepler dünyasında yaşıyoruz, dolayısıyla biz sadece kavlî dua ile kurtulamayız. Buradan kurtulmak için sebepler bulmalıyız." der. Kuyunun dibini şöyle kazalım, birisi de şu duvarı böyle kazsın, biri ayağını şöyle koysun, diğeri onun üzerine çıksın vs. öylece kazalım ve bir sebep bulup, fiilî dua yaparak kuyudan çıkıp kurtulalım der. Bir grup da bunu destekler. Birisi de der ki "Böyle kurtulma biraz zor olur. Biliyorsunuz ki Kur'ân semadan inen nuranî bir iptir. Bizler o sağlam ipe sımsıkı tutunursak buradan kurtulabiliriz. Tıpkı Hz. Yusuf'un *(aleyhisselâm)* uzatılan sağlam ipe tutunup kurtulması gibi. Öyle ise gelin beraber Kur'ân okuyalım, Kur'ân'a tutunalım. Allah bizi çeker, biz de kurtuluruz." der. Bir gurup da onu destekler.

Yukarıda anlatılanlara dikkat edecek olursak, kuyunun dibindekiler iki şey üzerinde ittifak etmişlerdir:

1. Yerleri kuyunun dibi olmadığında ittifak ediyorlar.
2. Bulundukları kuyudan çıkmaları gerektiğinde ittifak ediyorlar.

Ancak, ihtilaf edilen nokta, buradan nasıl çıkılabileceğidir. Bu husus kurtuluş için ihtilafa düşülen içtimâi sebepler birincisidir. Fakat kuyudakiler bir şeyi ihmal ediyorlar. O da asırlar önce beşer yine kuyunun dibindeyken -asrı saadet cemaati- acaba ne yaptı ki, insanlık minaresinin şerefesine çıktılar. Bunu bilelim ki, biz de onların yaptığını yapıp, o noktaya çıkabilelim. İşte bunu düşünmediğimiz için kuyunun dibinde kalmaya devam etmekteyiz.

Dış Dünyadan Kaynaklanan Sebepler

Dışımızdaki kâfirlerin, mürtetlerin, münafıkların ve özellikle zındıka cereyanına kapılmış içimizdeki bazı ajanların yardımıyla bizi bölme ve parçalama gayretleridir. Bu asrı saadette başlamıştır. Özellikle münafıklar, çok etkili olmuşlardır.

Ömer b. Abdulaziz'e zemin hazırlayıp, Emevilerin dağınıklığını toplayan ve haricilerin başına bir balyoz gibi inen Abdülmelik b. Mervan, İmam-ı Şâbî'yi elçi olarak Rum kayserine göndermiştir.

İmam-i Şâbî, ashâb-ı kirâmdan beş yüz zâta yetişmiş, İmam-ı A'zam gibi birisine hadis hocalığı yapmıştır. O, harikulade bir hafızaya sahipti. Eline kalem alıp hiçbir şey yazmamıştı. Kendisi derdi ki: "Benim en az rivayet ettiğim şey, şiirdir. Bununla beraber dilersem size tekrar etmeksizin bir ay muttasıl şiir inşad edebilirim ."[73]

Rivayet edilir ki; Şâbî, Abdülmelik tarafından sefaretle Rum kayserine gönderilmişti. Vazifesini ifa ettikten sonra kayserin Abdülmelik'e yazdığı mektubu alarak vatanına avdet etmiştir. Abdülmelik mektubu okuyunca aralarında şöyle bir muhavere cereyan etmiştir:

-Şâbî! Biliyor musun? Kayser mektubunda ne yazmış?

-Hayır bilmiyorum.

73 Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuki İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, 1/454

-Yazmış ki; senin dindaşlarının haline şaşılır, nasıl olur da, sefirini halife yapmamışlar?

-Ya Emir el-Müminin! O yalnız beni gördü. Seni görmüş olsaydı böyle yazmazdı.

-Hayır, bu yazı ile seni öldürmek için beni tahrik etmiş. Daha sonra kayserin o sözleri bu maksatla söylediği anlaşılmıştır.[74]

O günlerde başlayan, parçalama, bölme hamlesi, günümüze kadar dev adımlarla gelmiştir. Özellikle Müslümanların bünyesinin çürüdüğü, mukavemetini kaybettiği, iç dünyada hastalıkların, mikropların oynaştığı bir dönemde bu mikropları kullanarak ve bunlara ek olarak teknik imkânları da devreye sokup, sistematik bir biçimde bizi parçalamaya çalıştıklarını, ihtilafın içtimai sebeplerinden biri olarak bilmek gerekmektedir.

74 Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuki İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, 1/454

Üçüncü Bölüm

BİRLİK VE BERABERLİĞİN LÜZUMU

Mevzumuzun ikinci ana kaidesi olan birlik ve beraberliğimizin lüzumu, kardeşliğimizin gereği ve vahdetimizin tesisi meseleleri, bizim can damarımızı oluşturmaktadır.

ALLAH TEK SAF OLMAMIZI İSTİYOR

Allah *(celle celâluhu)* Saf sûresinde şöyle buyuruyor.

"Allah, taşları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi, saflar hâlinde, kendi yolunda savaşanları sever."[75]

Evet öyle bir saf ki, tek sıra hâlinde, saflar arası sımsıkı olacak. Tıpkı kurşunlarla perçinleşmiş bir bina gibi... Bu âyetin mefhum-u muhalifini ele alırsak, Allah tek saf hâlinde olmadan cihat edenleri sevmeyecek ve Allah'ın sevmediği şekilde hizmeti yapanlar da muvaffak olamayacaklardır," manası anlaşılır.

Müminin bir tarifi de hadis-i şerifte şöyle yapılmıştır: "Müminin mümine bağlılığı, parçaları birbirini tutan bina gibidir."[76] Böylece Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, vahdetin ve topluca hizmet etmenin lüzumuna dikkatimizi çekmiştir.

YERYÜZÜ VÂRİSLERİ OLABİLMEK İÇİN VAHDET

Bizler dünyada yapmış olduğumuz i'la-yı kelimetullah ve hizmet sonucunda hakiki insan olma ufkuna ulaşacağız. Bizler yeryüzünün halifeleriyiz. Yüce Rabbimiz, bizi yaratacağı zaman meleklere hitaben: "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım..."[77] buyurdu.

---

75 Saf sûresi, 61/4

76 Buhârî, Salat 88, Edep 36, Mezâlîm 5; Müslim, Birr 65. Tirmizi, Birr 18

77 Bakara sûresi, 2/ 30

Halife, halef manasındadır. Yani selefin yerini tutana denir. Allah yeryüzündeki tasarrufât ve icraatlarında insanları yetkili kılmıştır. İnsanlar Allah namına iş işleyecek, O'nu temsil edip, O'na ayna olacaklardır.

Allah, Vahid ve Ehad'dır, insanlar vahdetleriyle Allah'ın vahidiyet ve ehadiyetine ayna olabilirlerse, Allah'ın yeryüzündeki temsilcileri, halifeleri olabilirler. Yeryüzünde fitne ve fesatla uğraşıp, vahdeti sağlayamayanlar Allah'ın halifesi olamazlar. "De ki; O Allah'tır, tektir."[78] Ayrıca "Hepinizin ilahı, tek ilahtır."[79] Yani vahdet ve birlik içinde olmayanlar Allah'ı temsil edemez, O'na ayna olamazlar.

SIHHATLİ BERABERLİK LÜZUMLUDUR

Asrın mütefekkiri Üstad Bediüzzaman Said Nursi'nin söylediği: "Cemaatta vahid-i sahih olmazsa, cem' ve zam kesir darbı gibi küçültür." Cemaatin kendi içinde çoğalması cem, cemaatlerin ayrı ayrı çoğalması ise zamdır. Bu açıdan vahid-i sahihe muvafık bir çoğalma olmalıdır. Yoksa çoğalma tehlikelidir ve kıymetten düşmedir.

VAHDET RUHUNDAN KUVVET DOĞAR

Atasözlerimizden birisi şudur: "Birlikten kuvvet doğar." Birlik ve beraberlik kuvvettir. Yüce beyanın ifadesiyle "Nice küçük topluluklar vardır ki, Allah'ın izniyle büyük cemaatlere galip gelmiştir..."[80]

Bedir'de üç yüz, bine, Uhud'da yedi yüz, üç bine, Mute'de üç bin, on binden fazlasına; Malazgirt'te elli bin, iki yüz elli bine karşı mücadele etmiş ve kazanmıştır. Hele Çanakkale savaşı ki, bir avuç Mehmetçik, M. Akif'in ifadesiyle: "Kimi Hindu, kimi yamyam, kimi bilmem ne bela" olan bir sürü millete karşı savaşmıştı.

78 İhlâs sûresi, 112/1

79 Bakara sûresi, 2/163

80 Bakara sûresi, 2/249

Evet, aynı gaye, aynı his ve heyecan etrafında, fikir birliği içerisinde, omuz omuza, davaya gönül vermiş ve aralarında vahdet meydana getirmiş olan kimseler kendilerinden sayıca fazla, silahça üstün olanlara Allah'ın izniyle galebe çalmışlardır. Bundan sonra da galip gelmeyi arzu ediyorsak, "Birlikten kuvvet doğar." prensibine sadık kalmalıyız.

Bediüzzaman'ın dediği gibi üç tane bir, alt alta yazılsa sadece üç ifade ederken, üç tane bir yan yana yazılıp, omuz omuza verirlerse, yüz on bir kıymetinde ve kuvvetinde olurlar. Çok muhtaç olduğumuz o büyük kuvveti elde edebilmek için, bizim birlik ve beraberliği oluşturmamız şarttır. Vahdet ruhunda buluşarak, bir araya gelmemiz gerekmektedir.

ALLAH'IN İNAYETİ CEMAATİN ÜZERİNDEDİR

Eğer bir topluluk, Allah'ın kendilerine muin ve zahîr olmasını istiyorsa, birlik ve beraberlik içerisinde olmalıdır. Allah ittihat ve ittifak içinde olanlara zahir olur. Binaenaleyh Allah'ın desteğini alanların sırtları yere gelmez.

EFENDİMİZ'İN VAHDETİ TESİS GAYRETİ

Efendimiz'in ümmetine kazandırmak istediği iki gayesi vardı:

1. Allah'ın rızasını kazanmak ve kazandırmak

2. Ümmetini, "ümmet-i vasat"ın[81] muallâ makamına çıkarmaktır.

Bu mualla makam, bir zamanlar Devlet-i Âlîye-i Osmaniye'nin temsil ettiği, devletler arasında anlaşmazlık çıktığında kendilerine müracaat edilecek olan makamdır. Hakemlik makamıdır. Efendimiz, dünyada bu makamı ümmetinin doldurmasını istiyordu. Bu makama çıkmanın yolu ise birlikten ve kardeşlikten geçiyordu.

---

81 Bakara sûresi, 2/143

Vahdet Noktası Açısından Mekke ve Medine Farkı

Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Mekke-i Mükerreme'de kardeşliğin üzerinde çok durmamıştı. Çünkü Mekke şartları kardeşliği bozucu mahiyette olmayıp, aksine kuvvetlendirici mahiyetteydi.

Şu hususlar dikkatimizi çekmektedir:

1. Mekke'de inanmış insanların sayısı azdı. Az olan cemaatin içinde kargaşanın olma ihtimali ise azdır.

2. Küffar ve müşrikler tarafından baskı altında tutulup, her gün çile çeken cemaatte kardeşliğin bozulması zaten beklenemezdi.

3. Mekke'de inanmışların arasında, birinin diğerini idare etmesi tarzında, bir sistem yoktu.

Hâlbuki Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Medine'ye hicret ettiğinde enerjisini daha çok ashâbının kardeşliğine teksif edecekti.

Çünkü;

1. Mekke'ye göre Medine'de sahâbe-i kirâmın sayısı çoğalmıştı. Daha fazla çoğalmaya da müsaitti. Kardeşlik tesis edilmezse çoğalmanın getireceği fitneler ve kargaşalardan endişe ediliyordu.

2. Mekke dönemine göre, Medine döneminde çile azalıyordu. Çile çeken bir cemaatin, kardeş kıymeti bilmesi tabii idi. Çile çeken bir cemaatin, çilelerden vakit bulup kardeşiyle uğraşması söz konusu olamazdı.

3. Efendimiz Medine döneminde bu konuda bir sistem getirmiş, bir yerde üç kişi olursanız birinizi imam seçin demiştir. Böylece ashabdan birisi reis, diğerleri râiyet olmuştur.

Efendimiz Hicret Ettiğinde Yaptığı Üç Mühim İcraat

Evet, Efendimiz Medine'ye gelince üç mühim icraat yapmıştır ki, üçü de kardeşliğin arttırılması ve perçinleştirilmesine yöneliktir.

İlki cami inşa etmesidir ki, cemaatini orada toplayacak, kaynaştıracak ve kalplerini telif edecektir. Zaten cami cesetlerden ziyade kalplerin telif edilip, fikir, his, heyecan ve dava birliği kurulan yerdir.

İkincisi Ensarla Muhaciri birebir kardeş ilan etmesidir.

Üçüncü olarak, Medine'nin ticaretinde Yahudiler hâkimdi. Özellikle muhacirin-i kirâm bütün malını Mekke'de bırakıp gelmişti ve fakirlerdi. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* onları ticarete teşvik edip, onlara yol göstererek zenginleşmelerine ve Medine ticaretinde söz sahibi olmalarına vesile olmuştu.

Sahabe-i kirâmın iktisadi güç kazanması, kardeşliklerinin daha da artmasını sağlamıştı.

KARDEŞLİĞİN ÜÇ MERTEBESİ

Kardeşliğin çeşitleri şunlardır:

1. Müminler sadece kardeştirler."[82] âyetinin, ifade ettiği gibi bütün müminler kardeştir.

2. Hılletin yüceltiği kardeşliktir ki; kardeşlerinin hissiyatında fâni olmaktır. Elemleriyle müteellim, lezzetleriyle mütelezziz olmaktır.[83]

3. Îsâr hasletinin zirveleştiği bir kardeşliktir ki; kendisi darda ve sıkıntıda dahi olsa mümin kardeşini nefsine tercih etmesidir. Bu hususa: "hatta kendileri ihtiyaç duysalar bile o kardeşlerine öncelik verir, onlara verilmesini tercih ederler."[84] âyeti delalet

---

82 Hucurât sûresi, 49/10

83 Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, 167

84 Haşr sûresi, 59/9

etmektedir. Bu mesele her dönem için geçerliliğini koruyan bir meseledir.

Efendimiz Medine'ye hicret ettiğinde yaptığı ilk iş, Ensar ve Muhacirleri kardeş ilan etmesiydi. Ensarla Muhaciri birebir kardeş yapmış ve bu kardeşlik öyle bir dereceye varmıştı ki, sanki birbirlerine mirasçı olabilecek noktadaydı. Böyle bir kardeşlik tesis etmeden başarılı olmak çok zorlaşacaktı. Efendimiz'in yaptığı bu muamelenin tarihte bir eşini daha görmek mümkün değildir.

Bu destansı misallerden birkaçı:[85]

Ebu Hureyre *(radıyallahu anh)* rivayet ediyor: "Ben çok defa aç kalırdım. Açlıktan düşüp bayıldığım da olurdu. Benim hâlimi Efendimiz ve Cafer-i Tayyar'dan başka kimse anlamazdı. Bu sebeple Cafer şehit olunca, ona benden daha çok ağlayan olmamıştı. Zira ben adeta babamı kaybetmiştim."

Ebu Hureyre *(radıyallahu anh)* şöyle devam ediyor :

"Ben çok defa açlıktan bayılırdım, gelip geçenler beni sara hastası zannederler, geçerlerdi, hâlbuki hasta değildim. Yine bir gün Ramazan ayındayken muttasıl birkaç gün, ne sahurda ne de iftarda bir lokma bile ağzıma koymamıştım. İftar yaklaşıyordu. Mescitte Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bana bakmış rengimin ve benzimin solukluğunu görünce durumumu anlamıştı. Mescittekilere dönerek, "Ebu Hureyre'yi bugün misafir edecek yok mu?" diye sordu. Kimseden ses çıkmadı. Çünkü her şeylerini Allah için verdiklerinden bir şeyleri yoktu. Ebu Talha ayağa kalktı: "Ben götüreyim ya Resûlallah!" dedi. Beni aldı ve evine götürdü. Bir yere oturttuktan sonra hanımına durumu anlattı. Anlattı ama evde bir tas çorbadan başka yiyecek bir şey kalmamıştı. Çocukları erkenden yatırmışlardı. Çorbadan yeseler misafirlerine yetmeyecekti. Yemeseler misafir alınacak diye düşünüyorlardı. Sonradan öğrendim ki, çorba sofraya konunca

85 Buhârî, 4/222, 223, 267, 268; İbn Sad, Tabakâtu'l-Kübra, 3/126

Ebu Talha eliyle muma bilerek çarpmış ve mumu söndürmüştü. Ben rahatça ve sıkılmadan yiyebileyim diye elini çorba kâsesine boş getirip götürmüştü. Ben ise karnımı doyurup, istirahat ettim. Sabah mescide gidince Efendimiz, bizi mütebessim bir çehreyle karşıladı: "Allah aşkına ne yaptınız ki, hakkınızda 'Hatta kendileri ihtiyaç duysalar bile o kardeşlerine öncelik verir, onlara verilmesini tercih ederler.'[86] âyeti nazil oldu.[87] buyurdu."

Ashâbın yaptığı işlerin ve başarılarının temelinde bu kardeşlik vardı. Onlar böyle olunca Allah da inâyet elini onlardan uzak tutmuyordu.

Huzeyfet'ül-Adevi anlatıyor "Akşamleyin harp bitmişti. Amcamın oğlu da harpteydi. Elime bir matara su aldım ve onu aramaya başladım. Naaşlara basa basa ilerliyordum. Kendi kendime "Allah'ım bu orduda herhâlde hiç gazi kalmamış." diyordum. Biraz sonra amcamın oğlunu yerde yatar buldum. Su istiyordu. Matarayı ona uzattım, ağzına götürürken bir şehit namzeti, " Ah! Su!" diyordu. Amcamın oğlu elinin tersiyle suyu ona götürmemi işaret ediyordu. Gittim ki, bir cenahın kumandanı olan İbn Hişam aslanlar gibi yerde yatıyordu. Suyu tam ona uzatırken öbür taraftan başka birisi "Ah! Su!" diyordu. İbn Hişam da elinin tersiyle suyu itti ve kardeşime götür dedi."

Bunu anlamak mümkün değildir. Suya ihtiyacınız olacak, sekerat hâlinde olacaksınız, çölde bulunacaksınız, akşama kadar terleyip su kaybedeceksiniz ve suyu kardeşinize göndereceksiniz.

"Üçüncü kişiye suyu verecektim ki, baktım ruhunu Rahman'a teslim eylemiş. Döndüm İbn Hişam'a vereyim dedim, baktım o da ruhunu teslim etmiş. Bari amcamın oğluna vereyim dedim, ama nafile o da şehit olmuştu. Matara elimde öylece kala kaldım."

---

86 Haşr sûresi, 59/ 9

87 Buhârî, Edahî 61, Ahkam 38; Müslim, Hac 475

Mehmet Akif Safahat'ın da bu olayı şöyle şiirleştirir:

Vahdet

Huzeyfetü'l-Adevi der ki:
"Harb-i Yermük'ün,
Yaman kızıştığı bir gündü, pek sıcak bir gün.
İkindi üstü biraz gevşeyince, sanki, kıtâl,
Silahı attım elimden, su yüklenip derhâl,
Mücâhidîn arasından açıldım imdâda,
Ağır yarayla uzaklarda kalmış efrâda.
Ne ma'rekeydi ki, çepçevre, göğsü kandı yerin!
Hudâ'ya kalbini açmış, yatan bu gövdelerin,
Şehidi çoksa da, gazisi hiç mi yok? derken,
Derin bir inleme duydum... Fakat, bu ses nerden?
Sırayla okşadığım sineler bütün bî-rûh...
Meğerse amcamın oğluymuş inleyen mecrûh.
Dedim: "Biraz su getirdim, içer misin, versem?"
Gözüyle "Ver!" demek isterken, arkadan bir elem,
Enîne başladı. Baktım: Nigâh-ı merhameti.
"Götür!" deyip bana îmâda ses gelen ciheti.
Ne yapsam içmeyecek, boştu, anladım, ibrâm;
O yükselen sese koştum ki: Âs'ın oğlu Hişâm.
Görünce gölgemi birden kesildi nevhaları;
Su istiyordu garîbin dönüp duran nazarı.
İçirmek üzre eğildim, üçüncü bir kısa: "Ah!",
Hırıltılarla boşanmaz mı karşıdan, nâgâh!
Hişâm'ı gör ki, o hâlinde kaşlarıyla bana:
"Ben istemem, hadi, git ver, diyordu, haykırana."
Epey zaman aradım âh eden o muhtazarı...
Yetiştim, oh, kavuşmuştu Hakk'a son nazarı!

Hişâm'ı bari bulaydım, dedim, hemen döndüm:
Meğer şikârına benden çabuk yetişmiş ölüm!
Demek, bir amcamın oğlunda vardı, varsa, ümit...
Koşup hizasına geldim: O kahraman da şehit."

***

Şarkın ki mefahir dolu, mazi-i kemali,
Ya Rab, ne onulmaz yaradır şimdiki hâli!
Şirâzesi kopmuş gibi, manzûme-i îman,
Yaprakları yırtık, sürünür yerde, perişan.
Vahdet mi şiârıydı? Görün şimdi gelin de:
Her parçası bir mel'abe eyyâmın elinde!
Tarihine mev'ûd-i ezelken ebediyyet,
Ey, tefrika zehriyle şaşırmış giden, ümmet!
"Nisyân"a çıkan yolda mı kaldın gümrah?
Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh![88]

İSTANBUL'UN FETHİ NİÇİN FATİH'E NASİP OLMUŞTUR?

Ahmet b. Hanbel'in Müsned'inde geçen "Muhakkak İstanbul fetholunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutandır ve onun askerleri ne güzel askerlerdir."[89] hadisini okur ve bu fetih niçin Fatih'e nasip olmuştu diye düşünürdüm. Fetih Fatih'e nasip olmuştu çünkü Fatih'in halkı îsâr ufkunda ve melekleri kıskandıran çok ciddi bir vahdete sahipti.

Bir gün tebdil-i kıyafetle halkın arasına inen Fatih şu olaya şahit olmuştu:

Bir bakkala girer, birkaç şey almak ister. Bakkal sahibi istediklerinden birini vererek diğerini, karşı komşusundan almasını, zira kendisinin bugün siftah yaptığını, diğer bakkal kardeşinin henüz siftah yapmadığını söyler. Fatih Han, ikinci bakkala gittiğinde oradan da birkaç şey ister. Aynı mukâbeleyi bu bakkal sahibin-

88 M. Akif Ersoy, Safahat, 2/960
89 Ahmet b. Hanbel, Müsned, 4 /335

den de görür. Üç beş bakkalı bu şekilde gezer ve hepsinden aynı diğerkâmlık ifade eden sözleri işitince hemen saraya döner ve elbisesini bile değiştirmeden hemen şükür secdesine kapanır ve: “Ben bu milletle, değil İstanbul’u, dünyayı fethederim.” der.

Fatih’in halkı tam bir kardeşlik içindeydi. Yaşamayı değil yaşatmayı esas alan bir milletti. İşte İstanbul’un fethi îsâr ufkunda kardeşliği yaşayan Hz. Fatih ve ordusuna nasip olmuştu.

Nitekim muvaffak kelimesi de asıl olarak ittifaktan gelmektedir. Vifak olmazsa, ittifak olmaz. ittifak olmazsa muvaffakiyetin yerleşmesi mümkün değildir.

Dördüncü Bölüm

VAHDETE GÖTÜREN YOLLAR

Hayatımızda en zor meselelerden birisi, manevi ve içtimaî hastalıklarımızı teşhis meselesidir. Teşhis, meselelere daha üst zaviyelerden bakmak ve problemlerin menşeini bulabilmek için çok önemlidir. Bundan daha önemlisi ise teşhisini belirttiğimiz vakaların tedavi yöntemlerini gösterebilmektir. Bu noktadan sonra teşhisten ziyade tedavi metotları üzerinde duracağız:

BİRLİĞİN LÜZUMUNA İNANMALIYIZ

Öncelikle vahdetin bizim için ne kadar ehemmiyetli olduğuna inanmamız gerekmektedir. Zira, ehemmiyetine inanılmayan hiçbir meselede muvaffak olmak mümkün değildir. Vahdet meselesi bizim can damarımızdır. Bu damarın kesilmesi veya kopması ölümümüz demektir.

MÜ'MİNLERE KARŞI KİN VE ADAVET BESLEMEMELİYİZ

"Müminlere karşı kin ve adavet (düşmanlık) beslemek, şahsî hayatımız yönünden, toplum hayatımızca ve manevi hayatımızca merduttur, zararlıdır ve zulûmdür. Hayat-ı beşeriye için ölümdür. Evet nasıl ki sen bir gemide veya hanede bulunsan seninle beraber, dokuz masum ile bir cânî var; o gemiyi batırmaya veya o haneyi yakmaya çalışan bir adamın ne derece zulmettiğini bilirsin. Hatta, bir tek masum dokuz cânî olsa, yine o gemi hiçbir kanun-u adaletle batırılamaz.

Aynen öyle de ilâhî bir gemi olan müminin vücudunda iman, İslamiyet ve komşuluk gibi dokuz değil, belki yirmi masum sıfat varken, sana zararı olan ve hoşuna gitmeyen bir cânî sıfatı yüzünden ona kin ve adavet bağlamakla o hane-i maneviye-i vücu-

dun manen gark ve ihrakına, tahrip ve batmasına teşebbüs veya arzu etmen onun gibi şenî ve gaddar bir zulümdür."[90]

MÜNÂKAŞAYI TERK ETMELİYİZ

Özellikle dinî konularda münakaşa etmememiz şarttır. Hele imani meselelerin münakaşa hâline getirilmesi kesinlikle caiz değildir. Efendimiz'den *(sallallahu aleyhi ve sellem)* rivayet edilen bir hadis-i şerifte: "Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bu fırkalardan, sadece birisi kurtulacaktır."[91] buyurmuş "Bunlar kimdir." diye sorulunca da "Benim ve ashâbımın üzerinde bulunduğu yolda olanlardır."[92] cevabı verilmiştir.

Bu hadisin baş tarafında Hz. Enes'ten gelen rivayette; Hz. Enes der ki: "Din üzerinde münakaşa yapıyorduk ki, yanımıza Hz. Peygamber *(sallallahu aleyhi ve sellem)* geldi. Bizi münakaşa eder hâlde görünce, hiç görülmemiş derecede kızdı ve şöyle dedi: "Ey Muhammed'in ümmeti, nefislerinizi bu derece ateşlendirmeyiniz, bununla mı emrolundunuz? Bundan nehyedilmediniz mi? Sizden öncekiler de sadece bu sebepten yok olmadılar mı? Hayrı az olduğu için mücadeleyi terk ediniz. Münakaşayı terk ediniz, zira münakaşa, kardeşler arasına düşmanlık sokar. Münâkaşayı terk ediniz, zira fitnesinden emin olunmaz. Münakaşayı terk ediniz, zira o, (zihinlerde) şüphe meydana getirir, amelleri yok eder. Münakaşayı terk ediniz, zira mümin (dinde) münakaşa yapmaz. Münakaşayı terk ediniz, zira münakaşa yapanın zararı tam olmuştur. Münakaşayı terk ediniz, zira münakaşada devam, günah için kâfidir. Münakaşayı terk ediniz, zira o, Rabbimin putlara tapmak ve şarap içmekten sonra beni nehyettiği ilk şeydir. Münâkaşayı terk ediniz, zira şeytan ibadetten meyus, fakat aranıza fitne ve fesat sokmaktan ümitvardır. İşte bu, dinde münâkaşadır. Münâkaşayı terk edi-

90 Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, 20. Lem'a; Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, 250-251

91 Gazâlî, İhya, (Mütercimi Ahmet Serdaroğlu) 1/105

92 Darimi, Siyer 75; Tirmizî, İman 18

niz, zira İsrâiloğulları (bu yüzden) yetmiş bir fırkaya, Nâsraniler yetmiş iki fırkaya ayrıldılar. Ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunların bir kısmı müstesna hepsi de dalâlet üzerindedir. "[93] buyurur.

Görüldüğü gibi ümmetin bölünmesinin temelinde münâkaşa yatmaktadır. İslam ümmetinin en büyük imtihanı ve belası ise kardeşin kardeşle olan imtihanıdır. Bu hadis, hadis kriterleri açısından incelenebilir. İslam topluluğu gruplara ayrıldıktan sonraki devirlerde bu hadis-i şerifi inceleyenler çeşitli gurupları saymış, yetmiş üç sayısını tutturmaya çalışmışlardır.

Özellikle bu sayıyı tutturma çabaları, mezheplerle ilgili kitap yazıp bu hadisi kullananlarda görülmüştür. Arapçada, yedi ile yetmiş kelimeleri kesretten kinaye olarak kullanılır. Buradaki yetmiş üçten maksat; ümmet-i Muhammed'in çok fırkaya ayrılacağına işarettir. "İsrâiloğulları yetmiş bir fırkaya" ifadesiyle, Yahudilerin çok fazla bölündüğüne, "Nasraniler yetmiş iki fırkaya..." ifadesiyle, Nasaranın Yahudilerden daha fazla bölündüğüne, "Ümmetim ise yetmiş üç fırkaya" ifadesiyle de, ümmet-i Muhammed'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Hristiyanlardan da fazla bölüneceğine dikkat çekilmiştir.

Bu rivayetten anlaşılıyor ki, daha önceki ümmetlerin yıkılış sebebi, gereksiz münakaşalardır.

Burada münakaşa ile ilgili, Bediüzzaman Hazretleri'nin şu sözlerini aktarmak yerinde olur: "Dakik mesail-i imaniyeyi, mizansız mücadele sûretinde cemaat içinde bahsetmek caiz değildir. Mizansız mücadele olduğundan, tiryak iken zehir olur. Diyenlere, dinleyenlere zarardır. Belki böyle mesail-i imaniyenin itidal-i demle, insafla, bir fikir alışverişi sûretinde bahsi caizdir."[94]

93 Darimi, Siyer 75; Tirmizî, İman 18;
94 Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, 42

Evet, dinî meselelerde cehaletle ve hakperestlik ölçülerinden uzak, hissi bir şekilde münakaşa ihtilafı doğurur. Böyle bir ihtilaf daha çok iftiraka götürür. Münakaşa ihtilafı, ihtilaf da iftirakı doğurur.

Dinî mevzularda mizansız ve cahilce olan münakaşayı terk edersek, bizi parçalanmaya götürecek iftiraka inşallah düşmeyiz. Bu husus kardeşliğimizin perçinlenmesi adına da çok önemlidir.

İHTİLAFI RAHMETE DÖNÜŞTÜRMELİYİZ

"Bârika-i hakikat, müsademe-i efkârdan doğar." sözü herkesçe malumdur. Farklı olmak, farklı düşünmek yaratılışın muktezasıdır. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*: "Ümmetimin ihtilafında rahmet vardır."[95] buyurmuştur. Müsbet manadaki farklılıklar, ayrılık değil, aksine ittifakı meydana getirir. Şayet dinî ilimleri ele alacak olursak; tefsir, hadis, fıkıh, kelam ilimlerinin hepsinin kendisine göre önemi, sahası vardır. Her ilmin hakkı verilirse ortaya mükemmel bir ilim havuzu çıkar. Bu ilimle uğraşanlar derinlemesine incelemeler yaparak kendi dallarını yüceltirler. Ama kendi dallarını yüceltmek için, başka ilimleri kötülediklerinde ayrılığa sebebiyet verirler. Dolayısıyla dini ilimler inkişaf etmemiş olur. İlim, ilmi tenkis etmemeli, belki desteklemeli ve ilme kuvvet vermelidir. İşin aslı ve özü de budur.

Müslümanlar kendi üzerine düşeni en güzel şekilde ifa etmelidir. İslam'ı anlatırken gidilen yolda herkes kendi metodunu uygulamalı, ama hiç kimse diğerinin metodunu kötülemememli, ona çamur atmamalıdır.

Meseleye farklı bir zaviyeden bakacak olursak, şayet Allah insanların tek tip olmasını isteseydi, Kur'ân'da bütün hükümleri belirtir, farklı görüş ve mezheplere yer vermezdi. Ama Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* vefatıyla sahabe arasında farklı görüşler olmuştur. Daha sonraki yıllarda mezhepler ortaya çık-

95 Acluni, Keşfü'l-Hafâ,H.No:103.

mıştır. Ömer b. Abdülaziz: "Eğer Hz. Muhammed'in ashâbı ihtilaf etmeseydi üzülecektim. Zira onlar, ihtilaf etmeselerdi ruhsat olmazdı."[96] der. Bizim için önemli olan ihtilafı ittifaka dönüştürmektir. Hakikatin her yönüyle vuzuha kavuşturulması için gayret sarf edilmesi gereklidir.

İhtilaf, Kader-i İlâhî Noktasıyla Bir Vazife Taksimidir

Fikir cereyanları, meslekler ve meşreplerin ihtilafını, kader-i ilâhî noktasından vazife taksimi olarak görmemiz gerekmektedir. Herkes kendi sahasında aksiyoner bir ruhla hizmet etmelidir. Gerektiğinde diğer hizmet eden kardeşlerine destek vermeli, asla onlara hücum etmemelidir. Eğer böyle yaparsa ihtilafı, iftiraka dönüştürmüş ve fitneye zemin hazırlamış olur. Bu da bizim dünyevi ve uhrevî kaybımız demektir.

Göz ikidir, fakat tek noktaya bakar. Farklı cemaatler, fikirler; farklı gözler gibidir. Tek hedefe hizmet ederler. Ancak şaşı olanlardır ki, gözü parçalanmış ve bölünmüş zannederler.

İHTİLAFLAR, HAYIRDA MÜSABAKANIN NİRENGİ NOKTASIDIR

Kur'ân-ı Kerim'de: "Herkesin yöneldiği bir cihet vardır, haydin öyleyse hep hayırlara koşun, yarışın. Nerede olursanız olunuz Allah hepinizi bir araya getirir. Şüphesiz ki Allah her şeye Kadîrdir."[97] buyuruluyor. Yani, biz sizin yüzünüzü ayrı yönlere çevirdik ki; hayırda müsabaka edesiniz İnsan tek başına olduğunda pasif bir varlıktır. İnsan rekabet olduğunda harekete geçme eğiliminde yaratılmıştır.

Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bunu çok iyi bildiği için, bu fıtrî kanunu ashabının üzerinde uygulamıştır. Mesela; Ensarla Muhaciri istişarî toplantılarında hiçbir zaman karışık oturtmamıştır. Hatta Ensara da Evs ve Hazreç kabileleri olarak ayrı şekilde oturmalarını tavsiye etmiştir. Efendimiz, hem

96 Sehavi, el-Makasıdü'l-Hasene,27

97 Bakara sûresi, 2/148

kavmiyet hissini öldürmüyor, aradaki bağları koparmıyor hem de onları hayırda yarıştırıyordu. Savaşa çıkarken bile her kabileye ayrı bir sancak veriyordu ve kendilerinden birisini sancaktar olarak seçiyordu. Bayraklarının rengi, parolaları ve bayraktarlarının ismine varıncaya kadar her ayrıntıyı, farklılıkları göz önüne alarak bizzat tespit ediyordu.[98] Ammar İbn Yasir'in: "Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, kişinin, kendi kavminin bayrağı altında savaşa katılmasını emrederdi."[99] tespiti ne kadar dikkat çekicidir.[100]

VESİLELERDE İTTİFAK MÜMKÜN DEĞİLDİR

Bizler temelde ve gayede ittifak ederiz. Bütün müminler temelde ve esasta ittifak hâlindedirler. Allah'a, peygamberlere, kitaplara, haşre, meleklere, ve kadere imanda müttefikiz. İslam esaslarını kabulde beraberiz. Vatan, millet sevgisi ve onlara hizmette hepimiz aynı şeyleri düşünmekteyiz.

Bizler gayede ittifak hâlindeyiz. Gayemizi her namazdan sonra okumaya çalıştığımız, "Salaten Tüncînâ" duasında Allah'tan istemekteyiz. Duamızda;

"Ey Allah'ım bizi aksâ'l-gâyata ulaştır."

"Ey Allah'ım bizi ahsenu'l-gâyâta ulaştır." diyoruz.

Bu iki terkiple ifade etmeye çalıştığımız gaye, en yüce, en zirve gayedir ki, Allah'ın rızasını kazanma gayesidir. Bundan daha yüce ikinci bir gaye olamaz.

Allah'ın rızasını kazanma gayesine uygun, bir ikinci gayeye daha talibiz. Bu da Hakk'ı hâkim kılmadır. Zira:

Zeliller, Aziz-i Mutlak'ı yeryüzünde temsil edemezler.

Mahkumlar, Hâkim-i Mutlak'ı temsil edemezler.

98 İbn Sa'd; Tabakâtu'l-Kübra, 2/14
99 Ahmed ibn-i Hanbel, Müsned, 4/268
100 İbn Hişam, es-Siretü'n-Nebeviyye, 3/273-274

Zayıf ve acizler, Kaviy-yi Mutlak'ı, Kadîr-i Mutlak'ı temsil edemezler.

Miskinler ve fakirler, Ganiy-yi Mutlak'ı temsil edemezler.

Emir alan memurlar, Âmir-i Mutlak'ı temsil edemezler.

Öyleyse Allah'ın rızasını tam kazanabilmek için zilletten ve mahkumiyetten kurtulup, izzetin ve hâkimiyetin yüksek semasına çıkmamız gerekmektedir.

Yukarıda tarif edilen ölçüler içerisinde bizler, esaslarda ve gayede ittifak hâlindeyiz, fakat vesilelerde farklı farklıyızdır. Zira Allah'a giden yollar mahlukatın nefeslerinin sayısı kadar çoktur.

Arap şairi diyor ki;

"İbarelerimiz ayrı ayrı ise de, senin hüsnün birdir.

Hepsi de o hüsne işaret ediyorlar."

Hizmet eden farklı cemaatler ve ekoller, farklı lafızlar, farklı yollar, farklı işaretler gibidir. İşte bunu böyle bilmek, kendi yolundan başka yollarla da aynı hedefe ulaşacağını kabullenmek, bizi birlik ve beraberliğe ulaştıracaktır.

Kendi yolundan başka yol kabul etmemek, hem bir taassubun hem bir cehaletin hem tek yönlü bakışın hem de fitneye zemin hazırlamanın ifadesidir.

Sadece kendi yolunu hak kabul edenler, yanılmışlık ve cehaletle, başka yoldan gidenleri yanlış yolda veya dalâlette, yahut da küfürde görmek sûretiyle çok büyük hatalara düşmektedirler.

Hâsılı; biz özde biriz. Bizi ayrı gibi görenlere karşı: "Bizde zaten ayrılık gayrılık yok ki birleşelim." anlayışında olmamız gerekmektedir. Ayrı kulvarlarda koşsak bile, aynı hedefe koşmamız bizim birliğimizin alametidir. Göz ikidir, ama iki göz bir görür. Biri sağa diğeri sola bakmaz. Biri aşağı diğeri yukarı bakmaz. Gözü farklı tarafa bakanlar veya farklı görenler şaşı olanlardır. Bir vücuttaki uzuvların farklı yerlerde olması, farklı işlev-

ler görmesi, bu uzuvların başka vücuda ait olduklarını göstermez. Evet, bizler ayrı değiliz. Rabbimiz, Nebîmiz, dinimiz bir. Biz tek bir milletiz. Bu da bizi birliğe götüren noktalardan biridir. Aynı Hakk'a hizmet ediyoruz. Öyleyse biz biriz.

VAHDETİN AKLÎ VE MANTIKÎ ESASLARA OTURTULMASI

Tam bir birlik ve beraberliğin oluşturulabilmesi için, hissi kardeşliğin yanında aklî ve mantıkî birlikteliğin de temin edilmesi gerekir. His ve duyguyla beslenip devam eden kardeşlikler ters yönden gelen his ve duyguyla bitebilir. Bu sebeple kardeşliğimizi sağlam temellere oturtmamız şarttır. Ortak temellerimizi ve müşterek noktalarımızı bulmamız bir mecburiyettir. Öyle ki; Hâlıkımız bir, Hakkımız bir, Râzıkımız bir, Mâlikimiz bir, bine kadar bir bir... Peygamberimiz bir, kitabımız bir, kıblemiz bir, yüze kadar bir bir... Vatanımız bir, milletimiz bir, devletimiz bir, ona kadar bir bir... Bu birleri binlere, on binlere çıkartabiliriz. Bu ortak birlerin etrafında toplanmalıyız. Yoksa: “Sen benim meslek ve meşrebimdensin, öyleyse benim kardeşimsin. O da benim meşrebimden değil, öyleyse benden değil.” demek, hissî bir kardeşliktir ve uzun ömürlü olmayacaktır. O tür kardeşlikler dahi, zamanla kendi içerisinde yok olmaya ve düşmanlığa dönüşmeye mahkumdurlar.

“İyiliğe iyilik her kişinin kârı,

kötülüğe iyilik er kişinin kârı” diyerek,

Yunus'un;

“yaratılanı severiz,

yaratandan ötürü.” sözünü kendimize rehber edinip, aklî ve mantıkî esaslara oturan sağlam kardeşlikler kurmamız şarttır.

Sağlam esaslara oturtulmuş kardeşlikler uzun ömürlüdür. Bu kardeşlikler küçük, basit hadiselerle ve his kaymalarıyla sarsılmaz ve yıkılmaz kardeşliklerdir.

BİRLİK VE BERABERLİK KALBÎ OLGUNLUĞA BAĞLIDIR

İnkişaf etmemiş ve kalbî olgunluğa ulaşmamış insanlar, ittifakı sağlayamazlar. İnsanların kıymetini bilemezler. Çocuk ruhludurlar. En küçük şeyleri bile mesele yapabilen bu insanların birlik oluşturmaları çok zordur.

Kalbî Olgunluğun Yolları

Kalbî olgunluk için iki yol vardır:

a) Çile: Çile çekmemiş, kötü söz işitmemiş, davası için aylarca mahrumiyet ve sıkıntılara maruz kalmamış kişiler, belirli bir makama geldiklerinde, oraların hakkını vermekte zorlanırlar. Altındakilerin kıymetini bilemeyip, birlik ve beraberliği bozabilirler. Mekke devrinde İslam'a girip çile çekmiş sahabilerde ayrılık görülmez, fitne ve fesata alet olduklarına da şahit olunmaz.[101]

Davası için çile çekmeyenler şu adamın hâline benzerler ki; "Komşu köyümüzde bir adam vardı, tam bir tarla satın alma hastasıydı. Öyle meşhurdu ki, tarla satılacak olsa hemen ona giderlerdi. Biri tarla satmak için geldiğinde, adam el altından hemen: 'Bu tarla mirastan mı kaldı yoksa çalışarak mı bunu elde etti.' diye araştırırdı. Eğer bu tarla mirastan kaldıysa alırdı. Çünkü, o malı çalışmadan mirastan alan kişi malın kıymetini bilmez, yarı fiyatına satardı." Şüphesiz davası için çile çeken insan, davasına daha sıkı bağlanır.

b) Müttaki Olma: Kalbin olgunluğu için, müttakî bir hayat yaşanmalı, haramlar, günahlar ve şüpheli şeyler bile terke dilmelidir. Allah *(celle celâluhu)* ile sıkı bir irtibat kurulup, kalp ve ruh beslenmelidir.

Kalp ve ruh beslendiğinde fertler kemale erecektir. Mükemmel fertlerden mükemmel bir topluluk ve mükemmel bir devir

---

101 Bizler sahabe-i kirâmın kritiğini yapmamalıyız, yapamayız. Ancak meselenin anlaşılması için küçük bir işarettir.

meydana gelecektir. Öyle bir dönem de, Mekke fethi dönemidir. Zira "Bugün sizin dininizi kemale erdirdim..."[102] âyeti Mekke'nin fethedildiği gün nazil olmuştur. Hz. Adem ile başlayan din, Hz. Muhammed'e gelen İslam diniyle kemale ermiş Mekke'nin fethedildiği güne kadar gelen âyetlerle de zirveye ulaşmıştı. Dini, haram ve günahlardan sakınarak, ibadet-i taat noktasıyla da yaşayıp çilesini çeken sahabi cemaati de bu kemâlâtı tahsil ediyordu. O kâmil dinin ve cemaatin başında da ekmel-i küll bir Nebî vardı. O Mekke fethini hazırlamıştı.

Mekke fethi "fetihlerin fethi"dir. Şifreli kapılardan birisi açıldığında diğer bütün kapıların açılması gibi Mekke fethi de merkezî bir kilidin açılması gibiydi. Bu fetihte aslında âlemin kapıları İslam'a açılıyordu.

BİRLİK VE BERABERLİK; AFFETMEK, MÜLÂYEMET VE MUAMELEYE BAĞLIDIR

Birlik ve beraberlik, affetmek, müsamahalı olmak ve yumuşaklıkla temin edilebilir. Şâyet müsamahalı olmuyor, affetmiyorsak ve hele kalp yumuşaklığımız yoksa bırakın birlik ve beraberlik içinde olmayı, mevcudu bile elimizde tutmamız mümkün değildir.

Allah *(celle celâluhu)* Kur'ân-ı Kerim'de Efendimiz'e hitaben:

"Eğer katı yürekli kaba biri olsaydın, insanlar senin etrafından dağılıverirlerdi. Öyleyse onların kusurlarını affet, onlar için mağfiret dile ve işleri onlarla müşavere et. Bir kerede azmettin mi, yalnız Allah'a tevekkül et...."[103] buyuruyor. Demek farz-ı muhâl kalpler katı olunca ve etrafa katı kalple haşin ve sert muamele edince peygamber de olsa birlik ve beraberliğin temini mümkün olmamaktadır. Katı kalplilik mevcut cemaatın bile dağılmasına sebebiyet vermektedir.

---

102 Mâide sûresi, 5/3
103 Âli İmran sûresi, 3/159

Efendimiz'in Müsamahası

Hz. Peygamberimiz'in yumuşaklığı konusunda Ebû Mahzure şunu anlatıyor; "Mekke fethedilmiş, Huneyn savaşı da bitmişti. Ben çocuktum. Arkadaşlarımla beraber mahallede oyun oynarken, Hz. Bilal Kâbe'nin damına çıkmış ezan okuyordu. Ben de onu taklit edip, onunla alay ediyordum. Bu arada Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de yakınımızda bulunuyormuş. Geldi ve sesin kime ait olduğunu sordu. Kimseden ses çıkmayınca bizi sıraya dizdi ve teker teker dinlemeye başladı ve sesin bana ait olduğunu anladı. Arkadaşlarımı saldı. Bana "Sen ezanı biliyor musun?" dedi. Ben hayır deyince bana ezanı öğretip başımı okşadı. Biraz önce, O'na o kadar öfkeliydim ki, dünyada en sevmediğim insan O'ydu. Ama benim ezanı alaya almama rağmen bana kızmayıp saçımı okşaması beni bir anda değiştirmişti. Efendimiz giderken arkasından "Ya Resûlallah, senin Mekke'de müezzinin olayım mı?" diye seslendiğimde "Tamam ol." dedi. O günden sonra bütün ezanları ben okudum." diyor. Ebu Mahzure yaşlanmıştı. Kâkülleri o kadar uzundu ki sokakta sürünüyordu. Kendisine: "Şu kâküllere bir makas atsana" diyenlere: "Bu saçları nasıl keserim, bunlara Resûlullah'ın elleri değdi." diyordu. Saçının her tarafı beyazladığı hâlde sadece kâkülleri siyahtı."[104]

Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Ebu Mahzure'nin başını okşamak yerine, kızıp iki tokat atsaydı, acaba onun kalbini kazanabilir miydi? Muhtemelen kazanamazdı. Kazanamadığı gibi Ebu Mahzure'nin hem dünyası hem de ahireti mahvolurdu. Hz. Peygamber *(sallallahu aleyhi ve sellem)* hep yumuşak, hoşgörülü olmuş, insanların kusurlarını görmezlikten gelmiş, yüzlerine vurmamış, onları mahçup duruma düşürmemiştir. Onları kendine çekebilmek için, insanî münasebetlerini ayakta tutmaya çalışmıştır.

104 Beyhaki, es-Sünenu'l-Kübrâ, 1/393

Her Dönemde Mülâyemet

Ayrıca bu hoşgörü ölçüsü kuvvetli veya zayıf durumdayken değişmemelidir. Yüce Rabbimiz: "Allah bu husustaki emrini bildirinceye kadar affedin ve hoşgörün.."[105] buyuruyor.

Özellikle Müslüman'ın zayıf olduğu bir hengâmede hoşgörülü olmaya ihtiyacı daha fazladır. İslam'ın en güzel yanı ise, bu işe güçlüyken de devam etmesidir. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Mekke'yi fethettiğinde, halk O'nun herkesi cezalandıracağını zannederken, halkı bir yana toplamış ve şu soruyu sormuştur:

"Bugün size nasıl davranmamı istersiniz?" Halk da Hz. Ali'den öğrendikleri:

"Kerim bir kardeşin, kardeşine yaptığını bekleriz." cevabını vermiştir.

Bunun üzerine Allah Resûlü: "Bugün sizi kınayacak, size serzenişte bulunacak değilim. Ben hakkımı helal ettim, Allah da sizi affetsin... O merhametlilerin en merhametlisidir."[106] âyetini okumuştur. O öyle bir hoşgörü sahibi idi ki, İslam'ın baş düşmanı Ebu Cehil'in oğlu İkrime'yi bile affetmiştir. İkrime: "Bu din beni bile affediyorsa, bu dine girilir."[107] demiş ve Müslüman olmuştur. Bu yumuşaklıkla ortaya nice kahramanlar çıkmıştır.

Sert ve kaba insanların, Allah ve Resûlü'nün ahlâkıyla ahlâklanmadıkları muhakkaktır. Sünnete muhalefet eden kimselerin ise hayatlarında bereket bulması mümkün değildir.

Katı, kaba ve müsamahasız olanların hakperest olmaktan ziyade nefisperest olma ihtimali daha yükseltir. Nefisperest insanlar da antipatik insanlardır ki, böyle insanların hiçbir zaman sevgiye dayalı vahdeti tesis etmesi beklenemez. Çünkü, enesini sevenler başkasını sevmezler. Katı kalpli, müsamahasız insanlar, Hakk'ın hatırını âlî tutmaktan daha ziyade, nefsin ve menfa-

105 Bakara sûresi, 2/109

106 Yûsuf sûresi, 12/92

107 İbn Hazm, Cevamiu's-Sire, 230

atin hatırını âlî tutarak fitneye ve iftiraka zemin hazırlarlar. Bu ise Hakk'a hizmet ederken bile hak içerisinde sapıtmak ve vahdete en büyük darbeyi indirmek demektir.

TATLI DİLLİ OLMAK

Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarırmış. Bizler Müslümanlara ve insanlara karşı çok yumuşak sözlü olmalıyız. Özellikle tebliğ ve irşad meselesinde "kavli-leyyine dikkat etmemiz şarttır.

Tâhâ sûresinde Cenâb-ı Hak Hz. Musa ve Hz. Harun'a hitaben şöyle buyurur: "Gidin Firavun'a, zira o iyice azdı. Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitap edin. Olur ki aklını başına alır, yahut hiç değilse biraz çekinir."[108] âyetini kısaca tahlil edecek olursak, karşımıza şu tablo çıkar: Öncelikle tebliğci konumunda Hz. Musa bulunmaktadır. Sert mizaçlı, bir vuruşta bir adamı öldürmüş birisi. Miraç hadisesinde tasviri yapılırken, yuvarlak çehreli, esmer, kıvırcık saçlı, omuzları geniş, pazuları güçlü, pehlivan yapılı olduğu anlatılır.

Tebliğ edilecek ve kendisine yumuşak konuşulacak kişi ise, senelerce Hz. Musa'nın başına musallat olmuş, milleti kendisine karşı kışkırtmış azılı bir düşman olan Firavun'dur. Durum böyle olmasına rağmen Allah *(celle celâluhu)* Musa'ya *(aleyhisselâm)* emri "Ona git ve yumuşak söz söyle." olmuştur.

Şimdi biz oturup kendi muhasebemizi yapalım. Allah aşkına her şeyiyle olumsuz bir insan olan Firavun'a karşı bu şekilde konuşma emri verilirse, biz kendi kardeşimize karşı nasıl ve hangi üslûpla konuşmalıyız?

Söz Söyleme Sanatı

Söz söyleme sanatı, tebliğ ve irşadda kardeşliğin tesisinde çok önemlidir. Bu hususun yeniden gözden geçirilmesinde fayda vardır. Çok konuşmak aklın zaafı, ruhun marazıdır. Az söylemeli çok

108 Tâhâ sûresi, 20/43-44

dinlemelidir; zira Allah insana iki kulak, bir ağız vermiştir. Söz gümüşse sükût altındır. Hikmet ondur, dokuzu susmak, biri insanlardan ayrı kalmaktır denmiştir. Çok konuşanın sakatatı çok olur. Az yemek, az uyumak, az konuşmak öteden beri kâmil insanların şiarı olmuştur. "Söz vardır getire aşı, söz vardır götüre başı." darb-ı meseli de üslup ayarlaması bakımından dikkat çekicidir.

KARDEŞLERİMİZİN MEZİYETLERİYLE İFTİHAR EDİP, KUSURLARINA GÖZ YUMMALIYIZ

Birlik ve beraberliğimizin tekevvünü için birbirimizin meziyetleri ile iftihar etmek ve birbirimizin kusurlarına göz yummak gerekir. Eğer bunun tersini yapar, kusurları ortaya çıkarmaya çalışır, tecessüs yapıp önemli meziyetleri bir kenara atarsak, fitne çıkarmış oluruz. Zira tecessüs dinimizde haramdır.[109] Zaten Bediüzzaman Hazretleri'nin ihlâs tarifi; "Kardeşlerinizin meziyetlerini, şahsınızda ve faziletlerini kendinizde tasavvur edip, onların şerefleriyle şâkirâne iftihar etmektir."[110] şeklindedir. Kardeşlerimizin kusurlarını gizleyip, güzelliklerini ortaya çıkarmamız ihlâsın gereğidir.

İhlâslı olmanın prensipleri anlatılırken: "Kardeşlerinizin meziyetlerini şahıslarınızda ve faziletlerini kendinizde tasavvur edip onların şerefleriyle şâkirane iftihar etmektir." denilmektedir. Evet bu yol, Kur'ânî ve Muhammedî *(sallallahu aleyhi ve sellem)* olan yoldur.

Bizim, güzel davranışını, rehber bir vasfını gördüğümüz bir Müslüman'ın bu davranışını takdirle yâd edip, Müslümanlar arasında bu güzel vasfın yaygınlaşmasına çalışmamız gerekir. Nitekim, Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde ashâb-ı kirâmın sarih ve işari olarak, umumi, bazen de hususi meziyetleriyle methedildiklerini görmekteyiz.

---

109 Hucurât sûresi, 49/12

110 Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, 167

Bu cümleden olarak, Kur'ân-ı Kerim: "Muhacirlerden ve Ensardan (İslam'a girmekte) ilkler ile, bunlara güzelce tâbî olanlar... Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da Allah'tan. (Allah) Onlara; altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur."[111] buyurmaktadır. Fetih sûresinin sonunda da Nebî'den *(sallallahu aleyhi ve sellem)* sonra ashâb-ı kirâm umumi olarak takdir edilir ve işari olarak da "Nebî'nin maiyyetinde bulunan" sözleriyle Hz. Ebu Bekir Sıddık'a *(radıyallahu anh)* işaret edilir. "Kâfirlere çok şiddetli" ifadesiyle Hz. Ömer'e *(radıyallahu anh)* dikkat çekilir. "Çok şefkatli, çok merhametli" ifadesiyle Hz. Osman *(radıyallahu anh)* hatıra getirilir. "Çok rükû', çok secde" vasfıyla da Hz. Ali *(radıyallahu anh)* anlatılır.

Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de mutlak ve umumi ifadeler içinde, kendi cemaatini över, sena eder. "Ashâbım semadaki yıldızlar gibidir. Hangisine iktida etseniz hidayet bulursunuz."[112] buyurmaktadır. "Ashâbıma sövmeyin. Sizden birisi Uhud Dağı kadar altın infak etse, onların iki avuç ya da yarısı kadar infak ettiği şeye denk olamaz."[113] buyurmaktadır.

Ayrıca Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* her sahabiyi başkalarından üstün yönleriyle ele almış meziyetleriyle iftihar etmiştir:

"Fatma cennet kadınlarının ulusudur."[114]

"Ey Cafer gerek hilkatinde, gerek ahlâkında bana benzersin."[115]

"Her nebînin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir."[116]

---

111 Tevbe sûresi, 9/100

112 Acluni, Keşfü'l-Hafâ, H.No: 381

113 el-Lü'lüü vel-Mercan, Muhammed Fuat Abdulbaki, Fedaili Sahabe H.No: 1649

114 Tecrid-i Sarih Tercümesi ve şerhi, (Mütercimi Kamil Miras), 9/367

115 Tecrid-i Sarih Tercümesi ve şerhi, (Mütercimi Kamil Miras), H.No: 1458

116 el-Lü'lüü vel-Mercan, Muhammed Fuat Abdulbaki, Fedaili Sahabe H. No: 1564

Efendimiz Hz. Talha'yı çok severdi. Onu göremeyince:

"Ne oldu ki, ben o melih, fasih dostumu göremiyorum."[117] derdi.

"Her peygamberin ümmeti içinde güvendiği bir kimse vardır. Ey Muhammed ümmeti, bizim mutemedimiz de (hâsseten) Ebu Ubeyde bin Cerrah'tır."[118]

Hz. Hasan için: "Allah'ım ben bunu seviyorum sen de sev."[119] Ve Abdullah b. Ömer hakkında "O muhakkak Allah kulu ve salih bir insandır."[120] buyurmuştur.

Her müminin diğer müminlerin meziyetleriyle iftihar etmesi ihlâsın gereğidir. Bu, ittihat ve ittifakın en büyük vesilesidir. Ana mevzuda, mevzuyu dağıtmadan dağıtmadan derinleşmemiz gerekmektedir. Belki mümin başkalarının meziyetlerinin nâşiri, kendi meziyetinin ise ihfası için gayret göstermelidir. Üstad Bediüzzaman "Meziyetin varsa hafâ turabında kalsın, ta neşvünema bulsun." demişti.

Birbirimizin meziyetinin nâşiri olma, müminleri cemaat olarak ehl-i velâyet noktasına getirecektir. Yapılan her iş kerametvârî olacak, ama kerametin kimde olduğu belli olmadığından her fert ehl-i keramet mertebesinde görülecektir. Nazar-ı hürmeti birbirine çekecektir. Meziyyetlerimizin naşiri olmakla, biz de semavi bir cemaat gibi olacağız ki, arkadan gelenler bizi büyük kabul edecek ve arkamızdan geleceklerdir. Aksine kusurlar görülüp anlatılırsa, kusurların naşiri ve münekkidi hâline gelinirse, müminler kuvve-i maneviye açısından sarsılacaktır. Küçük göründüğümüzden de gelecek nesiller arkamızdan gelmeyecek, kendilerine başka büyükler arayacaklardır.

İnsan, kendini beğeniyor veya seviyorsa başkalarını sevemez, onları daima kusurlu görüp, suizan yapar. Suizan tecessüse, tecessüs gıybete götürür. Gıybet yapan bir topluluk da manen felç

117 Müslim, Fedail-i Sahabe, H. No: 107
118 el-Lü'lüü vel-Mercan, Muhammed Fuat Abdulbaki, Fedaili Sahabe H. No: 1556
119 Müslim, Fedail-i Sahabe, H. No: 58
120 Müslim, Fedail-i Sahabe, H. No: 139

olduğundan ayakta duramaz. Hem tenkit ve gıybet onların say ve şevklerini kırar, onları atalete uğratır. Bu ise dönen çarkı muattal hâle getirmektir. Kendi bindiğin dalı kesmektir. Her mümin, mümin kardeşinin diğer insanların nazarında sevimli hâle gelmesini bir vazife bilmelidir. Belki bu vazife en büyük ve en mühim vazifelerden biridir.

İslamî meslek, meşrep ve mezakların da birbirlerinin meziyetlerinin nâşiri olmaları, onların faziletlerini kendilerinde bilmeleri, kusurlarını da setretmeleri İslam dünyası çapında vahdetimizi temin edecektir. İşte o zaman Vahid ve Ehad olan Hz. Allah'a vahdetimizle ayna olacağız demektir.

Bizler başkasının meziyetlerini anlatınca, küçülmeyeceğiz. Onların büyümesi bizi küçültmeyecektir. Akıllı insan her şeyin iyi tarafını görür, her şeyi iyi değerlendirir, daha da iyi olma gayretinde bulunur.

Güzel gören güzel düşünür. Güzel düşünen hayatından lezzet alır. Güzel görelim, güzel düşünelim. Güzel müminler olalım. Güzeli temsil etme ufkuna yükselelimki, Cemîl olan Allah *(celle celâluhu)*, bizim bu güzelliğimize lütuflarda bulunsun.

Burada şöyle bir soru akla gelebilir: "Peki kusurları görmemenin sınırı nedir?"

İlk olarak kusura bakılır. Mesele şahsi mi? Yoksa İslam'ın ruhuna taalluk eden bir mesele, toplumla alakalı bir kusur mudur? Bu incelenir. Kusur şahsi ise, o şahsı rencide etmeden telafi edilir. İrşad edilerek zamanla kusurunu düzeltmesi beklenir.

Eğer kusur şahsi değil de davası ile, din ve toplum ile alakalı ise, kendi hâline bırakılmaz. Tedavi hınç alır gibi değil de hakperestlik sınırları içinde yapılır.

Hatasından dolayı uyarılan kişi, karşısındakine teşekkür etmelidir. Zira hata insanın sırtındaki akrep gibidir. Birisi sırtımızdaki akrebi elinin tersiyle vurup düşürse, ona kızılmaz. Bi-

lakis teşekkür edilir. Kusurlarımızı söyleyenlere de işte böyle davranmamız gerekir.

VAHDETTE HAKPERESTLİĞİN ROLÜ

Müslüman hakperest olmalıdır. Hak yücedir. Hakk'ın hatırı âlidir, hiçbir hatıra feda edilmemesi gerekir. Hak olan şey evrenseldir. Nerede ve kimde olursa olsun alkışlanır ve kabul edilir. "Gerçeğin ötesinde, dalaletten başka ne kalır?"[121] ifadesiyle buna dikkat çekilir.

Dört çeşit adanmışlık vardır:

a) Nefisperestlik

b) Meslek ve meşrepperestlik

c) Milliyetperestlik

d) Hakperestlik

Bunları kısaca izah edelim:

a) Nefisperestlik: "Hayatta tek doğru vardır. O da benim doğrumdur." diyen insanların görüşleridir ki, bunlar kendileri dışındaki insanların görüşlerini kabul etmezler. Hatta bazen öyle ileri giderler ki, bu düşüncenin sahiplerine göre onların dedikleri gibi yapmayan ve yaşamayanlar cennete giremez, doğruyu bulamazlar.

b) Meslek ve Meşrepperestlik: Her durumda kendi grup ve cemaatindeki insanların dediklerini kabul etmektir. Sadece kendi grubundakiler cennete girer, diğerleri cehennemliktir düşüncesi nefisperestlikten bin defa daha tehlikelidir. Hâlbuki cennet o kadar küçük ve dar değildir. Allah'ın rahmeti ne kadar genişse, cennet de o kadar geniştir.[122]

c) Milliyetperestlik: Kendi milletinin en aziz olduğunu, diğer milletlerin kendilerine hizmet etmek için yaratıldığını iddia eden düşüncedir. Bu görüş meslek ve meşrepperestlikten çok daha kö-

121 Yûnus sûresi, 10/32

122 A'raf sûresi, 7/156

tüdür. Buna Yahudi milleti örnek gösterilebilir. O kadar milliyetçidirler ki, Âl-i İmran sûresinde Yahudilerin düşüncesi "Cehennem ateşi sayılı günler dışında asla dokunmayacaktır."[123] şeklinde özetlenir. Yahudilerin Yahudilik inancına göre ; "Yahudilerin dışındaki tüm milletler onların kölesi olarak yaratılmıştır. Yahudiler insanlığın sultanıdırlar! Diğerleri alçak ve zelil milletlerdir. Yahudilerin dışındakiler cehennem yakıtıdır."

İslamiyet'te bu manada bir milliyetperestlik yoktur. Bir millet diğer milletten daha faziletli olabilir. Benim milletim aziz, ve necip millettir diyebilir. Ama bu diğer milletlerin kötü, âdî, aşağı olmasını gerektirmez. Allah insanları milletler hâlinde yaratmıştır ki, tanışsınlar ve kaynaşsınlar.[124]

d) Hakperestlik : Yukarıda anlatılan bu üç perestliği de aşarak, hakperestliğe ulaşmalıyız ki, İslam dünyası çapında vahdeti sağlayabilelim. Hak konusunda Hz. Ömer gibi duyarlı olup, "El-Vakkâf inde'l-Hakk (doğruyu gördüğünde yanlışını düzeltebilen)" olmalıyız. Öyle hakperest olmalıyız ki, nehir gibi tepeden aşağıya doğru akalım ama yanlış bir yola gireceğimiz zaman durup yön değiştirebilelim.

Bu mesele hakkında megazi kitapları Hz. Ali ve Zübeyr bin Avvam arasında Sıffin'de geçen şu olayı anlatır: "Savaş ilerlemiş, bir ara Hz. Ali ve Hz. Zübeyr karşı karşıya gelmişlerdi. Bir yanda Hz. Peygamber'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* damadı, esedullah, ilmin kapısı bir insan, diğer tarafta Hz. Peygamber'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* havarim dediği birisi bulunuyordu. Kâfirlere karşı kılıcı Mekke'de ilk çeken Zübeyr idi. Ama gel gelelim şimdi kılıç çektiği kişi Hz. Ali'ydi. Kılıcını çekti ve savaşmak için geliyordu. Hz. Ali: "Dur ya Zübeyr! Sana bir şey hatırlatmak istiyorum. Önce dinle, sonra ne yapmak istiyorsan yap." dedi. Hz. Zübeyr müsaade edince şu olayı anlatmaya başladı: "Bir gün sen

123 Âli İmran sûresi, 3/24; Bakara sûresi, 2/80
124 Hucurât sûresi, 49/13

ve ben Efendimiz'in huzurundaydık. Birbirimizi çok seviyorduk da, O *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bize şöyle demişti:

'Ya Zübeyr! Ali ile şimdi sevişiyorsunuz. Sen onu seviyorsun o da seni seviyor. Fakat bir zaman gelecek, sen Ali'nin karşısına çıkacaksın. Fakat unutma, o gün sen haksızsın.' hatırlar mısın?" deyince Hz. Zübeyr'in benzi soldu. Dizi titredi ve olduğu yere çöktü. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. "Hatırladım Ya Ali" dedi. Helallik isteyip geri çekildi. Hakkı duyduğu anda geri çekilmişti. Aralarında sulh olmuştu, artık çatışma olmayacaktı. Herkes kendi çadırına çekilmişti.

Gece olunca sulh istemeyen münafıklardan bazılarının karşı tarafa ok atmaları sebebiyle savaş yeniden başladı. Hz. Ali tarafından kem talih birisi, bir viranede Hz. Zübeyr'i şehit etti. Bunu müjdelemek için koşa koşa Hz. Ali'ye geldi. Olayı anlattığında Hz. Ali dayanamayıp yere düştü ve bayıldı. Ayıldığında o adama "Ben de seni cehennemle müjdelerim. Çünkü Efendimiz'den *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, 'Zübeyr'i öldürenin cehennemlik olduğunu' duymuştum." dedi.[125]

Bunlar hakperest insanlardı, adamına; "İyi yapmışsın." demiyordu. Sahabe-i kiram efendilerimiz bu kadar hakperest olmalarına rağmen, yine de bir sürü ciğersûz hadiseyle karşılaşmışlar ve ihtilaftan kurtulamamışlardır.

Hakperestlikten Misaller

Ahmet bin Hanbel'in Müsned'inde şöyle bir vak'a yer alıyor: "Hz. Osman devrinde, sahâbe-i kirâm Hz. Osman ile beraber hacca gitmişlerdi. Halife, hac sırasında seferî kıldıracağı namazları dört rekât kıldırmıştı. Ashâb ona uymuştu ama fikir ayrılıkları vardı. Halifenin yanlış yaptığı kanaatinde olanlar, durumu ashâbın fukahâ-i seb'asından olan Abdullah b. Mesud'a sordular: "Ey Abdullah, Osman selefe muhalefet ediyor. Efendimiz *(sallal-*

125 Heysemi, Mecmeu'z-Zevaid, 7/235; İbn Hacer, el- Metalibü'l-Âliye, 4/301-303; Hâkim, el-Müstedrek, 3/367

lahu aleyhi ve sellem), Hz. Ebu Bekir ve Ömer hepsi de haclarında namazlarını seferî kılmışlardı. Ona itiraz etmeniz gerekmez miydi? Niçin itiraz etmediniz?"

İbn Mesud'un verdiği cevap tam bir sahabiye yakışır tarzdaydı: "Evet dediklerinizde haklısınız. Belki Osman hata yaptı. Seferî olarak kılması lazım gelirdi. Fakat eğer biz bu hac mevsiminde, bu hoş beldede halifeye itiraz edersek insanlar ikiye bölünecek, bunun sonucunda fitne ve kargaşa ortamı ortaya çıkacaktır. Aramızda fitne çıkmasındansa tahrimen mekruh olsa bile, gelin beraberce halifeye uyalım. Vebali, eğer hata ettiyse onun üzerinedir." dedi ve kalktı kendisi de dört rakât namaz kıldı ve kıldırdı."[126]

İlk bakışta yanlışı destekleme gibi görünen bu olayda, aslında büyük bir fitnenin önü alınıyordu. Bu ayrı bir sahabî basiret ve anlayışıdır ki hakperestliğin ayrı bir boyutudur.

Bu hususun önemine binaen birkaç misal daha vermek istiyorum:

Hz. Muaviye ile ilgili bir vakayı Ebu Ukayl anlatıyor: Muaviye bin Ebû Süfyan bir cuma günü hutbeye çıktı ve şöyle dedi:

"Mal, bizim. Ganimet de bizim. Bunlardan dilediğimize verir, dilediğimize vermeyiz."

Kendisine kimse cevap vermedi. İkinci cuma da aynı sözleri tekrar etti. Yine kimse cevap vermedi. Üçüncü cuma da bu sözleri tekrar edince, camide bulunanlardan biri:

"Şüphesiz mal bizim malımız, fey de bizim feyimizdir. Bunları bize vermeyeni kılıçlarımızla hesaba çekeriz." dedi.

Muaviye minberden indi. Bu zatı yanına çağırttı. Orada bulunanlar;

---

126 Tecrid-i Sarih Tercümesi ve şerhi, (Mütercimi Kamil Miras), 3/375-376, H. No: 564

“Bu adamın işi bitmiştir.” dediler. Sonra, Muaviye’nin huzuruna girdiler. Bir de ne görsünler, adam koltukta oturuyor. Muaviye oradakilere hitaben:

“Bu adam beni ihya etti. Allah da kendisini ihya etsin. Resûlullah’ın şöyle buyurduğunu işittim: “Benden sonra yalan yanlış birtakım şeyler söyleyen idareciler olacak. Bunların hataları düzeltilmeyecek. Böyle idareciler ve bunların hatalarını düzeltmeyen halk, maymunların kendilerini tehlikeye attıkları gibi kendilerini cehenneme atacaklar. “Ben de ilk cuma konuştum. Bana karşı çıkan olmadı. Resûlullah’ın zikrettiği kimselerden olmaktan korktum. Sonra ikinci cuma konuştum. Gene cevap veren olmayınca, kendi kendime ben de onlardanım, dedim. Üçüncü cuma da aynı şeyleri söyledim: “Bu adam kalkıp, kabul etmedi. Böylelikle beni ihya etti. Allah da onu ihya etsin.” dedi.[127]

Ömer bin Hattâb Resûlullah’ın *(sallallahu aleyhi ve sellem)* minberine çıktı, sonra şöyle dedi: “Ey insanlar size ne oluyor da kadınların mehirlerini çoğaltıyorsunuz? Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve ashâbı arasında mehir dört yüz dirhem ve daha az olurdu. Mehirleri çoğaltmak, Allah katında bir takva ya da bir şeref olsaydı siz bunda onlara yetişemezdiniz. Bir kişinin hanımının mehrini dört yüz dirhemden daha fazla arttırdığını ben kesinlikle bilmiyorum.”

Ravi anlatmaya şöyle devam eder: “Ömer minberden indi, Kureyş’ten bir kadın onun karşısına çıkarak; “Ey müminlerin emiri; kadınların mehirlerini dört yüz dirhemin üstüne çıkarmalarını insanlara yasakladın mı? dedi. O da: “Evet” dedi. Kadın: “Allah’ın Kur’ân’da indirdiğini işitmedin mi?” diye sordu. Ömer “O, hangisi?” diye sordu. Kadın: “Allah Teâlâ “Yüklerle mehir vermiş olsanız bile”[128] buyurmuyor mu?” dedi. Ömer: “Ey Allah’ım bağışla, bütün insanlar Ömer’den daha bilgili imiş.” diye-

---

127 Taberani, el-Mu’cemu’l-Kebir, 19/394, No:925; Heysemi, Mecmeu’z-Zevaid, 5/236

128 Nisâ sûresi, 4/20

rek döndü ve minbere çıktı: "Kadınların mehirlerini dört yüz dirhemden fazla yapmamanızı yasaklamıştım, dileyen malından dilediği kadar versin."[129] dedi. Onlar hak sözü duyduklarında böyle davranıyorlardı.

Memlekete hizmet edenler hakkı ve doğruyu bulduktan sonra ehak ve en doğruyu bulmak için aralarında ihtilafa düşüp tefrika çıkarmamalıdırlar.

Bediüzzaman Hazretleri'nin şu tespiti oldukça dikkat çekicidir: "Ey talib-i hakikat, madem hakta ittifak, ehakta ihtilaftır, bazen hak ehaktan ehaktır. Bazen hem de olur hasen ahsenden ahsen."

SUİZAN, TECESSÜS VE GIYBET HARAMDIR

Kardeşlerimizin kusurlarını araştırmakla mükellef değiliz. Meselelerimize hüsnüzanla yaklaşmalı ve katiyen gıybet yapmamalıyız. İmam-ı Azam: "Bir insanın davranışları yüzde doksan dokuz küfre, yüzde bir imana ihtimal verecek durumda olsa; yüzde bir ihtimali dikkate alıp o kişinin mümin olduğu sonucuna varmalısınız." der.

Fahr-i Kâinat Efendimiz, Müslümanların sulh ve birlik içinde olabilmeleri için, şunları va'zeder: "Buğz etmeyiniz, haset etmeyiniz, kusurları araştırmayınız, ey Allah'ın kulları kardeş olunuz!"[130]

Hadiste dikkat edilecek bir husus; "Ey Allah'ın kulları..." denmesidir. "Ey Müslümanlar" denmiyor. Yani bütün insanların kardeş olabileceği fikrini veriyor.

Aynı manaları muhtevi olan, birlik ve beraberliğimizin çok mühim ve temel esasını ifade eden şu âyeti kerime de oldukça dikkat çekicidir: "Ey iman edenler, zandan çok sakının. Çünkü zanların bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli hallerini araştır-

---

129 İbn Kesir, Tefsir, (Çeviri: Dr. Bekir Karlığa-Dr. Bedrettin Çetiner), 4/609

130 Buharî, Edep 57-58-62; Müslim, Birr 24-28-30; İbni Mace, Dua 5

mayın. Kiminiz kiminizi gıybet etmesin. Hiç sizden biriniz ölmüş kardeşinin cesedini dişlemekten hoşlanır mı? İşte bundan hemen tiksindiniz. Öyleyse Allah'ın azabından korkun da bu çirkin işten kendinizi koruyun. Allah tevvabdır, rahîmdir, tevbeleri kabul eder, merhamet ve ihsanı boldur."[131]

Unutmamak gerekir ki, suizan tecessüsün, tecessüs de gıybetin habercisidir ve bunlar iç içedir. Gıybet yapan bir toplum batar. Müslüman hüsnüzan etmeli, saf ve akıllı olmalıdır.

Ama unutmamalıdır ki, suizan yapmak ne kadar kötü ise bir kişinin suizana sebebiyet verecek bir iş yapması da o kadar kötüdür.

Ali İbn Huseyn anlatıyor: "Hz. Safiyye buyurdu ki: "Hz. Peygamber *(sallallahu aleyhi ve sellem)* itikafta iken ziyaret maksadıyla gece yanına uğradım. Bir müddet konuştuk. Sonra geri dönmek üzere kalktım. Uğurlamak üzere o da kalktı. Kapıya kadar gelmişti ki, Ensardan iki kişi oradan geçiyordu. Hz. Peygamber'i *(sallallahu aleyhi ve sellem)* görünce hızlandılar. Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Ağır olun." dedi. "Şu yanımdaki Huyey'in kızı Safiyye'dir." Onlar da: "Subhanallah, bu ne demek ey Allah'ın Resûlü?" dediler. Hz. Peygamber *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Şeytan insanlara damarlarındaki kan gibi nüfuz eder. Ben, onun kalplerinize bir kötülük atmasından korkarım." buyurdu."[132]

Bu dünya, etme bulma dünyasıdır. "Çalma kapısını, çalarlar kapını." demişlerdir. Siz başkaları hakkında suizan yaparsanız, sizin de hakkınızda suizanlar yapılır. Siz başkasının kusurlarını araştırırsanız, sizin de kusurunuzu araştıran insanlar çıkar. Siz başkasının gıybetini yaparsanız, sizin de gıybetinizi yapanlar elbette çıkacaktır.

131 Hucurât sûresi, 49/12

132 Buharî, İ'tikaf 8, 11, 18 Edeb 121; Ebu Davud, 79, (2470)

Unutmamalı ki, kendi kusurlarıyla uğraşanlar başkalarının kusurlarını göremezler. Başkalarının kusurlarıyla uğraşanlar da kendi kusurlarını göremezler. Kendi ayıp ve kusurlarımızla meşgul olmalıyız. Allah ahirette bizi başkalarının kusurlarından değil, kendi kusurlarımızdan hesaba çekecektir.[133]

Evet, bize düşen hüsn-ü zanda bulunmak, gıybet etmemek ve tecessüse dalmamaktır. Özellikle gıybete dikkat etmelidir. Değil ağızla gıybet yapmak, gözle, kaşla, jestlerle vs. hiçbir şekilde gıybet yapılmamalıdır. Hümeze sûresinde "İnsanları arkadan çekiştiren, küçük düşüren, kaş göz hareketleriyle alay eden kimsenin vay hâline!"[134] diye gıybet edenler aşağılanır.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (merhum), sûrelerin nazmına ve nazımdan çıkan manalara dikkat çektiği yerde, Hümeze sûresi ile arkasından gelen Fîl sûresinin nazmına dikkat çekerek der ki: "Hümeze sûresinden sonra Fîl sûresi geliyor. Eğer Hümeze sûresinde anlatılan kötü vasıflar, kötü amel ve ahlâklar bir cemiyette var ise, o cemiyetteki insanların akıbeti, Fîl sûresinde anlatılan ashâb-ı fîl'in ve Ebrehe ordusunun akıbeti gibi perişan olur."[135]

Suizan, tecessüs ve gıybet yapanlar, sadece ahirette cezasını çekmezler. Aynısını dünyada görmekle beraber, maddeten ve manen de helak olurlar.

HERKES KENDİ MESLEĞİNİN MUHABBETİYLE YAŞAMALIDIR

Birlik ve beraberliğimizin teşekkülü için her şahıs ve her meşrep kendi meslek ve meşrebinin sevgisiyle zuhur etmeli, başkalarında bulunan noksanların üzerine kendi kemalatını bina etmemeli, başkalarının kusurlarıyla uğraşmamalıdır. İslam haddizatında aksiyoner bir dindir. Onun taraftarları da aksiyo-

133 Detaylı bilgi için; 13. Lem'a 10. İşaret'e ve 18. Söz'e bakılabilir.

134 Hümeze sûresi, 104/1

135 Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, 9/447

ner olmalı, reaksiyoner olmamalıdır. Reaksiyonerlik, başkalarının çirkinliğini ve noksanlığını gösterip, onları yıkarak kendi varlığını gösterme gayretidir. Onların batıl olduğunu göstermek, onları sarsmak için zuhur etmektir. Aksiyonerlik ise kendi güzellik ve meziyetlerini ortaya çıkarmak, kendi hak noktalarını âleme neşretmek düşüncesiyle ortaya çıkmaktır.

İslam reaksiyoner değil, aksiyoner bir dindir. Efendimiz de tam bir aksiyon insanıdır. Aksiyon insanının özelliği, kendi meziyetlerinden zuhur eden zati güzellikleriyle Hak olan şeyleri anlatmak ve bunları yaymaktır. Reaksiyoner insan ise başkalarındaki eksikleri ön plana çıkararak kendindeki güzelliği anlatmaya çalışan kişidir. Reaksiyoner olmanın eksi yönü şudur; çirkinliklerini ön plana çıkarttığınız kişiler güzelleştiğinde, çirkin ve noksan duruma siz düşmüş olursunuz. Aynı durum reaksiyoner meslek ve meşrepler için de geçerlidir. Dolayısıyla reaksiyoner meslek ve meşreplerde ittifak olmaz. Ayakta durmak isteyenler kendi meslek ve meşreplerini sevmeli, onun muhabbeti içersinde olmalıdırlar.

Maalesef tarih boyunca insanların içine düştüğü hatalardan en büyüğü, başkalarını tenkit ve kendi işleriyle uğraşmamak olmuştur. Bugün siyasi partilerin ve grupların yaptığı hata budur. Osmanlı'nın Batıya karşı büyüyüp, Anadolu beylikleriyle uğraşmamasının ana sebebi budur. Vazifemiz, kendi hatalarımızı kapatmak, başkalarına da bu konuda yardımcı olmaktır.

Şeyh Edebâli'nin, Osman Gazi'ye Tavsiyeleri

Bu konuyla ilgili Şeyh Edebâli'nin, Osman Gazi'ye yaptığı şu tavsiyeleri hatırlatmak yerinde olur.

Ey Oğul!

Beysin, bundan sonra öfke bize,

Uysallık sana…
Güceniklik bize, gönül almak sana…
Suçlamak bize, katlanmak sana…
Acizlik, yanılgı bize, hoşgörmek sana…
Kötü göz, şom ağız, haksız tenkit bize,
Bağışlamak sana…
Ey oğul!
Bundan sonra bölmek bize,
Bütünlemek sana…
Üşengeçlik bize, uyarmak, gayretlendirmek,
Şevklendirmek sana…
Ey oğul!
Sabretmesini bil, vaktinden önce çiçek açmaz…
Şunu da unutma! İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın.
Ey oğul!
Yükün ağır, işin çetin, gücün kula bağlı,
Allah yardımcın olsun!…

NEFİS CÜMLEDEN EDNA, VAZİFE CÜMLEDEN ÂLÂDIR

Birlik ve beraberliğimizin teşekkül etmesi için Allah'ı, Peygamberlerini ve davamızı aziz tutmalı, nefsimizi ve ona ait olan herşeyi de zelil kılmalıyız. Fertler arasında bu anlayışın hâkim kılınması zaruridir. Bediüzzaman'ın tabiriyle: "Nefis cümleden edna, vazife cümleden âlâ" prensibini düstur etmeli; "Allah azizdir, O'na inananlar da azizdir. Peygamber şereflidir. O'nun izinden gidenler de… Benim inandığım ve uğrunda canımı verdiğim davam azizdir. Madem öyle, bu davaya hizmet eden herkes azizdir. Her inanmış kişi benden azizdir ve ben nefis noktasında kendimi temize çıkaramam." demeli ve

ortaya bir münakaşa mevzuu çıktığında, onur meselesi yapılmamalıdır.

Arkadaşımız bizi kızdıracak birşey söylediğinde "İzzet-i nefsime dokundu" diyoruz. Bu, haddizatında yanlış bir tabirdir. Bizim nefsimizin izzeti yoktur, olamaz. İzzet-i nefis peşinde koşan fertlerin oluşturduğu bir cemaatin, bir toplumun birlik ve beraberliğe ulaşması mümkün değildir. Nefse izzet değil zillet yakışır.

İzzet ve Şeref Allah'a Aittir Diyen Hz. Ömer

İzzet ve şeref Allah'a aittir, Peygamberimiz'e aittir ve onları seven insanlara aittir. İnsan, ferdiyeti ve beşeriyeti noktasında âcizdir, noksandır ve daima muhtaç durumdadır. Kişi ancak Allah'a sırtını dayamakla izzet ve şerefe nail olabilir. Bizlere önder olmuş, dev kamet Hz. Ömer'in meşhur olan şu kıssasını anlatmak yerinde olacaktır:

Mescid-i Aksa fethedilmiş fakat Hristiyan rahipler bir türlü anahtarları vermiyorlar ve: 'Bu anahtarı sizin Efendiniz'e vereceğiz.' diyorlardı. Hz. Ömer yanında kölesi ve hazineden aldığı devesiyle yola çıkmıştı. Binek bir tane olduğu için nöbetleşe biniyorlardı. Şehre yaklaştıklarında deveye binme sırası köleye gelmişti. Köle Hz. Ömer'e yalvarıyordu: "Efendimiz! Siz halifesiniz, Sizi bu şekilde görürlerse anahtarı teslim etmeyebilirler. Deveye binerseniz aziz sayar, itibar ederler." deyince, Hz. Ömer: "Allah bizi dinle aziz kıldı."[136] der. Biz başka bir şeyle aziz değiliz. Zaten bu şekilde şehre girince rahiplerin gönlünü fethetmiş ve rahipler anahtarları teslim etmişlerdi.

Evet, nefsi zelil görmek bir İslam nişanesi; nefsin peşinde koşmak ve onu yüceltmeye çalışmak ise firavunlaşmanın bir ifadesidir. Nefsin izzetinin peşinde koşanlar, hiçbir zaman birlik ve beraberliği teşekkül ettiremeyeceği gibi, ateşe benzinle koşmak-

136 M. Necati Bursalı, Hz. Ömer, 291; İmam-ı Şibli, Hz. Ömer ve Devlet İdaresi, (Çeviren: Prof. Dr. Talip Yaşar Alp), 1/237

tan başka bir şey yapmayacaklar ve iftiraka sebep olacaklardır. Nefsine izzet verenler, nefsini çok seviyor demektir. Nefsini çok sevenler de başkasını sevmezler.

"GELİN BİRLEŞELİM!" HAVARİLİĞİ YAPILMAMALIDIR

İttihat havarisi, birlik, beraberlik tellalı olmamak gerekir. Bir kısım talihsizler ortaya çıkıp; "Niye birleşmiyoruz, niye bir araya gelmiyoruz, niye parçalandık?" gibi sözler sarf ediyorlar. Böyle sözleri söylemek dahi ayrı bir iftirak mevzusudur. Gelin birleşelim demek; "Gelin bende, benim meslek ve meşrebimde birleşelim." demektir. Herkes aynı metodu uygularsa, bu da ayrı bir fitneye sebebiyet vermek, fitneyi körüklemek olur. Bu sebeple hiç kimse ittifak havariliği yapmamalıdır. Bizde bir ayrılık-gayrılık yoktur. Özellikle kendi bulunduğu yerde, milleti birliğe davet eden kişi, ittifak havariliği yaparken, başkalarını kötüleyerek yapıyor ve başka bir cemaatten birini kendine davet ediyor ve yine bunu birlik ve beraberlik adına yaptığını iddia ediyorsa, bu daha büyük bir fitnedir.

Büyük bir İslam sarayı düşünün ki, içerisinde yüzlerce oda bulunsun. İrili ufaklı odaların içinde de Müslümanlar var. Odalardan birindeki ayağa kalkıp: "Benim odamda olmayanlar İslam sarayında değildir." diyemez, "Arkadaşlar neden bir araya toplanmıyoruz, gelin bir odada toplanalım" diyemez. Çünkü sarayın belli bir kapasitesi, belli bir tertip ve düzeni vardır. Tek odada toplanmak, alanı daraltmaktır.

Talebelik yıllarımızda ilgilendiğimiz, kendisine dini anlatmaya çalıştığımız ateist bir arkadaşımız vardı. Başka bir arkadaş da bu arkadaşı kendi tarafına çekmeye çalışıyordu. ona: "Onlar sana yaramaz, sen bizimle gel." diyordu. Neticede ateist arkadaşımız bize karşı soğudu, sonrakileri de benimseyemedi. Sonra tekrar ateist oldu ve çekip gitti. Tamamen binanın dışında kaldı.

Herkesi kendi konumunda kabul ederek, insanlarla iyi diyalog kurmaya çalışmamız doğru olan tavırdır. Herkesi olduğu yerde görüp, kabul edip, meziyetleriyle iftihar edip, onların meziyetlerinin nâşiri olmak asıl birliktir.

İslam binası içinde başka odalarda yaşayanları kendi odamıza davet etmemeliyiz.

İslam çatısı altındaki bütün odaları ve içindekilerini de Müslüman kabul ederek hepsine birden, 'elhamdülillah' demeliyiz. Hele sadece kendi odamızı beğenip başka odaları ve odadakileri kötülememeliyiz. Tekfir ve tadlil etmemeliyiz.

HEDEFİMİZ DIŞ DÜNYA OLMALIDIR

Birlik ve beraberlik için Müslümanların hedefi ihya edilmemiş dünya olmalıdır. Çünkü hedefi, birbirini yutmak ve bu şekilde beslenmek olan cemaat ve topluluklar hiçbir zaman birlik ve beraberliği sağlayamamıştır ve sağlayamayacaklardır da.

Osmanlı Devleti kurulmadan önce Anadolu'da birçok beylik bulunmaktaydı. Germiyanoğulları, Aydınoğulları, Menteşoğuları, Karamanoğulları gibi. Müslüman ve Türk olan birçok beylik vardı ama hedefi, galip gelmekle birlik sağlamaktı. Söğüt'te küçücük bir beylik olan Osmanoğulları'nın hedefi ise dış dünya idi. Nasıl yapsam da şu Yeşil Bursa'yı alsam, ne yapsam da Rumeli'ye geçsem, Kostantıniyye'nin kalbine bir temren gibi saplansam ve ötelerin ötesine ulaşsam ve cihanı fethetsem..." diye düşünüyorlar, bu ruh ve idealizm ile yaşıyorlardı.

Osman Gazi'nin Fetih İdeali

Bir gün Osman Bey, Söğüt'te ellerini kaldırmış ve "Allah'ım artık söğüt ruhuma dar geliyor." demişti. Altı asır yaşayan büyük Osmanlı Devleti, bu ruhla Anadolu'da bulunan bütün beylikleri kendi içinde toplamış, kendi potasında eritmiş ve bütün bunları

aşarak köhne Bizans'ı fethetmişti. Ayrıca, Arap ve Fars dünyasını kendisinde toplamış, cihan imparatorluğu kurmuş, yaşadığı dünyaya birliği, dirliği ve adaleti getirmişti.

Birbirini hedef alan ve bu şekilde ayakta durmak isteyen cemiyetlerin içine fitne girecek ve cemiyetler parçalanıp gideceklerdir. Sünnetullah bu şekilde işlemektedir. Şayet iki dağ bir terazide karşı karşıya gelseler, bir küçücük taş ikisinin de dengesini bozabilecektir.[137]

Hem hasta olup, kendi derdiyle uğraşan bir insan, nasıl olur da dünya mücadelesi verebilir? Toplumu ve dine hizmet edenleri de bir vücut gibi düşünmemiz gerekmektedir. Kendisi hasta olanlar başkalarına hizmet edemezler. Kendimizle uğraşmamalıyız. Hedefimiz dış dünya olmalıdır. Bugün dahi, birbirimizle uğraştığımız için kalkınamamaktayız.

İhtilafın Akıbeti

İhtilafın akıbetiyle alakalı şu vaka her zaman anlatılır: Bir zaman iki kedi, bir peynir dükkanından peynir çalarlar. Peyniri bölüşemeyince, maymunu kendilerine hakem tutup eşit şekilde pay etmesini isterler. Bunun üzerine maymun hassas bir terazi getirip, peyniri iki eşit parçaya bölerek kefelere koyar. Bir taraf ağır basınca: "Eyvah, bu adil olmadı!" deyip büyük parçadan ısırır ve yermiş. Bu sefer öbür taraf ağır basınca bir ısırık da öbür taraftan alırmış. Bu birkaç defa tekrar etmiş. Kediler bakmış, peynir elden gidiyor, bari kalanları kurtaralım demişler. Tam kalan parçayı alacaklarmış ki, maymun: "Hop durun bakalım, bu parça da benim hakemlik ücretim." demiş. Kediler öylece kala kalmışlar.

Evet, Müslümanlar akıllı olup ellerindekini muhafaza etmeli, birbirlerine düşmemelidir. Hedefi dış dünya olmayan bir cemaat aksiyoner olamaz. Hareketin olmadığı yerde ise canlılık ema-

---

137 Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, Uhuvvet Risalesi

releri azalır, kokuşma başlar ve topluluk içten içe tefessüh etmeye başlar. Birbirini hedef alma da bu noktada başlar. Unutmamalıdır ki, göl ne kadar büyük olursa olsun, su durgun olduğu zaman balçık hâline gelir. Fakat, akan su –velev ki- parmak kalınlığında da olsa her zaman saf, berrak ve pırıl pırıldır.

Toplulukların sayısı az dahi olsa, dış dünyayı fethetme adına hareketli, canlı ve coşkun olanlar, daima kendilerini yenileyecek ve tertemiz olacaklardır. Dış dünyayı fethetmekten ümidini kesmiş olan, cami bahçelerinde, kıraathane köşelerinde bir kısır döngü içerisinde hükümet kurup, hükümet yıkan bir toplum, içten içe kokuşacak, tefessüh edecektir.

BİRLİK VE BERABERLİK İÇİN ADAVETE ADAVET, MUHABBETE MUHABBET ETMELİYİZ

Barış, saadet ve esenlik gibi manalara gelen "İslam" kelimesi, Müslümanlığın genel ifadesidir. Temelinde barış bulunan bir dinin mensupları olarak bizim lügatımızda da kin, nefret, intikam, adavet gibi sözcükler yoktur ve olamaz. Şayet bunlar lügatımızda bulunacaksa, Üstad Bediüzzaman Hazretleri'nin ifadeleri içerisinde: "Sen asıl nefsine düşmanlık et, adavete adavet et, kinine kin duy ve bunların mahvına çalış"[138] olmalıdır. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*: "Senin en azılı düşmanın içinde sakladığın nefs-i emmarendir."[139] buyurmaktadır.

Muhabbet sıfatı muhabbete layıktır. Muhabbetin layık-ı vechiyle yakıştığı en mükemmel varlık insandır. Bizler insanlara muhabbet beslemeliyiz. Muhabbet ise bizi birlik ve beraberliğe götürecektir. Aramıza muhabbet ektiğimizde mahsulümüz de ister istemez güzellikler olacaktır. Fakat aklınıza şöyle bir soru gelebilir: "Biz Müslümanlara sevgi ve muhabbetle yaklaşabiliriz. Ama gayrimüslimlere karşı tutumumuz nasıl olmalıdır? Özellik-

---

138 Bediüzzaman Said Nursi, 253
139 Acluni, Keşfü'l- Hafâ, S: 160, H. No:412

le son zamanlarda, hoşgörü ve diyalog hareketlerini nasıl karşılamalıyız?"

Bizdeki düşmanlık, kin vs. duygular zalimin, kâfirin veya bu fertlerden müteşekkil toplumların zatına değil, onların sıfatlarına olmalıdır. Düşmanlık zalime değil zulme, kâfire değil küfre olmalıdır. Başka bir tabirle Allah Teâlâ, vasıfları hak ve batıl olarak ayırmıştır. Tembellik, metotsuzluk, kendisi için yaşama duygusu gibi sıfatlar batıl; çalışmak, metod kullanmak, cömertlik, îsar duygusu gibi sıfatlar hak sıfatlardır. Sıfatlara düşman olunduğunda veya sıfatlar sevildiğinde objektif bir açı yakalanmış olunacaktır.

Bugün Türkiye'de ve İslam dünyasında oluşan fitne ve fesatın en büyük sebeplerinden biri, belki de odak noktası bu mevzudan kaynaklanmaktadır. Tebliğ ve irşâd yapacak kişilerin bu vasıflarla vasıflanması gerekmektedir. Şayet âlemlerin Efendisi Hz. Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Ebu Cehil'in sıfatlarına değil de şahsına düşman olsaydı, onu dine çağırmak için bir kere bile ayağına gitmezdi. Ama biz biliyoruz ki, Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Rabbini anlatmak için defalarca Ebu Cehil'in ayağına gitmiştir. Evet biz Müslüman bir kardeşimizde de olsa tembelliğe, yalancılığa düşmanız. Yine biz düşmanımızda da bulunsa çalışmaya, azme, sadakate hayranız. Hafız-ı Şîrazi bu meseleyi iki kelimeyle ifade eder: "İki cihanın rahat ve selametini iki harf tefsir eder, kazandırır. Dostlarına karşı mürüvvetkârane muaşeret ve düşmanlarına karşı ise sulhkârane muamele etmektir."

Aslında Hafız-ı Şirazî'nin bu sözünün kaynağı İnsanlığın İftihar Tablosu'na dayanmaktadır. O Mekke'de kavminden onca sıkıntı çektikten sonra, "Acaba Taif'teki anne tarafından akrabalarım beni anlarlar mı?" diye yola çıkmıştı. Ne acı ki Taifliler Peygamberimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Mekkelilerden daha kötü davranmış ve onu taşlamışlardı.

Taif'in dışında Mekkelilere ait bir bahçeye kendisini zor atmış ve şöyle dua ediyordu: "Ya Rabbi, kuvvet ve kudretimin en zayıf hâliyle, elimdeki çare ve vasıtaların en basitiyle, insanların gözünde ifade ettiğim en hafif şahsiyetimle senin huzurunda sana yalvarıyor, sana sığınıyorum. Ya Erhamurrâhimin!... Sen sıkıntı ve zulüm altında zayıf düşmüş olanların Rabbisin. Sen benim Rabbimsin. Sen beni kimlerin eline bırakıyorsun? Beni sertlik ve haşinlik içinde karşılayan bir yabancıya mı? Yoksa, davamda bana hüküm geçirteceğin bir düşmana mı? Gerçekte benim üzerime çöken bu musibet ve eziyet, şayet Sen'in bana karşı bir gazab ve öfkenden ileri geliyorsa, ben buna aldırış etmem ve gönülden tahammül ederim. Fakat Sen'den gelecek bir himaye ve koruyuş, her zaman çok daha hoştur. İster bu dünyada, ister ahirette, her işi belli bir nizamda gören ve karanlıkları aydınlığa boğan senin yüzünün nuru altında, inecek gazabından yahut bana musallat olacak öfkenden kaçıp korunabileceğim bir melce' arıyorum. Sen hoşnut oluncaya kadar benden ancak layık olduğu tövbe ve istiğfar vardır. Kuvvet ve kudret ancak Sen'dendir."[140] Şefkat Peygamberi kavmine beddua etmiyordu. Aksine: "Bana darılmadıysan gider onlara yine Seni anlatırım Allah'ım." diyordu.

Uhud savaşı sonunda da dişini kırmışlar, yüzünü kanatmışlardı. O büyük insan ellerini kaldırmış "Allah'ım sen bu kavmi affet. Onlar seni bilmiyorlar."[141] diye dua ediyordu. Bu şefkat kahramanını Kur'ân şöyle anlatır. "Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir. Kalbi üstünüze titrer, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir." [142]

Evet bizim dinimizin temellerinde şefkat vardır, merhamet vardır. Peygamberi bu şekilde hareket eden bir ümmet de O'nun

140 Süheyli, Ravdü'l-ünf, 1/237-238; Halebi, İnsanü'l-Uyun, 1/315-316

141 Kadı İyaz, Şifa, 1/78-79

142 Tevbe sûresi, 9/128

yolundan gitmelidir. Şayet bu yoldan ayrılacak olursak aşırı derecede taassup içine gireriz. İslam'a davet edeceğimiz insanlar da bizim hareketlerimiz sebebiyle küfürlerinde mutaassıp hâle gelir. Bu bizim hedeflerimizin dışına taşmaktır.

Necran bölgesinden Hristiyanlar geldiğinde Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* onlara : "Ey ehl-i kitap, gelin sizinle bizim aramızda ortak bir kelimeye; şöyle ki: Allah'tan başka bir ma'bud tanımayalım ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da, bazımız bazımızı Rab edinmesin. Eğer buna karşı yüz çevirirlerse o vakit şöyle deyin: "Şahit olun ki biz hakikaten Müslümanlarız."[143] diyordu. Biz de onun yolundan giderek insanlarla diyalog içinde olmalıyız. Ölçümüz bu olduğunda başkasına şefkat gösterecek ve kendi hatalarımızı görüp ıslahına çalışacağız.

Muhabbet Bütün Problemleri Halleden Bir İksirdir

"Sevmek, muhabbet etmek her devirde, en halledilmez sanılan meseleleri halletmiştir. Nefret, halledilme durumuna gelen meseleleri dahi karıştırmış, kin havayı öylesine bulandırmış, öfke, öylesine nazarları bulanık hâle getirmiş ki hakikatler, bakan insanların nazarında kendi kıymet, kendi şekil ve keyfiyetinden çok daha değişik ve tanınmaz hâle gelmiştir. Kâinatın mâyesi muhabbettir. Kâinatın Sanii'nin gayesi yine muhabbettir. Muhabbet Hâlık'tan, Sâni'den başlayarak bütün kâinat ağacının semalara doğru yükselen dalına, budağına doğru bir rabıtadır. Muhabbet, hilkat ağacının aşağıya doğru, yere doğru derinlemesine dal, budak salan, kök salan bir rabıtasıdır."[144]

TENKİTTEN ZİYADE TAKDİRLE MUKABELE ETMELİYİZ

Birçok sıfatla donatılmış olan insanın eleştirilecek ve tenkit edilecek çeşitli yönleri vardır. Eleştiri hem olumlu hem de olum-

143 Âli İmran sûresi, 3/64

144 M. Fethullah Gülen, Altın Nesil Konferansı, 1976, İzmir

suz yönde yapıldığı hâlde, tenkit sadece olumsuz tavrı ifade eder. Tenkit daima kötüye götürür. Tenkit nazarıyla ilme yaklaşan bir öğrenci, onun nurundan istifade edemez. Tenkit olumsuzlukları da beraberinde getirerek büyük tefrikalara yol açar.

Tenkit ettiğimiz insanları bir düşünelim. Hiç mi meziyetleri yok? Şüphesiz farkında olmadığımız nice güzellikler bu insanlarla bulunur. Fakat bizim ön yargımızı aşıp bunları fark etmemiz bize düşen bir sorumluluktur.

Tenkit zayıf insanın işidir. Takdir etmek ise yiğitçe bir davranıştır. Zaten; "İyiliğe karşı iyilik her kişinin kârı, kötülüğe karşı iyilik er kişinin kârı..." demişlerdir. Bizim vazifemiz başkalarının faziletini övmek, yüceltmek olmalıdır. Birlik ve beraberliğimizi sağlamak için özellikle geçmişte olan hadiselerin kritiğini yaparken, birbirimizi itham eder tarzdaki tenkitten kaçınmamız gerekmektedir.

Tenkitte gıybet, suizan ve tecessüs vardır ki, bunların hepsinide işlemek haramdır. Ayrıca tenkit etmemek bir Peygamber sünnetidir. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Uhud'da Ayneyn Tepesi'ne elli muharipten teşekkül eden bir okçu müfrezesini vazifelendirmişti. Başlarına Abdullah b. Cübeyr'i tayin etmişti. Resûlullah okçulara: "Düşmanı yendiğimizi görseniz de, size haber göndermedikçe yerinizden asla ayrılmayın." emrini iki defa tekrar etmişti. Daha sonra "Kuşların cesetlerimizi kapıştıklarını görseniz dahi, ben size adam göndermedikçe, asla yerinizden ayrılmayın." diye emretmişti. Savaşın başlarında Müslüman ordusu müşrikleri dağıtmaya başlamıştı. Hatta bir kısmı kaçıyordu. Bu tabloyu gören tepedeki okçuların sekiz-onu hariç diğerleri ganimet toplamak için mevzilerini terk etmişlerdi. Savaşı başından beri çok iyi takip eden müşriklerin kumandanı, henüz Müslüman olmayan Halit bin Velid okçuların ayrılmasıyla, yanındaki bir grupla tepeyi dolanmış ve Müslümanların arkasına geçmişti. Durumu gören, kaçmakta olan müşrikler de geri

dönünce Müslümanlar iki arada kalmış ve yetmiş şehit vermişti. Peygamber Efendimiz'in yüzüne miğfer saplanmış, ayrıca dişi kırılmıştı.[145] Uhud dönüşünde, ashabdtan bir kısmının savaş hengâmesinde Efendimizin tembihini dinlemeyip yerini terk etmesi bazı sahabilerin şehit olmasını ve kısmî mağlûbiyeti netice vermişti. Allahu Teâlâ da savaş sonunda tenkidi önlemek için şu âyeti indirmişti: "Onlar (o münafıklardır) ki kendileri savaşa çıkmayıp evde oturmaları yetmiyor gibi, birde kalkıp bilgiçlik taslayarak savaşta şehit olan arkadaşları hakkında: "Eğer, sözümüze kulak verselerdi böyle öldürülmezlerdi" derler. De ki: "Eğer iddianızda tutarlı iseniz haydin elinizden geliyorsa kendinizi ölümün elinden kurtarın bakalım."[146]

Bu âyet, aynı zamanda Uhud'a çıkmayalım, müdafaa harbi yapalım diyen sahâbe-i kirâmdan sağ kalanların, meydan savaşına çıkan ve orada şehit olan kardeşlerini tenkit etmemeleri ve tenkit kapılarını kapatmak için nâzil olmuştur.

Bediüzzaman'ın şu ifadesi ne kadar manidardır: "Haklı da olsa, haksız da olsa bu zamanda kardeşini tenkit eden haksızdır."

Birbirimizin kusurlarının üzerine atlayıp ortaya çıkarmak yerine, ayıplarımızı örtmemiz gerekmektedir. Muhakkak ki; en çirkin olayın ve en kötü insanın bile iyi yönleri vardır. Menkıbe olarak anlatılır: Bir gün Davut Peygamber *(sallallahu aleyhi ve sellem)* cemaatiyle birlikte giderken, yolun kenarında bir köpek leşine rastlarlar. Cemaatten birisi: "Ne kadar pis kokuyor" demiş. Bir diğeri : "Ne kadar kötü görünüyor." demiş. Davut *(aleyhisselâm)* ise: "Bu köpeğin ne güzel dişleri var." demiş. Evet her insan, olaylara kendi zaviyesinden, kendi aynasından bakar. "Güzel gören güzel düşünür. Güzel düşünen hayatından lezzet alır."[147]

145 İbn Sa'd, Tabakatu'l-Kübra 3/42, 476
146 Âli İmran sûresi, 3/168
147 Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, 457

Unutulmamalıdır ki; tenkit eden haklı dahi olsa haksızdır. Özellikle Türkiye gibi bir ülkede tenkit etmek tefrikayı doğuracaktır. Zira, nazik zamanlarda yapılan tenkit hüsran getirir. Savaş sırasında bir asker suç işlese bile ceza verilmez. Suçun cezasını, savaş sonunda mahkeme verir. Zira savaş sırasında suç işleyen askerin karşı cepheye geçme ihtimali vardır. Gözün hadekasına gelen bir kıl dahi gözü incittiği gibi, bu nazik zamanda çok küçük tenkitler çok büyük zararlar verir.

PROBLEMLERİ ÇÖZME YOLLARI

Bizim olaylara bakışımız yapıcı ve fikir vermeye dönük olmalıdır. Şayet eksiğini söylemek zorunda kaldığımız biri olursa, onu itham etmeden, tatlı bir üslupla söylemeliyiz. Müspet tenkit diyebileceğimiz böyle bir uyarıda bulunurken de şunlara dikkat etmeliyiz:

a) Uyarıda bulunacağımız kişi, bizi bu noktada kendisinden üstün görmelidir. Şayet bizi rüştünü ispat etmiş, otoriter bir kişi görmüyorsa ve onun nazarında bir mevkiimiz yoksa, böyle bir uyarıda bulunmak ters tepki verecektir. Hz. İbrahim'in sözünü babası Azer'in dinlememesi gibi bizim sözümüz de dinlenmeyecektir. O zaman kusurları söylemenin ve uyarmanın bir manası olmayacaktır.

b) Uyarıda bulunacağımız eksiklik bizde bulunmamalıdır. Aksi taktirde; sigara içen bir babanın, sigara içen evladına: "Sigara içme!" demesindeki duruma düşmemiz mukadderdir. Bu mevzu ile ilgili Kur'ân-ı Kerim'deki; "Ey iman edenler, niçin yapmadığınız şeyleri söylüyorsunuz?"[148] ve "Halka iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz yoksa?"[149] âyetleri bize yol göstermektedir.

148 Saf sûresi, 61/2
149 Bakara sûresi, 2/44

c) Kur'ân'ın tabiriyle "kavl-i leyyin", yani; tatlı ve yumuşak bir üslup kullanmalıyız. Bunu sadece sözlerimizle değil fiillerimizle de ifade edebiliriz.

Nitekim Hz. Hasan ve Hüseyin efendilerimiz bir gün yanlış abdest alan birisini görürler. Aralarında nasıl uyaracaklarını konuştuktan sonra: "Amcacığım bizim aramızda hakem olur musunuz? Bakın hangimiz daha doğru abdest alıyoruz." derler. Abdestleri bitince adamcağız tebessümle ikisine bakarak:" İkiniz de doğrusunuz. Yanlış abdest alan benim, evlatlarım." der.

d) Muhatabı hafife almadan söylemeliyiz.

e) Umum cemaat içerisinde tenkit şeklinde değil de, düzeltici bir üslupla, müspet cümlelerle kişiyi irşad etmeliyiz.

f) Sevdiklerinin aleyhinde olmayıp, sevdiklerini methederek anlatmalıyız.

g) Anlatan şahıs, muhataplarının nazarında, konuşması, giyinmesi ve hareketleriyle sevimli olmalıdır. Sempatik olmalı, antipatik olmamalıdır.

VESİLELER MAKSAT YERİNE KONULMAMALIDIR

Vesileler maksat yerine konulmamalıdır. Birlik ve beraberliği sağlamak için vesilelerle maksatların birbirinden tefrik ve temyiz edilmesi şarttır.

Binaenaleyh, Allah *(celle celâluhu)* için yapılan hizmetleri de iki ana grupta ele alabiliriz :

I- Maksat Hizmetler: Doğrudan doğruya hakkın anlatılmasıdır.

II- Vesile Hizmetler: Asıl maksadı, hakkı anlatmaya zemin hazırlamak için yapılan hizmetlerdir.

Maksadımız hiçbir zaman bir şahsa veya bir gruba bağlanmak olmamalıdır. Bunlar ancak vesile olabilirler. Bunları vesile ederek Hakk'a ulaşmak maksat olmalıdır.

Kitap okumak veya bunları başkalarının nazarına vermek de önemli değildir. Önemli olan bunlarla hakiki imanı elde edip, zevk-i ruhaniye çıkıp Allah'ın emirlerine uymaktır. Maksat hizmetlerin mücahedesini yapmalı, vesilelerin, meslek ve meşreplerin mücadelesini yapmamalıyız.

Bu alem-i İslam adına çok büyük bir talihsizliktir. Bizler hizmet ederken vesilelere takılmamalıyız. Vesileleri de değerlendirip, maksat hizmetlere ulaşmalı sonra onu da aşarak maksudu bizzat olan Allah'a ulaşmalıyız.

Bâtıl Vesilelerle Hakk'a Hizmet Olamaz

Ahirzamanda iftirakın mühim âmillerinden biri de batıl vesilelerin kullanılmasıdır. Halk arasında yaygın olarak, hadis diye nakledilen "Düşmanınızın silahıyla silahlanın." sözü kullanılır ancak, böyle bir hadis yoktur. Düşmanın silahıyla silahlanmak pasiflik ifadesidir. Düşman bir silah icat edecek, sonra siz onun silahıyla silahlanacaksınız. Böyle bir anlayış olamaz. Eğer düşmanın silahıyla silahlanmaktan maksat, düşman kendi, batıl davasını savunurken, biz de aynısı yapalım manasında ise bu anlayış zaten doğru değildir.

Kur'ân-ı Kerim'de: "Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın. Savaş atları yetiştirin ki bu hazırlıkla Allah'ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı ve onların ötesinde sizin bilemeyip de ancak Allah'ın bildiği düşmanları korkutup yıldırasınız."[150] âyeti vardır.

Düşmanın silahıyla silahlanmak nerede, düşmana karşı hazırlıklı olmak nerede! Bu âyet, düşman hangi noktalardan taarruz ederse, özellikle o noktalarda sizin daha önceden güçlü kuvvetli olmanız gerekiyor demektir. Şimdi bazı kişiler düşmanların silahıyla silahlanmalıyız deyip, inançsızlar, kendi batıl davaları için, hangi batıl yolları deniyorsa, yanlış kıyas ile aynı yolları deneyerek batıl davanın saliklerine benzemeye çalışıyorlar ki, bu

150 Enfâl sûresi, 8/60

doğru bir tutum değildir. Çünkü hak davanın vesilesi hak olmalıdır. Batıl vesilelerle Hakk'a hizmet mümkün olamaz.

Ömer Muhtar ve askerleri İtalyanlara karşı savaşırken, çölün ortasında İtalyan birliklerini kıstırırlar ve yok ederler. O İtalyan birliği kumandanının seriyye olarak etrafa gönderdiği bir teğmen ve iki askeri geri geldiklerinde Ömer Muhtar ve askerlerine teslim olurlar.

Ömer Muhtar'ın askerlerinden biri, bir kurşunla, teslim olan askerlerden birini öldürür. Ömer Muhtar vuran askere mâni olur ve:

- "Biz esirleri öldürmeyiz" der. Askeri:

- "Ama onlar öldürüyorlar ya!" deyince Ömer Muhtar,

- "Onlar bizim hocamız değildir." der.

Evet birileri bir şey yapıyor diye, biz de aynı şeyi yapamayız. Düşmanı rehber ittihaz eden bir milletin ve bir grubun rıza-yı ilâhiyi elde etmesi mümkün değildir. Batıl davanın vesileleri bâtıl olabilir, ama hak davanın vesileleri batıl olamaz. Bize akıbet murattır. "Hak yücedir. Onun üzerinde hiçbir şey yoktur."[151] Batıl davada olanlar, batılı vesile yaparak muvaffak olabilirler. Ama biz yapamayız. Bizim dışımız içimiz gibi, içimiz de dışımız gibi olmalıdır.

Kur'ân-ı Kerim'de, yirmi beş peygamberin, hayatı boyunca mücadeleleri anlatılmış ve o peygamberlerin şahsında toplanan hak vasıf ve vesilelerinden bahsedilmiştir.

Peygamberlerin şahsı, hak vesile ve amelleri yaşamada bizim için numune-i imtisaldir. "Allah sizin cisimlerinize ve suretlerinize bakmaz. Fakat kalplerinize ve (ondan sudur eden) amellerinize bakar."[152] hadis-i şerifi de bu noktaya dikkat çeker.

Allah'ın değer verdiği şey hak vasıflardır. Birliğe giderken, dikkat etmemiz gereken hususlardan biri budur. Bütün Müslü-

---

151 Buharî, Cenaiz 79.

152 İbn Mace, Sünen, Zühd H. No: 4143

manlar güzel ahlâkla mütehallik, hak vasıflarla muttasıf ve hak amellerle âmil olsalar, daha çok kaynaşacak; birbirlerini, tenkit etmeyecek, birbirlerine karşı itimat ve güven hasıl olacak, birbirlerini daha çok seveceklerdir. Böyle âli bir milletin ve cemaatın arasında da, melekleri kıskandıracak kadar müthiş bir kardeşlik meydana gelecektir.

ÇİLEYİ BERABER OMUZLAMAK

İttihat ve ittifak, çile çekerek, kalbi olgunluğa ermiş insanların yapabileceği bir şeydir. Çile çekerek İslam davasında ham iken pişmiş ve olgunlaşmış, kalbi olgunluğa erişmiş insanlar birlik ve beraberliği oluştururlar. Ham ruhlar, çilesizler, Müslümanlığı atalarından miras alan mirasyedi kişiler, en küçük meselelerde dahi münakaşa edecek ve hiçbir zaman anlaşamayacaklardır. Bir nesli altın nesil yapan vasıflardan biri çiledir. Asr-ı saâdetin son devrini karıştıranlar çilesizlerdir.[153]

Asr-ı saadetin son devrini karıştıranlar Mekke'de her gün dayak yiyenler, başı kaynar sulara sokulanlar değil, özellikle daha sonra İslam'a girmiş, İslam'ın çilesini çekmemiş Müslümanlığı hazır bulmuş insanlardır.

Çileyi ve İslam'ı çok iyi bilen Bediüzzaman Hazretleri hayatında en küçük bir fitneye sebep olmadığı gibi bir tek Müslüman'ın dahi aleyhinde konuştuğu vâki değildir. O: "Kimin imanı varsa benim kardeşimdir." demiştir. Kendisine eziyet edenlere dahi hakkını helal ettiğini ifade etmiş ve onlara asla beddua etmemiştir.[154]

Altın nesil çileli olacaktır ve merhale merhale çile çekecektir. Belki varacağı ufka varmadan kendi tükenecek; ama ona basıp geçecekler, muvaffak olacaklardır. Sa'yinin semeresini, terlemesinin, yorulmasının, yıpranmasının semeresini beklemeyecek. "Ben öleyim başkası var olsun, başkaları yaşasın benim haya-

153 M. Fethullah Gülen, Altın Nesil Konferansı, 1976, İzmir
154 Bediüzzaman Said Nursi, Tarihçeyi Hayat, 568

tımla. Ben ter dökeyim, kan dökeyim, ızdırap çekeyim ama başkaları mesut olsun.” diyecektir.

Çile insanın her an ölmesi, demektir. Çile hayatla ölümün vuruşması, boğuşması demektir.

Çile çekmeyen insanlar canlı değildir. Yeknesak bir hayat yaşayanlar; hayatın gerçek zevkinden mahrum, kem talih kimselerdir. Çilesizlerin, esasen ruh verebilmesi de mümkün değildir.

Bütün asırları karıştıran kimselerin çilesizler olduğu görülür. Bütün kötü düşüncelerin verasında çilesizlik vardır. Hatta nur ve saadet asrını karıştıranlar dahi çilesizlerdir.

Sahabi işin çilesini çekmişti ve muzdaripti. Ama sonradan ortaya çıkan birtakım kimseler bu işi hazmedememişlerdir. Onun için kendi devirlerinde hayat-ı içtimaiye de iç bulanmalar, baş dönmeleri, bakış bulanmaları oldu. Ve derken insanlar birbirine girdi, sürtüşmeye başladı. Bütün bu hadiseleri, çilesiz insanlar hazırlayıp sahneye sürüyor ve insanları fitneye itiyorlardı.

Herkesin bir çilesi vardır. Zengin fakir olur; çilekeş olur. Aziz bir insan zelil olur; çilekeş olur. Soylu bir insan kadir kıymet bilmez kimseler içinde kalır; çilekeş olur ve ilim adamı; ilminin kadri kıymeti bilinmediği zaman çilekeş olur. Fakat bütün bunlardan öte her şeyde olduğu gibi çile konusunda da ufku tutan şüphesiz nebilerdir.

Hadis imamları rivayet ediyor:

Uhud dönüşüydü herhâlde, o, kolun kanadın kırıldığı, Allah Nebî’sini koruyan etten kemikten kalenin duvarlarına bütün küfür hıncının yüklendiği; korkunç taşlamaların meydana geldiği Uhud, sona erdikten sonra Medine’ye dönülmüştü, gönüllerde yara vardı, vücutlarda yara vardı, ızdıraplı, çileli bir cemaat vardı.

Hz. Aişe sordu muhteşem zevcine:

- Ya Resûlallah! Uhud’dan daha çetin bir gün gördünüz mü? Daha fazla meşakkate maruz kaldınız mı?

Mahzun Peygamber acı acı tebessüm etti. İçinde daima hüzün vardı.

- Kavmimden çok çektim. Mekke beni dinlemeyip sinesinden attığı zaman, arz edeceğim hakikatlere ma'kes gönül aradım. Beni duyacak, arz ettiğim şeylerle doyacak, dolacak ve sonra çevreye bunları intikal ettirecek aşina gönüller aradım. Uzaktan yakınım saydığım Amr'ın oğullarına yanaştım. Mes'ud, Abd-i Yaleyh ve bir de Habible, hâlimi arz ettim. Ben Allah'ın Nebîsiyim, dedim. Beni dinleyin dedim. Eğer dinlerseniz, aziz olursunuz; dinlemezseniz başkaları ile beraber zelil olursunuz, dedim.

Onlardan bir tanesi istihza mahiyetinde şöyle dedi :

- Eğer sen Allah'ın peygamberiysen; ben Kâbe'nin örtüsünü çalarım. (Bunun altında çok çirkin bir istihza vardır.)

Öbürü şöyle dedi:

- Gayri bundan böyle seninle oturup konuşamam. Çünkü sen Peygambersin. Yani "burnun büyüktür senin" demek istiyordu. Üçüncüsü de aynen şöyle dedi:

- Allah senden başka gönderecek insan bulamadı mı?

Bir büyük insan düşünün; kâinat, yüzü suyu hürmetine yaratılmış. Bir büyük düşünün; melekler tül gibi üzerinde titriyor. Bir büyük insan düşünün; Allah'ın matmah-ı nazarı. Bütün kâinata bakıyor, sonra O'na bakıyor; "Kalbin nasıl dostum?" diyor. Ve o kalp, kalbi ne olduğu belli olmayan bir kısım nâdanlar tarafından kırılıyor.

Keşke bu kadarlıkla kalsaydılar. Taif'in bütün serkeş çocuklarını da topladılar. O, büyük çilekeşin geçeceği yolun sağına soluna dizdiler: "Taşlayın şu mecnunu" dediler. "Mecnun" diyorlardı. O, bir bakıma insanlara hakkı anlatan Hakk'ın mecnunuydu; Hakk'ın matlubuydu, maksuduydu. Ama onların kasdettiği manada mecnun değildi.

O'nun geçtiği yoldan başına taşlar yağıyordu. Başına rahmet yağan insanın başına taşlar yağıyordu. Vücuduna taşlar temas ediyordu. Belki O'nun vücuduna temas eden her taş bir kan parçası ile yere düşüyordu. Bu kan, cennetteki ırmaklardan daha çok azîzdi. Bu kan Hz. Zekeriyya'nın kanından da azîzdi. Eğer rahmeti sonsuz o Nebînin karşı çıkması olmasaydı, damlası yere düştüğü an Allah kâinatı yıkardı. Ama O istemiyordu. Gönlü kâinatlar kadar genişliyordu. "Sakın ya Rabbi!" diyordu.

Sen Erhumürrahiminsîn.

Vücudundan kanlar aka aka Taif'in kenarında bir ağacın altına oturmuş, kendi kendine dertleniyordu. Kendi kendini kınıyordu. O dakikada şöyle diyordu: "Allah'ım zaafımı sana şikâyet ediyorum, yani (haşa) tutarsızlığımı sana şikâyet ediyorum. Bu saldırılar karşısında dayanamayışımı sana şikâyet ediyorum diyordu.

Biraz sonra meleğin siyanet kanatlarını açmış başında beklediğini gördü. Eğer o müsaade ederse; o kavmin, o cemaatin başlarına dağları koyma teklifi ile gelmişti. İşte o zaman Nebiler Nebîsi irkilir, titrer ve:

- "Hayır ya Rabbi! Nesillerinden bir tek insan hidayete erecekse; hayır ya Rabbi!" der.

Çile esasen aşk gibi kendi kendine sevilir. Ama günde birkaç defa minarenin başından kuyunun dibine inmeyen insana bunu anlatmak mümkün değildir. Yusuf gibi kuyuya inip kovaya binmedikten sonra esasen Mısır'a vezir olmanın imkânsız olduğunu herkes bilir fakat, bunu anlatmak mümkün değildir. İnsanın iz'anı tamamen başka bir şeydir.

Çile, dermanı kendi içinde olan bir derttir, onu yaşayan esasen başka derman aramayacaktır.

Ama bunu anlamak çok zordur. Dermanın, dert içinde olduğunu idrak edemeyen bunu anlayamayacaktır.

Derman arardım derdime,

Derdim bana derman imiş.

Şuuruna ermeyen bunu anlayamaz. Kahrı, lütfu bir bilmeyen bunu anlayamaz. Mevla'ya niyaz ederim, bize anlatsın bunu."[155]

MÜKÂFAT SADECE ALLAH'TAN BEKLENMELİ

Birlik ve beraberlik için yaptığımız hizmetin mükâfatını dünyada beklememeliyiz.

Bediüzzaman Hazretleri: "Dünya darü'l-hizmet, âhiret darü'l-ücrettir." diyor. Yaptığımız hizmetlerin karşılığında maddi ve manevi hiçbir şekilde ücret beklememek bizim prensibimizdir. Bu ücret bir teşekkür olsa onu da beklememeliyiz. Bizim vazifemiz, bize düşeni en güzel şekilde sadece ve sadece Allah rızası için yapmaktır. Hak için hizmet yaptıktan sonra hak iddia etmek fitnenin kaynağıdır. "Ben bu ülkeye şu kadar hizmet yaptım öyle ise benim şu kadar söz hakkım olmalı". "Ben şu işleri yaptım da beni anlayamadılar." sözleri düsturlarımızın dışındadır. Böyle bir şeye ihtiyaç hissetmeden, tevessül etmeden hareket etmek peygamberlerin değişmez prensipleridir.

Bütün Peygamberler Mükâfatı Allah'tan Beklemişlerdir

"Kardeşleri Hûd onlara şöyle dedi: "Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin. Bu hizmetten ötürü sizden hiçbir ücret istemiyorum; benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülalemindir."[156]

"Kardeşleri Sâlih onlara şöyle dedi: "Hâlâ inkar ve isyandan sakınmayacak mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir

155 M. Fethullah Gülen, Altın Nesil Konferansı, 1976, İzmir

156 Şuarâ sûresi, 26/124-127

bir elçiyim. Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin. Bu hizmetten dolayı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülalemindir."[157]

"Kardeşleri Lût onlara şöyle dedi: "Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin. Bu hizmetten dolayı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülalemindir."[158]

"Eykeliler de peygamberlerini yalanladırlar. Kardeşleri Şuayb onlara şöyle dedi: "Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin. Bu hizmetten dolayı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülalemindir."[159]

Bu ve bunun gibi âyetlerde peygamberler ortak bir lisanla: "Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülalemindir."[160] demişlerdir.

İhlas risalesinde de anlatıldığı gibi;[161] hizmet yapanlar makamlara talip oldukları an, makamın tek, taliplerin ise müteaddit olması kavgaya sebebiyet vermektedir. Ayrıca ikinci mektupta Bediüzzaman Hazretleri hediyeyi sünnet olmasına rağmen kabul etmeme sebebini söylerken: "Biz peygamberlere ittiba etmekle mükellefiz. Bütün peygamberler hizmetlerinin karşılığında bir mükâfat talep etmemişlerdir. Ola ki bir hediye, ben hizmet yapmışım da veriliyor gibi bir ücrete mukabil görülebilir. Ve içimdeki özüm, ihlâsım, zayi' olup zedelenebilir." hususlarına dikkat çekmiştir. Yâsin sûresinde geçen: "Sizden bir ücret istemeyen, sizden

157 Şuarâ sûresi, 26/142-145

158 Şuarâ sûresi, 26/161-164

159 Şuarâ sûresi, 26/176-180

160 Şuarâ sûresi, 26/124-142-161-176

161 Bediüzzaman Said Nursi, 20.Lem'a

hiçbir menfaat beklemeyen, dosdoğru yolda yürüyen kimselere uyun."[162] âyetini de burada mevzu münasebetiyle nazara verir.

"Ancak yaptığımız hizmet karşılığında beşeri ihtiyaçlarımızı karşılamak için ücret almayacak mıyız veya bu alınan ücretleri nasıl değerlendirmeliyiz?" gibi sorular aklımıza gelebilir. İhlâs risalesinde; "Ücret beklenilmez, belki verilir. Verildiği zaman bu benim hizmetimin karşılığıdır denilmez. Denilse ihlâsı kaybeder." şeklinde bir izahat vardır.

Milletimiz çok vefalı bir millettir. Hakk'a hizmet edenlerin daima ellerinden tutmuş, onları desteklemiştir. Hatta onların vakitleri zayi olmasın diye bütün ihtiyaçlarını görmüşlerdir. Öyle ise, biz sadece ve sadece Allah rızası için Hakk'a hizmet etmeliyiz. "Dünya darü'l-hizmet, ahiret darü'l-ücrettir." prensibine sadakat içerisinde yaşamalıyız.

Şayet hizmet edenler, yaptıkları her hizmetin karşılığında mükâfata talib olurlarsa ki bu mükâfata talib olanlar çok olacağından herkeste bencillik duygusu ortaya çıkar. Ücret ve makama talip olmak kardeşler arasındaki rekabeti, artırarak uhuvveti bozar ve bunun sonucunda birlik ve beraberlik kaybolur, fitne ve rekabet ortaya çıkar.

"Bir makama çoklar namzet olur. Maddî ve manevi her bir ücrete çok el uzanabilir. O noktadan müzahame ve rekabet tevellüt edip, vifakı nifâka, ittifakı ihtilafa tebdil eder.

İşte bu müthiş marazın merhemi, ilacı ihlâstır. Yani, hakperestliği nefisperestliğe tercih etmekle ve Hakk'ın hatırı, nefsin ve enaniyetin hatırına galip gelmekle, nasdan gelen maddi ve manevi ücretten istiğna etmekle hüsn-ü kabul ve hüsn-ü te'sir ve teveccüh-ü nassı kazanmak noktalarının Cenâb-ı Hakk'ın vazifesi ve ihsanı olduğunu ve kendi vazifesi olan tebliğde dahil olmadığını ve lazım da olmadığını ve onunla mükellef olmadığını bilmekle ihlâsa muvaffak olur, yoksa ihlâsı kaçırır.

162 Yasin sûresi, 36/21

Îsâr Ufkunda Kardeşlik

Sahabelerin sena-i Kur'âniye'ye mazhar olan " îsâr hasletini" kendimize rehber etmek gerekir. Yani, hediye ve sadakanın kabulünde başkasını kendine tercih etmek ve hizmet-i diniyenin mukabilinde gelen menfaat-i maddiyeyi istemeden ve kalben talep etmeden, sırf bir ihsan-ı ilâhi bilerek insanlardan karşılamaktır. Dine hizmetin mukabilinde dünyada bir şey istenilmemelidir ki ihlâs kaçmasın. Maişetlerinin temin edilmesini istemekle haklıdır. Hem zekâta da müstahaktırlar. Fakat bu istenilmez; belki verilir. Verildiği vakit, hizmetimin ücretidir denilmez. Mümkün olduğu kadar kanatkârâne olmak ve daha müstahak olanların nefsini kendi nefsine tercih etmek gerekir sırrına mazhariyetle, bu müthiş tehlikeden kurtulup ihlâsı kazanabilir.[163]

"Hizmette ileri, ücrette geri olmak." şaşmaz prensibimiz olmalıdır. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Hayber savaşında Allah'ın izniyle galebe çalmış ve Hayber' i fethetmişti. Fetih esnasında elde edilen bazı ganimetleri orada bulunan bazı gazilere taksim etmek istemişti. İsmini bilemediğimiz meçhul bir sahabi:

- "Ya Resûlallah! Ben buraya ganimet için gelmedim." der. Parmağıyla boğazını işaret ederek: "İşte şuracığımdan bir ok yiyeyim de Allah yolunda şehit olayım diye geldim." dedikten sonra harb meydanına dalar ve parmağıyla işaret ettiği aynı yerden bir ok yiyerek şehit olur.[164]

Büyük insanlar mükâfata tenezzül etmezler. İşini yapar ve Meryem anamızın Hz. İsa'yı *(aleyhisselâm)* dünyaya getirip, insanlığa hediye ettikten sonra "...Keşke bu iş başıma gelmeden öleydim, adı sanı unutulup gitmiş biri olaydım."[165] dediği gibi derler.

Unutulmamalıdır ki, yapılan iş sonucunda mükâfat beklenirse iki tür tehlikeyle karşılaşılır:

---

163 Bediüzzaman Said Nursi Lem'alar, 21. Lem'a

164 Nesai; Cenaiz, 61, H. No: 1952.

165 Meryem sûresi, 19/23

a) Şayet beklediği mükâfatı alırsa ahirette alacağı ecir ve sevaptan mahrum olup karşılığını bu dünyada almış olur.

Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*: "Bir mümin dünyada çokça hayır işler, salih amel yapar, sonra da ölür. Mahşerde defteri önüne açılır ve bakar ki yaptığı hiçbir iyiliği defterinde yok, kaydedilmemiş. Der ki: "Ya Rabbim! Ben dünyadayken şu kadar hasenat işlemiş, bu kadar iyilik yapmıştım bunları göremiyorum." Allah *(celle celâluhu)* da şöyle cevap verir: "Gün gelir, kâfirler cehennem ateşinin karşısına tutulurken şöyle denilir: "Bütün zevklerinizi dünya hayatınızda kullanıp tükettiniz, onlarla sâfâ sürdünüz. Artık bugün dünyada haksız yere büyüklük taslamanız ve dinden çıkıp fasıklık etmeniz sebebiyle zelil ve hor eden bir azap ile cezalandırılacaksınız."[166]

Ömer b. Hattâb'ın rivayet ettiği "Ameller ancak niyetlere göredir. Her kişiye ancak niyet ettiği şey vardır. Kim Allah ve Resûl'ü için hicret ederse, onun hicreti Allah ve Resûl'ü içindir. Kim de dünyadan bir şeye isabet etmek veya bir kadını nikâhlamak için hicret ederse, onun hicreti de niyet ettiği şey üzeredir."[167] hadisi de konumuzu aydınlatmaktadır.

b) İkinci olarak, kişi mükâfat bekleyip de göremediği zaman, yaptığı işin semeresini göremediği için, aşkı şevki kırılır. Daha sonra: "Niçin bana makam vermediler ve şöyle bir mükâfat vermediler? Ben bu kadar hizmet ettim, şimdi niçin adam yerine koymadılar?" gibi düşünce kaymalarına maruz kalabilirler.

Yaptığımız hizmetleri hâlisane ve sadece Allah rızası için yapmalı, ücretini de: "Benim mükâfatımı verecek olan yalnız Allah Teâla'dır."[168] âyeti gereği sadece Allah'tan beklemeliyiz.

---

166 Ahkâf sûresi, 46/20

167 Buharî, Bedû'l-vahy, 1

168 Hûd sûresi, 11/29

“SADECE BENİM MESLEĞİM HAKTIR” DEMEMELİ

Herkes “Benim mesleğim, benim meşrebim, benim fikrim haktır, güzeldir diyebilir. Fakat hak ve güzel olan, sadece benim meslek ve meşrebimdir” diyemez.

Bediüzzaman Hazretleri: “İslamiyet selm ve müsâlemettir. Dâhilde niza ve husumet istemez.” demektedir.

“Ey Âlem-i İslamî! Hayatın ittihatta. Ger ittihat istersen düsturun bu olmalı:

“HÜVEL HAKKU” yerine “HÜVE HAKKUN” olmalı. “HÜVEL HASEN” yerine “HÜVE AHSEN” olmalı…

Her müslim kendi meslek, mezhebine demeli: “İşte bu haktır; başkasına ilişmem. Başkaları güzelse, benim en güzelidir.” Dememeli: “Budur hak, başkaları battaldır. Yalnız benimkidir güzeli; başkaları yanlıştır, hem çirkindir.”

Zihniyet-i inhisar, hubb-u nefisten geliyor, sonra maraz oluyor, niza ondan çıkıyor.[169]

Kişi: ‘Benim mesleğim, fikrim, görüşüm, ekolüm, yolum daha güzeldir. diyebilir. Zaten böyle kabullenmese, gittiği yolu benimsemez, o yoldan gitmez. Hanefî mezhebinde olan bir insan, kendi mezhebini diğerlerinden üstün tutmadığı takdirde o mezhebin peşinden gitmez. Seleflerimiz kendi tuttukları meslek için benim mesleğim güzeldir veya benim mesleğim en güzeldir dememişlerdir. Meselâ, bir şehy efendiye bir mürid gelirdi ve ona intisab ederdi. Mürid nefis terbiyesi ile belirli bir noktaya gelince, o efendi: “Evladım senin bundan sonra benden alacak bir şeyin yok. Sen en iyisi falan bölgede yaşayan büyük zata git, dersini ondan almaya devam et.” derdi.

İmam-ı Şâfî gibi büyük bir insan, İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe’nin kabrine yakın bir yerde sabah namazını kılmış, İmam-ı Âzam’a saygısı sebebiyle kunûtu terk etmiştir. Bu İma-

---

169 Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, 697-698

mın: “Bazen Iraklıların mezhebini tatbik ederiz.”[170] dediği de rivayet olmuştur. Bu ne güzel anlayıştır. Şimdi ise, “Sadece benimki güzel başkasının ki güzel değildir, çirkindir, sadece ben hidayetteyim, diğerleri dalalettedir hatta kâfirdir ve cehenneme gidecektir.” denilebilmektedir . Böyle bir düşüncenin ne kadar yanlış olduğu açıktır. Böyle bir düşünce şüphesiz iftiraka götürür ve fitneyi körükler.

Büyüklerde Büyüklük Alameti Tevazudur

Meslek ve meşreb, bir şahsa bağlı ise o şahıs, kendi nefsini herkesinkinden daha aşağı görmelidir. Eğer kendisini bütün şahıslardan üstün görüyorsa, benliğini aşamamış bu insan zaten nâkıs bir insandır. Bir grubun önderi olan kişi, hiçbir zaman kendi şahsını ölçü olarak vaz’ etmemelidir.

Hayatını İslam’a adamış, onun yücelmesi için var gücüyle çalışmış büyük insan Bediüzzaman yüz binlerce talebe yetiştirmiş, risaleler yazmıştır. Ama kendisine: “Allah bu dini racul-u fâcirlerle de te’yit eder. İşte sen o racul-u fâcirsin. Ey Said! Sen dîne hizmet ettim diye gururlanma, bu hizmetler bu kitaplar benden çıkmış, deme. Üzümün güzelliği kuru çubuğuna verilemez. Sen de kendini böyle kabul etmelisin.” diyerek bizlere sağlam ölçüler vermektedir.

Üstad Hazretleri bir başka yerde aynayı kendine tutarak bize tercüman olur.

“Ey fahre meftun, şöhrete müptelâ, medhe düşkün, hodbinlikte bihemta sersem nefsim! Eğer binler meyve veren incirin menşei olan küçücük bir çekirdeği ve yüz salkım ona takılan üzümün siyah kurucuk çubuğu; bütün o meyveleri, o salkımları kendi hünerleri olduğu ve onlardan istifade edenler o çubuğa, o çekirdeğe medh ve hürmet etmek lâzım olduğu, hak bir dava ise;

170 Hayrettin Karaman, İslam Hukukunda İçtihat, 221

senin dahi sana yüklenen ni'metler için fahre, gurura belki bir hakkın var.

Hâlbuki sen, dâim zemme müstahaksın. Zira o çekirdek ve o çubuk gibi değilsin. Senin bir cüz-i ihtiyârın bulunmakla, o nimetlerin kıymetlerini fahrin ile tenkis ediyorsun. Gururunla tahrib ediyorsun ve küfranınla ibtal ediyorsun ve temellükle gasbediyorsun.

Senin vazifen fahir değil, şükürdür. Sana layık olan şöhret değil, tevazudur, hacalettir. Senin hakkın medih değil istiğfardır, nedamettir. Senin kemalin hodbinlik değil, hüdabinliktedir. Evet sen benim cismimde âlemdeki tabiata benzersin. İkiniz, hayrı kabul etmek, şerre merci olmak için yaratılmışsınız. Yani, fail ve masdar değilsiniz. Belki münfail ve mahalsiniz. Yalnız bir tesiriniz var: O da, hayr-ı mutlaktan gelen hayrı, güzel bir surette kabul etmemenizden şerre sebep olmanızdır. Hem siz birer perde yaratılmışsınız. Ta güzelliği görülmeyen zahiri çirkinlikler size isnad edilip Zat-ı Mukaddese-i İlahiyyenin tenzihine vesile olasınız. Hâlbuki bütün bütün vazife-i fıtratınıza zıt bir suret giymişsiniz. Kabiliyetsizliğinizden hayrı, şerre kalbettiğiniz hâlde, Halikınızla güya iştirak edersiniz. Demek; nefisperest, tabiatperest gâyet ahmak, gâyet zâlimdir.

Hem deme ki: "Ben mazharım. Güzele mazhar ise, güzelleşir." Zira, temessül etmediğinden mazhar değil, memer olursun.

Hem deme ki: "Halk içinde ben intihab edildim. Bu meyveler benim ile gösteriliyor. Demek ki meziyetim var." Hayır, haşa! Belki herkesten evvel sana verildi; çünkü, herkesten ziyade sen müflis ve muhtaç ve müteellim olduğundan en evvel senin eline verildi."[171] Burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur. Üstad Hazretleri kendi nefsi adına böyle demiş olsa da biz öyle düşünmeyiz. Zira o hayatı boyunca nefsine hiç hisse vermemişti.

171 Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, 226-227

Özellikle büyük zatlar, peşinden gelenleri kendisine değil, savunduğu ulvi prensiplere bağlamışlardır. Bir şahıs kendisini öne çıkarırsa, arkasındakiler onun hakkında ifrat-ı muhabbete girer. “Şeyh uçmaz, müridi uçurur.” sözü gereği, artık mürid şeyhine başka gözle bakar. Onu su üstünde yürütür.

a) Muhabbet nazarı, kusuru görmez.

b) İfrat-ı muhabbetin bir şeyi olduğundan fazla görmesi onun şe’nindendir.

Seven sevdiğinin kusurunu görmez. Ve onu olduğundan büyük görmek ister.

HER HAK HER YERDE SÖYLENMEMELİ

Her söylediğin hak olmalı. Ama her hakkı söylemek senin hakkın değildir.

Bir olaya üç türlü tepki verilir:

a) Yalan söylemek

b) Doğru söylemek

c) Sükût etmek

a) Yalan söylemek: Dinen haramdır. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*: “Münafığın alameti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler. Vaad ettiğinde yerine getirmez. Emanete ihanet eder.”[172] buyurmaktadır. Görüldüğü gibi yalan münafıklığın ilk alametidir. Yalan, kudret-i ilâhiyyeye atılan bir iftira, hikmet-i rabbâniyeye zıt bir tutum, ahlâk-ı âliyeyi yakıp, kavuran bir ateştir. Nev-i beşeri geri bırakan, Müseyleme ve emsalini rezil-rüsvay eden yalandır.

b) Doğru söylemek: Bizi kemâlâta götüren, terakkiyâtın mihveri, âlem-i İslam’ın nizamı, sahabe-i kirâmı bütün insanların üstüne çıkaran bir nur, Efendimiz’i *(sallallahu aleyhi ve sellem)* arş-ı âlâya çıkartan ışık, doğruluktur.

172 Buharî, İman 34, Edep 69; Müslim, İman 107-109

c) Sükût etmek: “Söz gümüş ise sükût altındır.” demişler. Her şeyde olduğu gibi sükût da, yer ve zamanına göre güzeldir. Çoğu zaman halka her bildiğinizi anlatamaz, her haberi açıklayamazsınız. Ya seviyeleri düşüktür veyahut da ortam müsait değildir. Bu durumda size düşen susmaktır.

Bazı insanlar, maalesef Müslümanlığın her şeyini, anlatmak mükellefiyetindeymiş gibi bir mantıkla, her doğruyu her an anlatmaya çalışmaktalar. Bu ise İslam’ın prensiplerine ters düşer. Böyle bir tutum bir zaaftır ve bu, iftiraka götüren ana sebeplerden biridir.

HASET İFTİRAKA SEBEPTİR

Birliğimiz için dünyevî ve uhrevî işlerde hased etmemeliyiz. Dünya işleri haset etmeye değecek bir metaa değildir.

Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bir gün oturarak namaz kılıyordu. Hz. Ömer izin almış ve hücre-i saadete girmişti. “Hayırdır ya Resûlallah, hasta mısınız? dedi.” “Efendimiz, hayır ya Ömer, açlık” deyince koca Ömer ağlamaya başladı. Allah Resûlü’nün ağlama sebebini sorması üzerine “Kisranın kralları, saraylarında sefa sürsün de benim Efendim, âlemlerin Efendisi burada açlık çeksin. Buna üzülüyorum.” dedi. Efendimiz “İstemez misin ya Ömer, dünya onların, ahiret bizim olsun.”[173] dedi. Ve şöyle devam etti: “Ey Ömer, şayet dünyanın, Allah’ın katında sineğin kanadı kadar kıymeti olsaydı, onlar bir yudum suyu içemeyeceklerdi.”[174] buyurdu. İşte Allah Resûlü’nün dünya metaına karşı tutumu.

Bir zaman Behlül Dânâ, Harun Reşit’in huzuruna çıkar. Harun Reşit :

- “Hocam gördüğün gibi dünyadaki en büyük ve değerli göreve sahibim. Bana öğüt verin de hilafeti daha güzel yöneteyim.” der.

173 Tirmizi, Zühd 13; Hâkim, el-Müstedrek, 4/306

174 Buharî, Tefsir (66), 2; Müslim, Talak 31

Behlül Dânâ kendi kendine: "İlimden daha değerli meslek mi var şu dünyada." diye düşünür ve Harun Reşit'e

- "Ey Allah'ın halifesi! Bir çölde olsaydınız ve günlerce de aç ve susuz kalsaydınız ve neredeyse siz ölmekte iken: "Hilafetinizi bana verirseniz size bir bardak su vereceğim desem hilafetinizi bana verir misiniz?" diye bir soru yöneltmiş, O da:

- "Evet veririm." deyince, Behlül:

- "Harun! Allah'tan kork, bir bardak suyu içsen ve sonra çıkartamasan ben de sana: "Saltanatını bana verirsen içtiğin suyu çıkartacağım desem, saltanatını bana verir misin?" demiş. Harun yine tereddütsüz:

- "Evet, tabii veririm." demiş. Bunun üzerine Behlül Dânâ:

- "Harun! Bir bardak su kadar değeri olmayan, saltanat ile ne diye gururlanıyorsun..." demişti.

Bu örneklerin yol göstericiliğinde biz de dünya metaına hırsla temayül etmemeliyiz.

Dünya malına karşı hırs, bütün beşerin tabiatında vardır. Bizler bu hırsın yönünü müsbete çevirmeli, müsbete kanalize etmeliyiz. Yoksa, haset gıpta damarını tahrik ederek iftiraka ve sonra da fitneye sebebiyet verebilir.

Bediüzzaman Hazretleri "Hatta en latif en güzel bir hakikat-ı imâniyeyi muhtaç bir mümine bildirmek ki; en mâsumâne, zararsız bir menfaattir. Mümkün ise, nefsinize bir hodgâmlık gelmemek için, istemeyen bir arkadaş ile yaptırması hoşunuza gitsin. Eğer, "Ben sevap kazanayım, bu güzel meseleyi ben söyliyeyim." arzunuz varsa, çendan onda bir günah ve zarar yoktur. Fakat mâbeyninizdeki sırr-ı ihlâsa zarar gelebilir."[175] diyerek dine ait mevzuları anlatmada bile başkalarını tercih etmeyi öğütlüyor

Ahireti kazanmak için önemli olan şey haset değil, takva ve ihlâs ile amel etmektir. Beşeriyet tarihinde bu manada ilk ihtilaf

175 Bediüzzaman Said Nursi, Lemalar, 167

Hz. Adem'in çocukları Habil ile Kabil arasında olmuştur. Kur'ân-ı Kerim "Onlara Adem'in iki oğlunun gerçek olan haberini oku. Onların her ikisi birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş, öbürününki kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, kardeşine "Seni öldüreceğim" dedi. O da: "Allah, ancak müttakilerden kabul buyurur, dedi. Yemin ederim ki, sen beni öldürmek için el kaldırırsan ben seni öldürmek için sana el kaldırmam. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım. Ben isterim ki sen, kendi günahınla beraber benim günahımı da yüklenesin de cehennemliklerden olasın. Zalimlerin cezası işte budur! "Bu sözler Kabil'in hırsını kamçıladı. Nefsi, kardeşini öldürmeyi ona kolay bir şey gösterdi. O da onu öldürüp ziyan edenlerden oldu."[176] şeklinde bu olayı anlatmaktadır.

Uhrevî işlerde başkalarına gıpta etmeli ve güzel işler yapmalıyız. Günümüz Müslümanları birbirlerinin yaptığı güzelliklere haset etmeyip, birbirlerini destekledikleri zaman birlik ve beraberliğe ulaşacaktır. Hased, bir mümin kardeşinde olan şeyin, onda olmasını istememektir. Bu ise ihlâsa zıttır. İhlas gidince iflas gelir. Rûhî, fikrî, kalbî iflas içinde olan insanlarda da ittifak olamaz.

HER İNSANA KENDİ HİSSİYATI İÇİNDE YAKLAŞMALIYIZ

Her insanı, olduğu konumda kabul etmemiz gerekir. Çevremizdekileri kendi çizgimize getirme gayretinde olmamalıyız. Hz. Peygamber *(sallallahu aleyhi ve sellem)*: "Ben farzları yapmakla mükellef olduğum gibi, insanları idare etmekle de mükellefim."[177] buyurmaktadır. İnsanları idare etmekten kasıt, şuna bir yüzle, buna ayrı bir yüzle görünmek değil, herkesi kendi hissiyatı içinde, kendi konum ve düşüncesinde kabul ederek, muamele etmektir.

176 Mâide sûresi, 5/27-30

177 Acluni, Keşfü'l-Hafâ, 258 H. No: 679

Hem ittifak etmek için, temelde birlik yeterlidir. Teferruata girmek ihtilafa yol açacaktır. İnsanları idare ederken daha önceki prensiplerde geçtiği gibi insanları tahkir ve tezyif etmeden herkesi bir insan olarak kabul ederek hareket etmeli, kusurlarını setredip, onlara göz yummalıyız. Fazilet ve meziyetleriyle de iftihar etmeliyiz.

İTTİHAT VE İTTİFAK, BASİRETLİ İTAAT İLE MÜMKÜNDÜR

İttihat ve ittifak, halkın idarecilerine basiretli itaati, idarecinin de raiyyetini gözetmesiyle sağlanabilir.

İnsan kâinatın merkezidir. Her şey insan içindir. Devlet, ihtiyaçları ortak olan insanların oluşturdukları bir düzen, bir sistemdir. Dolayısıyla bizim ihtiyacımızı görmeleri için seçtiğimiz kişiler bizi görüp gözetmelidir.

Üst, alt için yaşamalıdır. Üstte bulunanlar, idaresi altında bulunanları kölesi olarak görmeyip, aksine onların hizmetçisi olmalıdır.

İslam'da kayıtsız şartsız baştakine, itaat yoktur. Basiretli itaat vardır. Allah'a isyanın emredildiği noktada itaat yoktur. Ayrıca idarecinin istişare yapması gerekir. İstişare şarttır. Kur'ân-ı Kerim de: "İşleri onlarla müşavere et."[178] âyeti ve: "Onlar, öyle kimselerdir ki Rablerinin çağrısına kulak verip, namazı hakkıyla ifa ederler. İşlerini istişare ile yürütürler, kendilerine nasip ettiğimiz imkânlardan hayırlı işlerde sarf ederler."[179] âyeti istişarenin önemini anlatır.[180]

Bu hususta, bir de Hz. Peygamber'den *(sallallahu aleyhi ve sellem)* örneklere bakmak gerekir. Hudeybiye antlaşmasından sonra, hac yapmadan geri döneceğiz diye sahabeye emir verir.

---

178 Âli İmran sûresi, 3/159

179 Şûrâ sûresi, 42/38

180 Bakara sûresi, 2/30

Ve herkesin ihrama girip kurbanını kesmesini söyler. Fakat sahabe ihtimal haccı tamamlarız ümidiyle bu emre uymaz. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bundan rahatsız olur ve eşine sitemvârî: "Bunlar beni dinlemiyorlar." der. Eşi ise "Ya Resûlallah, sen tıraşını ol, ihramdan çık. Onlar da senin yaptığını yapacaktır." demiş. Hz. Peygamber de eşinin dediğini yapmış, ashâb da O'nu taklit etmiştir.[181] Vahiy ile müeyyed olan bir Peygamber dahî istişare ediyorsa, idareci mevkiinde olan diğer insanların, başına buyruk iş yapmaları kabul edilemez.

Peygamber Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Mekke döneminde böyle bir sistem kurmamıştı. Bir grup sahabeyi Habeşistan'a gönderdiğinde, başlarında kimse yoktu. Habeş Melik'i Necâşî bir soru sorunca, herkes birbirinin yüzüne bakar. Sonra Ca'fer b. Ebî Talip ileri çıkarak cevap verir.[182] Fakat, Medine döneminde, "imam-cemaat" münasebeti kurulmuştur. Hatta Resûl-ü Ekrem *(sallallahu aleyhi ve sellem)*: "Üç kişi bir yere gittiğinizde, içinizden birisi imam olsun."[183] demiştir.

Hz. Ömer: "Üç kişi yola çıktığı zaman, aralarında, birini kendilerine başkan seçsinler. Onların tâyin ettiği bu başkan, Resûlullah'ın tayin ettiği başkan sayılır" der.[184] Bu işe o kadar önem vermiştir ki, Bedir ve Uhud gibi savaşlara çıktığı zaman yerine, Medine'de bir kişiyi imam tayin etmiştir. Uhud'a çıkarken yerine sahebe-i kiramdan âmâ olan, Abdullah İbn Ümm-ü Mektum'u imam olarak bırakmıştır.[185]

Allah'a İsyanda Kula İtaat Yoktur

Lidere, Allah'a isyanı emrettiği noktalarda itaat edilmez. Bu konu ile alakalı şu olay nakledilir: Hz. Ali *(radıyallahu anh)* anla-

---

181 Buhari, Şurut 15.

182 İbn Hişam, es-Siretü'n –Nebeviyye, 1/264-269

183 Ebû Dâvûd, Cihad 87, H. No: 2608-2609

184 el-Hindî, Kenzü'l-Ummâl, 3/344 H. No: 1409

185 İbn Hişam, es-Siretü'n –Nebeviyye, 3/52

tıyor: Resûlullah, Ensardan birisini bir seriyyeye kumandan tayin etti. Seriyyeyi yola çıkarırken, kumandanlarını dinlemelerini ve ona itaat etmelerini de emretti. Askerler bir mesele dolayısıyla, kumandanlarını kızdırdılar. Kumandan:

- "Odun toplayın." dedi. Topladılar.

- "Ateş yakın." dedi. Yaktılar.

- "Resûlullah, beni dinleyip, bana itaat etmenizi emretmedi mi?" diye sordu.

- "Emretti." dediler.

- "O hâlde, girin ateşe." dedi. Birbirlerine bakıştılar. Ve:

- "Biz ateşe girmeyiz. Resûlullah'a gideriz." dediler. Kumandanın öfkesi yatıştı. Ateş söndü. Medine'ye döndükleri zaman bu hadiseyi Resûlullah'a anlattılar. Resûlullah:

- "Şâyet ateşe girselerdi bir daha çıkamazlardı. Ancak meşru olan hususlarda itaat etmek lazımdır." buyurdu.[186]

Kur'ân-ı Kerim'de "...Allah'a, Resûle ve sizden olan ûlülemre de itaat edin."[187] buyurulmaktadır. Yek vücut olup O'nun *(celle celâluhu)* yolunda hizmet edebilmemiz için, şefkatli idarecilere ve başındakine itaat eden cemaate bu devirde, her zamankinden daha çok ihtiyacımız bulunmaktadır.

İslam, İmarete Teşvik Etmez

Bu arada, liderlikle alakalı şu konuya değinmek yerinde olacaktır. Her ne kadar buraya kadar idarecinin lüzumuna değinsek de, İslam dini hiçbir zaman idareci olmayı teşvik etmemiştir. Kur'ân-ı Kerim'de, Furkan sûresinde "Muttakîlere önder eyle bizi!",[188] şeklinde bir âyet bulunsa da İslâm'ın genel tavrı imamete talip olunmaması yönündedir.

186 el-Hindî, Kenzü'l-Ummâl, 3/170
187 Nisâ sûresi, 4/59
188 Furkan sûresi, 25/74

Ashâbın İmaretten Kaçınması

Râfi anlatıyor: “Resûlullah, Amr b. Âs kumandasında Zatü’s-Selâsil’e bir ordu göndermişti. Orduda, Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer ve ashâbın diğer ileri gelenleri de vardı. Medine’den hareket edip Cebel-i Tay’ denilen bir yerde konakladılar. Hz. Ömer:

- “Bir kılavuz bulun.” dedi.

- “Râfi b. Amr’dan başka kılavuz yok. O aynı zamanda iyi bir casus. Güçlü bir yiğittir.” dediler.

Savaş sonunda, karargâha geldim. Hz. Ebûbekir’i arayıp buldum. Kendisine:

- “Ey sofrasında helal yemek yenen zat! Ashâb arasında seni arayıp buldum. Bana öyle şeyler söyle ki, onları tatbik ettiğim zaman, ben de sizin gibi olayım.” dedim.

- “O hâlde parmaklarınla say.” dedi.

- “Peki sayıyorum.” dedim.

- “Tek Allah’tan başka ilah olmadığına, ortağı bulunmadığına, Muhammed’in O’nun kulu ve Resûlü olduğuna şahadet edersin. Namazını kılarsın. Malın varsa zekâtını verirsin. Haccını ifa edersin. Ramazan ayında orucunu tutarsın. Tamam mı?” dedi.

- “Tamam.” dedim.

- Diğerlerine gelince: “İki kişiye de olsa başkan olma.” dedi.

- “Başkanlık, sadece sizin gibi Bedir’e iştirak edenlere mi has.” dedim.

- “Senin ve senden daha aşağı olanların da başkan olacağı günler yakındır. Allah, peygamberini gönderince insanlar İslam’ a girdiler. Bir kısmına Allah doğru yolu gösterdi. Onlar kendiliğinden İslam’a girdiler. Bir kısmı da Allah’ın zimmetini kabul ederek onun dostları oldular. Bir kimse başkan olunca, halk ondan şikâyetçi olur, hakkını alamazsa, Allah başkandan, halkın, intikamını alır. Sizden birinizin komşusunun davarı çalınsa,

komşusuna kızgınlığından dolayı buna sevinse hiç de iyi olmaz. Komşu Allah'ın himayesindedir." dedi.

Aradan bir sene geçtikten sonra, Hz. Ebûbekir halife seçildi. Hayvanıma binip yanına gittim.

- "Ben Râfi'im. Şu şu yerlerde senin yardımcın idim." dedim.

- "Tanıdım." dediler.

- "Beni başkan olmaktan men etmiştin. Kendinse, bütün Ümmet-i Muhammed'e başkan oldun." dedim.

- "Evet. Kim, Müslümanlar içinde Allah'ın kitabını hâkim kılmazsa, Allah ona lânet eder." dedi.[189]

Hz. Osman Abdullah b. Ömer'e:

- "Gel, halka kadılık et." dedi. O da:

- "Beni mazur gör, ey müminlerin emiri." dedi.

- "Hayır, seni mazur göremem. Seni kadı yapmaya niyet ettim. Değilse kendim gider, bu meselede hüküm verirdim." dedi. Abdullah ise:

- "Acele etme, Resûlullah'ın, Allah'a sığınan gerçek kurtarıcıya sığınmış olur buyurduğunu işittim." dedi. Hz. Osman,

- "Doğrudur." dedi. İbn Ömer:

- "Ben de kadı olmaktan Allah'a sığınırım."

- "Baban kadılık ederken seni kadı olmaktan men eden ne?" diye sordu. O da:

- "Resûlullah'ın şu sözlerini işitmemdir: 'Kim kadı olur, yanlış hüküm verirse, cehennem ehlinden olur. Kim de âlim bir kadı olur, adil hüküm verirse, mesuliyet altına girmeden Allah'a kavuşmak ister.' İşte bu sebeple kadılık etmek istemiyorum." dedi.[190]

İbn Ömer anlatıyor: Hz. Osman beni kadı tayin etmek istedi. Ben de kadı olmak istemedim ve:

---

189 Heysemi, Mecmeu'z-Zevâid, 5/202

190 Heysemi, Mecmeu'z-Zevâid, 4/193

- Resûlullah'ın şu sözlerini işittim: "Kadılar üç gruptur. Bir grubun alnı ak, diğer iki grubu ise cehennemdedir. Haksız ve kafasına göre hüküm veren helak olur. Adaletle hüküm vereninse alnı ak olur."[191]

İmamet, mesuliyet makamıdır. Onlar bu mesuliyeti çok iyi biliyorlardı. Onlara "Dicle'nin kenarında, kurt koyunu kapsa, onu da adl-i ilâhi sorar Ömer'e mahşerde." dedirten duygu bu duyguydu. Bediüzzaman Hazretleri: "Bize en lazım olan ihlâstır. Sonra ihlâs yine ihlâs, sonra sebat, sonra sadakat ve en son serseriliği bırakıp itaat etmek gerekir. Cemaata dahil olanın, nizama riayet etmesi ona farzdır. Kendi şahsi kabiliyet ve karakteri meşru alanda dahi olsa cemaatin nizam ve ahengini bozuyorsa sağından ve solundan yontulmalı ve törpülenmelidir." der.[192]

ALEYHTE GELEN HABERLERİ TAHKİK ETMEDEN KABUL ETMEMELİDİR

Fertler veya cemaatler, vahdetlerini bozmamak ve dağılmamak için, kendi lehlerine ve aleyhlerine gelen haberleri tahkik etmeden hükme varmamalıdırlar.

Zira Cenab-ı Hak bu konuda şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler, herhangi bir fasık (çizginin dışına çıkmış biri) size bir haber getirecek olursa, onu iyice tahkik edin, doğruluğunu araştırın. Yoksa gerçeği bilmeyerek, birtakım kimselere karşı fenalık edip sonra yaptığınıza pişman olursunuz."[193]

Bu âyetin iniş sebebi olarak şöyle bir rivayet vardır :

"Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Velid bin Ukbe'yi Benî Mustalık'a vali ve zekât memuru olarak göndermişti. Onunla, bu kabile arasında bir kin olduğundan; yaklaştığı zaman karşısından gelen atlıları, kendisini öldürecek sanmış, korkmuş geri dönmüştü. Resûlullah'a varıp onlar dinden döndüler, zekâtı vermeyi reddettiler, demişti. Resûlullah da öfkelenmiş ve on-

191 Heysemi, Mecmeu'z-Zevâid, 3/193

192 Bediüzzaman Said Nursi, Münazarat, 53

193 Hucurât sûresi, 46/6

larla harp etmeyi düşünmüştü. Bu âyet bunun üzerine inmişti. Bir rivayette de Hâlit bin Velid'i göndermiş, gözetlemişti. Ezan okuduklarını hatta gece namazı bile kıldıklarını görmüş ve zekâtlarını da ona teslim etmişlerdi. Hâlit bu şekilde geri dönmüştü."[194]

Bu vakada göze çarpan unsurlar şunlardır:

1) Bu haberi getiren kişi bir sahabedir.

2) Fısk, büyük günah olarak ifade edilmiştir.

3) Âyetin sonunda: "Sonra bilmeden bir topluluğa sataşırsınız da yaptığınızdan pişman olursunuz." ifade vardır.

Sahabe-i kiram arasında bile böyle vakalar gerçekleşirken, bizlerin oturup, "Hangi habere ne kadar itimat etmeliyiz?" diye bir kere daha düşünmemiz gerekmektedir. Eğer size sahabe ağzıyla dahi bir haber gelse araştırınız. Şahsa güvenerek getirdiği habere de mutlak itimat edilmemelidir.

Şimdi, kim sahabî kadar emin ve faziletli olabilir ki! Öyleyse şahsına itimat ettiğimiz şahısların bile, getirdiği haberlerde fısk olma ihtimali varsa, diğer insanların getirdiği haberleri aynen kabul etmek akıl kârı mıdır?

Adil hakemlik yapabilmek ve isabetli karar verebilmek için, aleyhinde haber getirilen şahsı da dinlemek, ona da söz hakkı vermek, objektif ve doğru olabilmenin şartıdır.

Bu bela ve musibetlere karşı, vahdetimizin bozulmaması için birbirimizin hakkında gelen haberleri tahkik etmeden kabul edip bir hükme varmamalıyız.

Anonim bir söz vardır: "Komutanın birisi, yan yana dizili onbeş askerden ilkine: "Süleyman çavuş komutan oldu." demiş. Neferler kulaktan kulağa haberi nakletmişler. On birinci ere geldiğinde söz: "Süleyman çavuş öldü." şekline dönüşmüştür. Müslüman her zaman için saf ama zeki olmalıdır. Duyduğu sözü araştırmadan kabul etmemelidir. İslam dininde araştırmanın

194 İbn Kesir, Tefsir, (Çeviri: Dr. Bekir Karlığa-Dr. Bedrettin Çetiner), 13/7402

ehemmiyeti büyüktür. Zina gibi bir meselede dört tane şâhid-i sadık bulunmadan hüküm verilemez. Şahit dörtten az olursa, diğer şahitlere iftira ettikleri için ceza verilir.

Server-i Ekrem *(sallallahu aleyhi ve sellem)*: "Kişiye her duyduğunu söylemesi günah olarak yeter."[195] buyurmaktadır. İslam'da fert ve cemiyet hakkında jurnalcilik ve ispiyon haramdır. Günümüzde cemaat veya şahıslar büyük bir hata yaparak kendi meslek ve meşrebini takviye etmek, ona kuvvet kazandırmak için başkalarının kusurlarını söylemektedirler. Böyle bir tutum bizi fitneye götürür, bu da câiz değildir. Birlik ve beraberlik için doğru yerden, doğru haber almaya çalışmamız lazımdır.

BİRLİK VE BERABERLİK İLİM VE FİKİR İŞİDİR, CAHİLLE İTTİFAK ETMEK MÜMKÜN DEĞİLDİR

Birlik ve beraberlik ilim ve fikir işidir, cahille ittifak etmek mümkün değildir. İlim bir milleti yücelten en büyük değerdir. Yüzyıllardır ilmin yüceliğini anlatmak için ciltler dolusu kitap yazılmıştır. Bir milletin yükselmesi için ilk gereken, ilme önem vermesidir.

Müslüman cehaleti aşmalı, metotsuz ve ilkesiz yaşamaktan kendisini kurtarmalıdır. "Allah'a en hoş gelen amel, az da olsa devamlı olanıdır."[196] buyuran Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bizi, prensip sahibi olmaya ve bunu devam ettirmeye davet etmiştir. Başarılı insanlar kendisine plan yapıp, devamlı buna göre çalışan insanlardır. Unutulmamalıdır ki: "Her şey bir şeydir ama, cahil hiçbir şeydir."

Cehalet her asırda en büyük problem olmuştur. Günümüzün problemi de sözün cahillerde olmasıdır.

İmam-ı Ebu Yusuf'tan şöyle bir olay rivayet edilir: "İmam-ı Ebu Yusuf bir namaz sonrası ders veriyordu. Bir ara cemaatten birisi; "Ey imam! Hep sen konuşuyorsun. Bize hiç konuşma fırsatı vermiyorsun." dedi. Ebu Yusuf da konuşmayı ona bıraktı. Adam:

---

195 Ebû Dâvûd, Edep 80

196 Tîrmizî, Salat 138, H. No: 43

"Ben konuşma hakkımı sana bir soru sorarak kullanacağım." dedi ve imamın onayı üzerine sorusunu sordu: "Ey imam! İnanıyorum, âmennâ ama Allah bir tane ve bu kadar nimet içerisindeyiz. Allah iki tane olsaydı daha güzel olmaz mıydı? Güneş iki olurdu. Yer daha geniş olur ve daha bilmediğimiz bir sürü nimete mazhar olurduk." derken İmam-ı Ebu Yusuf hemen: "Sus!.. sus!" diye atıldı. Sonra; "Suç sende değil. Cahile söz verende." dedi.

İstiklal şairimiz M. Akif Ersoy bunu şöyle dile getiriyor:

Eyvah bu zillete sensin yine illet,

Ey derdi cehalet sana düşmekle bu millet

Bir hâle getirdin ki, ne din kaldı ne namus

Ey sîne-i İslam'a çöken kapkara kabus.

Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* şeytandan Allah'a sığındığı gibi cehaletten de O'na sığınmıştır. "Rabbim! Hatalarımın ve cehaletimin mağfiretini isterim."[197] demiştir. "Bizim en büyük düşmanımız cehalet, zaruret ve ihtilâftır. Bu üç düşmana karşı marifet, san'at ve ittifak silahıyla cihad edeceğiz."[198]

Cehalet öyle bir düşmandır ki, zaruret ve ihtilaf ondan kaynaklanır. Öyleyse marifetle, cehalet problemini hallettiğimizde, zaruret ve ihtilaf problemi de kendiliğinden çözülecektir.

AMELLERİMİZE GÜVENMEMELİYİZ

Ameline güvenen insan kibirlidir, kendini beğenir. Kendisini beğenen ise başkasını beğenmez. Başkasını beğenmeyen biri onunla beraber olmak istemez. Beraberliğin olmadığı yerde de birlik ve beraberlikten bahsetmek mümkün değildir. Hz. Peygamber *(sallallahu aleyhi ve sellem)*: "Hiç kimse yaptığı amelle kurtulamaz." buyurmuştur. Sahabe: "Siz de mi ya Resûlallah?" deyince, Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*: "Evet Allah'ın rahmet ve merhameti olmaz ise ben de."[199] buyururlar.

---

197 Buhari, Daavât 60; Müslim, Zikir ve Dua, 6, H. No: 18

198 Bediüzzaman Said Nursi, Divan-ı Harb-i Örfi, 15

199 Buhari, Rikak 18; Merda: 19; Müslim, Münafikın, 71-73-75-76,

Peygamber'in bile kendine güvenmediği bir noktada, kişinin kendine güvenmesi nefsinin firavunlaşmasından başka bir şey değildir. Amellerine bel bağlayanlar kendilerini seviyorlar demektir. Kendini seven bir insan kusurunu görmez. Kusurunu görmeyen istiğfarda bulunmaz. Enaniyetini tahrik edip avukat gibi kendisini savunmaya çalışır. Böylece kusurlarının avukatı, başkasının savcısı olur. Sürekli insanları ittiham eder ve böylece fitneye alet olur.

Hem amele güvenmek ki, en büyük kalbî hastalıktır. Biz de yaptığımız amel ve hizmetlerimize güvenemeyiz. Çünkü Kur'ân'da: "Ey insan! Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her fenalık ise nefsindendir."[200] buyrulmuştur.

KALPLERİN TELİFİ İÇİN, FİİLÎ VE KAVLÎ DUA EDİLMELİDİR

Kul kendisine düşen vazifeyi yaparsa, Allah *(celle celâluhu)* da inayetini esirgemeyecektir. Hani anlatırlar ya, torun: "Dede himmet" deyince, dedesi: "Oğul gayret" cevabını vermiştir. Bize düşen bu sayılan düsturları kabullenip fiillerimizle işlettirmektir. Bunun dışında kalpleri birleştirmek Allah'a aittir.

Birbirimizi sevmeliyiz. Peygamberimiz'in tavsiyesine uyup hediyeleşmeliyiz. Başkasına hak namına bir şey anlatmak için Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e hitaben: "Onlar iman etmiyor diye üzüntüden neredeyse kendini yiyip tüketeceksin."[201] âyetine mazhar olmaya çalışmalıyız.

Vahdet adına, fiilî dua olarak yaptıklarımız sonuç getirmezse, oturup kavlî dua etmeliyiz. Daha doğrusu fiilî dua ile kavlî duayı cem etmeliyiz. Furkan sûresinin sonunda: "De ki: Duanız olmazsa Rabbim size ne diye değer versin ki?"[202] âyeti duanın kıymetini ne yüce anlatır.

Birlik ve beraberlik kalblerin telifiyle mümkündür. Yoksa, dilde "Bir olduk, beraber olduk, birleştik." demekle mümkün

200 Nisâ sûresi, 4/79

201 Şuarâ sûresi, 26/3

202 Furkan sûresi, 25/77

olamaz. Hele hele bir kâğıt üzerinde belli anlaşmaları imzalamakla asla vahdet gerçekleşemez!

Telif-i kulûb, vahdetin en büyük âmilidir. Kalbler ise doğrudan doğruya Allah'ın elindedir. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*: "Ey bizim Kerim Rabbimiz, bize hidâyet verdikten sonra kalplerimizi saptırma ve katından bize bir rahmet bağışla. Şüphesiz bağışı bol olan Vehhab Sensin Sen!"[203] âyeti nazil olduktan sonra, belki günde yüz defa: "Ey kalpleri evirip çeviren Allah'ım, Kalbimi dinin üzere sabit kıl."[204] buyururlardı.

Hz. Aişe validemiz: "Ya Resûlallah! Bu duayı ne kadar da sık tekrar ediyorsunuz." dediklerinde; Efendimiz: "Kalp, Rahman'ın parmakları arasındadır. Onu istediği gibi evirir ve çevirir."[205] buyurmuşlardır.

Cenâb-ı Hak şu âyette, Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Allah, müminlerin kalplerini birbirine ısındırıp bir araya getirdi. Şayet sen dünyada bulunan her şeyi sarf etseydin bile yine de onların kalplerini birleştiremezdin. Fakat Allah onları birleştirdi. Çünkü O Aziz'dir, Hâkim'dir; üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir."[206] buyurmaktadır. Demek ki, kalbler doğrudan doğruya Allah'ın elindedir ve kalbleri sadece Allah telif etmektedir.

Öyle ise, biz vahdet ruhunda buluşturacak prensiplere, fiilen riayet ettikten sonra, ellerimizi, kalplerimizle beraber, kalbleri telif eden "Yüceler Yücesine" kaldırarak; duanın kabul edilme şartlarını da nazara alarak:

– Ey kalplerimizi evirip çeviren Allah'ım! Kalblerimizi telif eyle... Bizleri hakiki kardeşler eyle... Fitne ve fesattan bizleri muhafâza eyle... Îsâr ufkunda kardeşliği temsile muvaffak eyle... Kardeşlerle yapılan imtihanı kazanma lütfuyla bizleri serfiraz eyle...

AMİN! AMİN! AMİN! demeliyiz.

---

203 Âli İmran sûresi, 3/8

204 Ahmet b. Hanbel, Müsned, 3/112-257

205 Zebidi, İthafu Saadati'l-Müttakin , 7/302

206 Enfâl sûresi, 8/63

KAYNAKLAR

Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed (v.1162); *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs,* I-II, Dâru İhyâi't Türâsi'l Arabî, Kahire

Ahmed Aşıkpaşazade (889/1484), *Tevarih-i Al-i Osman'dan Aşıkpaşazade Tarihi*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1332 h.

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillah eş-Şeybânî (164-241 h.); *el-Müsned,* I-VIII, Dar'u-Sader, Beyrut-1976

Algül Hüseyin, *Bir Fazilet Devletinin Kuruluşu*, Nil Yayınları, 1991

Aliyyu'l-Kâri, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (1014/1606); *Mirkatü'l-mefatih şerhu Mişkati'l-Mesabih*, Daru İhyai't-Türas, (t.y.)

Aynî, Muhammed Mahmut b. Ahmet, *Umdetü'l-Kâri Şerhü Sahihi'l-Buharî*, Daru'l-Fikir, Beyrut

Azîmâbâdi, Ebü't-Tayyib Şemsülhak Muhammed b. Emir Ali (1329/1911); *Avnu'l-Mâ'bud bi şerhi Sünen-i Ebî Davud*, Medine, 1968

Bediüzzaman Said Nursi, *Divan-ı Harbi Örfi,* Envâr Neşriyat, İstanbul, 1996

- *Hutbe-i Şamiye,* Sözler Neşriyat, İstanbul, 1994
- *İşârâtu'l-İ'caz,* Sözler Neşriyat, İstanbul, 2004
- *Lem'alar,* Sözler Neşriyat, İstanbul, 2004
- *Mektubat,* Sözler Neşriyat, İstanbul, 2004
- *Münâzarât,* Sözler Yayınevi, İstanbul, 1996
- *Sözler,* Sözler Neşriyat, İstanbul, 2004
- *Tarihçeyi Hayat,* Sözler Neşriyat, İstanbul, 2004

Beyhakî, Ebûbekir Ahmed b. el-Hüseyin (384-458 h.); *es-Sünenü'l-kübrâ*, I-X, Daru'l-Marife, Haydarabad, 1344

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (v. 256 h.); *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.

Ceziri, Abdurrahman b. Muhammed b. İyaz (v. 1360/1941); *Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı* (çev. Hasan Ege), Bahar Yayınları, İstanbul, (t.y.)

Canan İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi*, Feza Gazetecilik, İstanbul

Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (181-255 h.); *es-Sünen*, I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); *es-Sünen*, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut

Ebu Zehra Muhammed, *İslâm Hukuku Mitolojisi "Fıkıh Usûlü"* (Çeviren: Doç. Dr. Abdulkâdir Şener); Fon Matbaası, Ankara, 1979

el-Hindi, Alauddin Ali b. Abdülmelik b. Kadı Han Müttaki (975/1567); *Kenzü'l-ummal fi süneni'l-akval ve'l-ef'al*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1985

Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2002.

Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed (450-505 h.); *İhyâü ulûmi'd-dîn, I-IV* (çev. Ahmet Serdaroğlu), Bedir Yayınları, İstanbul, 1974

Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah en-Neysâbûrî (321-405 h.); *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, I-V, Dâru'l-Marife, Beyrut, 1986

Halebi, Ebü'l-Ferec Nureddin Ali b. İbrahim b. Ahmed (1044/1635); *İnsanü'l-uyun fi Sireti'l-Emini'l-Ma'mun*, Mısır, 1320 h.

Heysemî, Ali İbn Ebî Bekr (v. 807 h.); *Mecmeu'z-zevâid*, I-X, Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Kahire/Beyrut, 1407 h.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî (773-852 h.); *el-Metalibü'l-aliyye bi-zevaidi'l-mesanidi's-semaniyye*, Matbaatü'l-Asriyye, Kuveyt, 1973

İbn Hazm, Ebu Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said ez-Zahiri (456/1064); *Cevamiü's-Sireti'n-Nebeviyye*, Daru'l-Maarif, Mısır, (t.y.)

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed el-Büstî (v. 354/965.); *el-İhsân fî takrîbi Sahîh İbn Hibbân*, [Tertîb: Alâüddîn Ali b. Belbânî, Tahkîk ve ta'lîk: Şuayb el-Arnavût], I-XVII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1991

İbn Hişâm, Abdülmelik İbn Hişam İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, I-VI, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1411

İbn Kesir, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer (774/1373); *Tefsir*, (Çeviri: Dr. Bekir Karlığa-Dr. Bedrettin Çetiner), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1984

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); *es-Sünen*, I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd el-Menî' (168-230 h.); *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I-VIII, Dâru sâdir, Beyrut, tsz.

İbrahim Hakkı Erzurumî (1194/1780), *Marifetname*, Elif Ofset Tesisleri, İstanbul, 1978

İmam-ı Şibli, *Hz. Ömer ve Devlet İdaresi*, (çev. Prof. Dr. Talip Yaşar Alp), Hikmet Yayınları, İstanbul, 1986

Kâdı İyâz, Ebu'l-Fazl İyaz İbn Musa İbn. İyâz el-Yahsubî (v. 544/1149); *eş-Şîfâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mustafa*, Daru'l-Fikir, Beyrut, 1988

Karaman Hayrettin, *İslam Hukukunda İçtihat*, DİB Yayınları, Ankara, (t.y.)

Kastallani, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. Muhammed (923/1517), *el-Mevahibü'l-ledünniyye*, Mısır, 1281 h.

Mâlik b. Enes, Ebû Abdullah el-Esbahî (93-179 h.); *el-Muvatta'*, I-II, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1985.

M. Akif Ersoy, *Safahat*, Feza Gazetecilik, (t.y.)

M. Necati Bursalı, *Hz. Ömer*, Çile Yayınları, İstanbul, 1981

Molla Hüsrev Hüsrev Mehmed Efendi (885/1481), *Mir'atü'l-usul şerhu mirkati'l-vüsul*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1967

Muhammed Fuad Abdülbaki, *el-Lü'lüü ve'l-Mercan fi mettefeka aleyhi'ş-Şeyhan*, El-Mektebetu'l-İslamiyye, Mekke (t.y.)

Münâvî, Muhammed Abdürraûf b. Ali (v. 1031/1622); *Feyzu'l-kadîr şerhu Câmii's-sağîr*, I-VI, el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.

Müslim, Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); *el-Câmiu's-Sahîh*, I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); *es-Sünen*, Daru'l-Marife, Beyrut, 1992

Ömer Nasuhi Bilmen (1391/1971), *Hukukı İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1967

Sehavi, Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman (902/1497); *el-Makasıdü'l-hasene fi beyani kesirin mine'l-ehadisi'l-meşhure*, Matbaatu'l-Medine, Kahire, 1991

Süheyli, Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed (581/1185); *er-Ravzü'l-unf fi şerhi's-Sireti'n-Nebeviyye libn-i Hişam*, Darü'l-Kütübi'l-Hadise, Kahire, 1967

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); *el-Mu'cemül-kebîr I-XXV*, Daru ihyai't-turâsi'l-Arabi, Beyrut, 1984

Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Hâlid (224-310 h.); *el-Câmiu'l-beyân*, I-XXX, Dâru'l-fikr, Mısır, 1323 h.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ (209-279 h.); *el-Câmiu's-Sahîh*, I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

Yazır Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Kitabevi, Beyazıt,İstanbul

Zebidi, Ebü'l-Abbas Şihabüddin Ahmed b. Ahmed b. Abdüllatif (893/1488); *Sahih-i Buhari muhtasarı tecrid-i sarih tercümesi*, (trc. Kamil Miras.), Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1976

Zebidi, Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed (1205/1790); *İthafü's-sadeti'l-muttakin bi-şerhi ihyai ulumi'd-din*, Darü'l-Fikr, [t.y.]